

Lönebildningsrapporten 2020

Från och med hösten 2020 trycks inte längre rapporterna Konjunkturläget, Lönebildningsrapporten och den årliga miljöekonomiska rapporten. Precis som tidigare går det att ladda ned och läsa alla våra rapporter på www.konj.se.

Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet. Vi gör prognoser som används som beslutsunderlag för den ekonomiska politiken i Sverige. Vi analyserar också den ekonomiska utvecklingen samt bedriver tillämpad forskning inom nationalekonomi.

I Konjunkturbarometern publicerar vi varje månad statistik över företagens och hushållens syn på den ekonomiska utvecklingen. Undersökningar liknande Konjunkturbarometern görs i alla EU-länder.

Rapporten **Konjunkturläget** är främst en prognos för svensk och internationell ekonomi, men innehåller också djupare analyser av aktuella makroekonomiska frågor. Konjunkturläget publiceras fyra gånger per år. **The Swedish Economy** är den engelska översättningen av delar av rapporten.

I **Lönebildningsrapporten** analyserar vi varje år de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildningen.

Den årliga rapporten **Miljö, ekonomi och politik** är en översyn och analys av miljöpolitiken ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Vi publicerar också resultat av utredningar, uppdrag och forskning i serierna **Specialstudier**, **Working paper**, **PM** och som remissvar.

Du kan ladda ner samtliga rapporter från vår webbplats, www.konj.se. Den senaste statistiken och prognoserna hittar du under www.konj.se/statistik.

Förord

Regeringen har gett Konjunkturinstitutet uppdraget att årligen utarbeta en rapport om de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildningen (prop. 1999/2000:32, Lönebildning för full sysselsättning). Syftet med rapporten är att tillhandahålla ett kvalificerat faktaunderlag som ska underlätta för arbetsmarknadens parter och Medlingsinstitutet att uppnå samsyn kring de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildning och löneförhandlingar.

Till följd av covid-19-pandemin beslutade arbetsmarknadens parter att senarelägga den avtalsrörelse som skulle ha genomförts under våren 2020. I oktober återupptar parterna inom industrin sina förhandlingar med målsättning att ha ett nytt avtal på plats från och med den 1 november. Årets lönebildningsrapport ägnas åt att på olika sätt belysa de förutsättningar som råder för den stundande avtalsrörelsen. Rapporten består av två kapitel som i tur och ordning belyser det ekonomiska läget inför förhandlingarna samt Konjunkturinstitutets prognos för svensk och internationell ekonomi de närmaste åren. I en fördjupning beskrivs hur olika alternativa scenarier för löneökningarna påverkar den makroekonomiska utvecklingen framöver.

Arbetet med årets rapport har letts av enhetschef Göran Hjelm och ekonomen Valter Hultén. I beräkningarna har inkommande statistik beaktats till och med den 24 september 2020.

Stockholm i oktober 2020

Urban Hansson Bruswitz
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning	6
Utgångsläget hösten 2020.....	11
Produktion och efterfrågan i Sverige och omvärlden	11
Lönsamheten i svenskt näringsliv.....	13
Arbetsmarknaden i Sverige.....	17
Löneutveckling i Sverige och omvärlden	22
Lägstalöner och lönespridning.....	28
Den makroekonomiska utvecklingen 2020–2023	33
Internationell utveckling	33
Utvecklingen i Sverige	35
Referenser	51
RUTOR	
Effekten av stödet vid korttidspermittering på vinstandelen	16
Arbetslöshetens utveckling	50
FÖRDJUPNINGAR	
Makroekonomiska konsekvenser av alternativa löneutvecklingar	43

Sammanfattning

Höstens återupptagna avtalsförhandlingar sker i efterdyningarna av historiskt stora fall i produktion och i antalet arbetade timmar det andra kvartalet i år. Den framtida spridningen av covid-19-pandemin är mycket osäker men det finns nu tydliga tecken på att en bred konjunkturåterhämtning har påbörjats. De åtgärder som staten vidtagit bidrar till återhämtningen genom att begränsa pandemins ekonomiska effekter för arbetsgivare och arbetstagare. Skillnaden mellan både branscher och olika grupper på arbetsmarknaden är dock stor och det finns risker för mer långvariga effekter för de som är hårdast drabbade. Arbetsmarknadens parter kan med sina avtal bidra till återhämtningen genom att påverka både den genomsnittliga löneutvecklingen och lönefördelningen.

Vårens avtalsförhandlingar avbröts i mars på grund av pandemin. De återupptas i oktober med målet att centrala avtal inom industrin ska slutas senast den 31 oktober. Pandemin och de ekonomisk-politiska åtgärderna som vidtagits påverkar utvecklingen av bland annat arbetskostnader, produktivitet och lönsamhet på ett sätt som innebär att utvecklingen skiljer sig från normala konjunkturmönster. Årets lönebildningsrapport fokuserar därför uteslutande på att beskriva hur den nuvarande situationen och den framtida utvecklingen kan förstås utifrån arbetsmarknadens parter perspektiv.

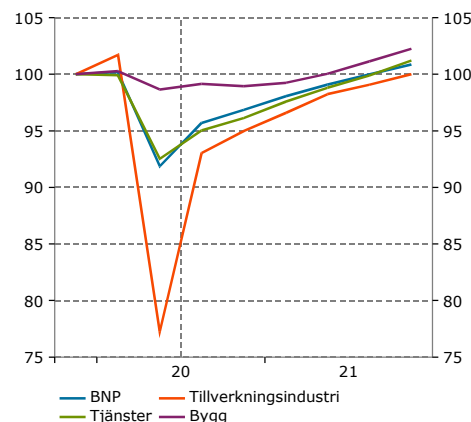
HISTORISKA PRODUKTIONSFALL MEN REDAN TYDLIGA TECKEN PÅ BRED ÅTERHÄMTNING I VÄRLDSEKONOMIN

De ekonomiska effekterna av pandemin slog till med full kraft under det andra kvartalet och BNP i Sverige föll med drygt 8 procent (se diagram 1). Det berodde på minskad efterfrågan, leveransproblem av viktiga insatsvaror samt ökade sjukskrivningar som höll tillbaka arbetsutbudet. Nedgången i världsekonomin var bred och många viktiga handelspartners drabbades av större BNP-fall än Sverige. I euroområdet och Storbritannien föll exempelvis BNP med 12 respektive 20 procent det andra kvartalet. Sammantaget bedöms den svenska exportmarknaden falla med 10 procent i år (se diagram 2).

Det finns nu tydliga tecken på att återhämtningen har påbörjats på bred front. Inkommen statistik och indikatorer visar att produktion och efterfrågan har vänt upp betydligt de senaste månaderna, både i Sverige och bland viktiga handelspartners (se diagram 3). Det kommer dock att ta tid innan den ekonomiska aktiviteten når upp till den nivå som förelåg innan pandemin. Konjunkturinstitutets samlade bedömning är att ungefär halva fallet i svensk BNP återhämtas det tredje kvartalet, varefter återhämtningen fortsätter i långsammare takt. Prognosen är betydligt mer osäker än normalt och utvecklingen det kommande året beror i stor utsträckning på hur smittspridningen utvecklar sig, när

Diagram 1 BNP och produktion

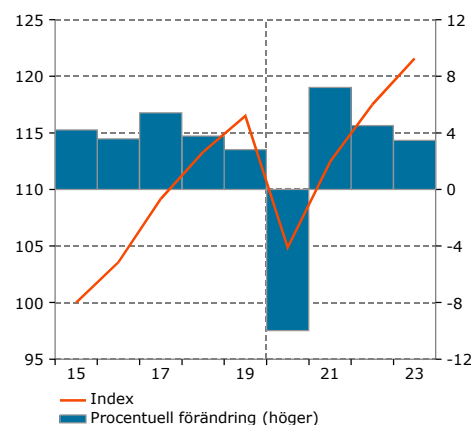
Index 2019 kvartal 4=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 2 Svensk exportmarknad

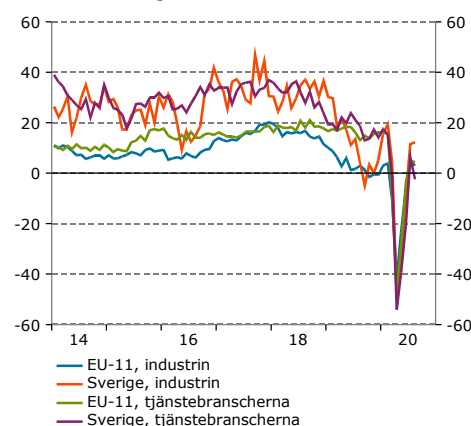
Index 2015=100 respektive procentuell förändring

Källor: Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 3 Produktionsförväntningar, omdömen

Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Anm. EU-11 består av Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Slovakien, Tjeckien, Tyskland och Österrike.

Källor: Europeiska kommissionen, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

ett vaccin mot covid-19 blir tillgängligt och vilka politiska åtgärder som vidtas.

STOR VARIATION – BÅDE MELLAN BRANSCHER OCH MELLAN GRUPPER PÅ ARBETSMARKNADEN

Pandemin har med några få undantag påverkat hela näringslivet. Politiska åtgärder såväl utomlands som i Sverige samt självpåtagna beteendeförändringar har begränsat produktion och efterfrågan brett i ekonomin. Samtidigt är skillnaderna mellan branscher mycket stora. Produktionen det andra kvartalet föll med 23 procent inom industrin medan nedgången stannade på 7 respektive 2 procent i tjänstebranscherna (inklusive handel) och byggbranschen (se diagram 1). Även inom dessa branscher är skillnaderna stora. Dagligvaruhandeln har haft en positiv utveckling medan hotell och restauranger tappade hela 46 procent och transportbranschen 23 procent av produktionen det andra kvartalet.

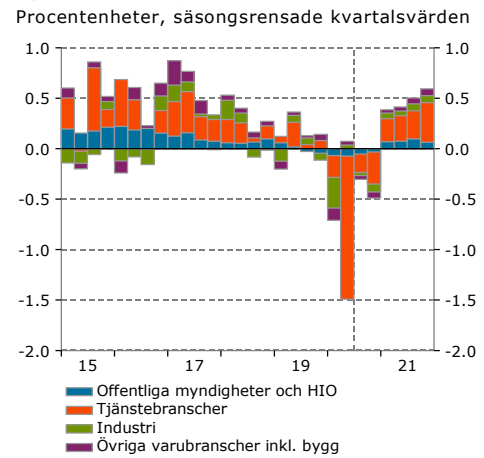
På arbetsmarknaden finns det stora skillnader både mellan branscher och mellan olika grupper av arbetstagare. Skillnader i sysselsättningsutvecklingen i olika branscher under lågkonjunkturen beror i huvudsak på följande faktorer; branschens produktionsutveckling, sysselsättningsintensitet, andel visstidsanställda samt utnyttjande av korttidspermittering (KTP). Som framgår i diagram 4 står tjänstebranscherna för lejonparten av den minskade sysselsättningen det andra kvartalet trots att produktionsfallet var betydligt mindre än i industrin och trots att tjänstebranscherna utnyttjat KTP i stor utsträckning. Orsaken till denna utveckling är att tjänstesektorn är betydligt mer sysselsättningsintensiv och normalt har en relativt stor andel visstidsanställd personal.

De stora neddragningarna av visstidsanställda har drabbat kvinnor i större utsträckning än män. Detta förklaras delvis av att en större andel av de visstidsanställda är kvinnor, men dessutom har krisen slagit hårt mot branscher med jämförelsevis många visstidsanställda kvinnor, som hotell- och restaurangbranschen.

Sysselsättningsutvecklingen släpar vanligtvis efter produktionen i en konjunkturuppgång. Det gäller speciellt nu eftersom många företag har en personalreserv i form av korttidspermitterad personal. Sysselsättningsstillväxten väntas bli positiv det första kvartalet 2021 (se diagram 4).

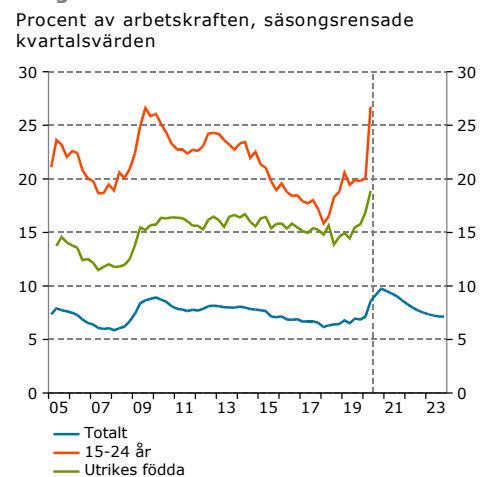
Inom den hårt drabbade tjänstesektorn finns många branscher med serviceinriktade jobb med låga kvalifikationskrav. Inom dessa branscher är såväl unga som utrikesfödda överrepresenterade i förhållande till sin andel på arbetsmarknaden vilket gett stora avtryck i arbetslöshetsstatistiken för dessa grupper (se diagram 5). Inom dessa branscher är också visstidsanställningar vanligare. Detta tillsammans med det faktum att företag måste säga upp visstidsanställda som inte har en så kallad verksamhetskritisk funktion innan KTP kan sökas har medfört en stor

Diagram 4 Bidrag till sysselsättningsstillväxten

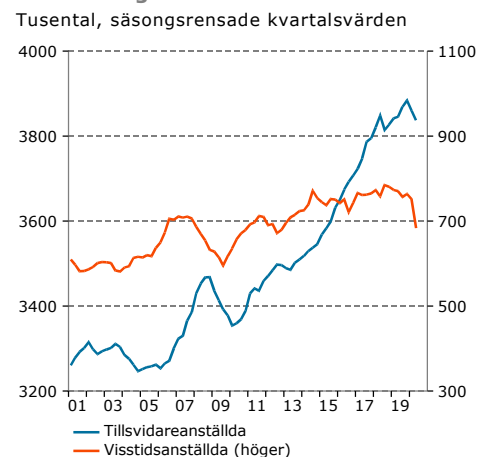
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 5 Arbetslöshet

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 6 Anställda efter anställningsform

Källa: SCB.

minskning av anställda med denna anställningsform (se diagram 6). Antalet tillsvidareanställda har däremot endast minskat i begränsad omfattning. Sammantaget har relativt svaga grupper på arbetsmarknaden, unga med kort arbetslivserfarenhet, utrikes födda och visstidsanställda, drabbats jämförelsevis hårt av arbetslöshet i denna lågkonjunktur. Det finns också en risk att dessa gruppers arbetslöshetstid blir relativt långvarig då just efterfrågan i kontaktnära branscher, trots återhämtningen, sannolikt kommer vara lägre än normalt, åtminstone under resten av 2020 och 2021. Att erbjuda och ställa krav på deltagande i utbildning eller praktik för individer som riskerar långtidsarbetslöshet är viktigt för att undvika långvarigt negativa effekter av lågkonjunkturen.

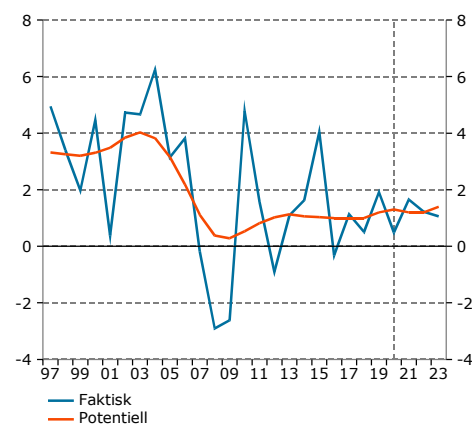
STATLIGA STÖD BEGRÄNSAR PANDEMINS EKONOMISKA KONSEKVENSER FÖR ARBETSGIVARE OCH ARBETSTAGARE

Regeringen och samarbetspartierna har under 2020 beslutat om ett stort antal stöd riktade till arbetsgivare och arbetstagare och ytterligare åtgärder föreslås för nästa år i budgetpropositionen för 2021. Åtgärderna för 2020 syftar bland annat till att minska de fasta kostnaderna för företagen och att erbjuda stöd för korttidspermittering av personal. Korttidspermitteringarna (KTP) har inneburit att företagen snabbt har kunnat anpassa antalet arbetade timmar till produktionsutvecklingen vilket, tillsammans med gynnsamma sammansättningseffekter, bidragit till att produktiviteten utvecklats starkare jämfört med under finanskrisen då den föll två år i rad (se diagram 7). Tillsammans med bland annat sänkta arbetsgivaravgifter, omställningsstöd och statligt övertagande av företagens sjuklöneansvar har företagens förmåga att övervintra den djupaste delen av lågkonjunkturen underlättats. Samtidigt kan dessa stöd inte hindra att lönsamheten påverkas i betydande utsträckning (se diagram 8). Den jämförelsevis snabba återhämtningen bedöms dock innebära att såväl nettovinstandelen som nettokapitalavkastningen förbättras betydligt under nästa år (se diagram 9).

Det bör även noteras att de statliga stöden innebär att statistiken kring löner och arbetskostnader är mer svårtolkad än normalt. Utvecklingen av enhetsarbetskostnaden, arbetskostnadstillväxten minus produktivitetstillväxten, är hög i år medan den är negativ nästa år (se diagram 10). Den höga tillväxten i år beror delvis på hur utvecklingen av arbetskostnaden per timme påverkas av de temporära företagsstöden i den ekonomiska statistiken. Den genomsnittliga utvecklingen av enhetsarbetskostnaden i näringslivet 2020–2021 på 1,2 procent är ett mer relevant mått på det faktiska kostnadstrycket och det är betydligt under den utveckling på 1,8 procent som på sikt bedöms vara förenligt med 2 procents KPIF-inflation.

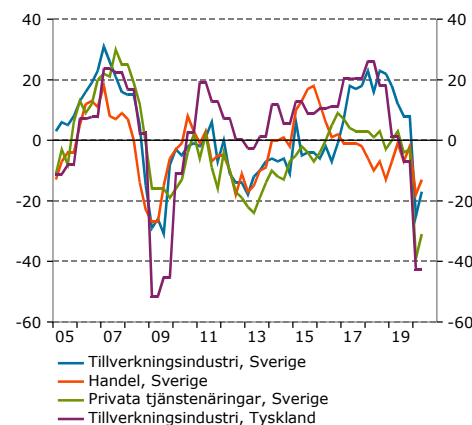
Även arbetstagarna erhåller direkta särskilda stöd som mildrar de negativa ekonomiska konsekvenserna av krisen. Temporärt minskade trösklar till att få a-kassa och höjda

Diagram 7 Faktisk och potentiell produktivitet i näringslivet
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 8 Lönsamhetsomdömen
Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

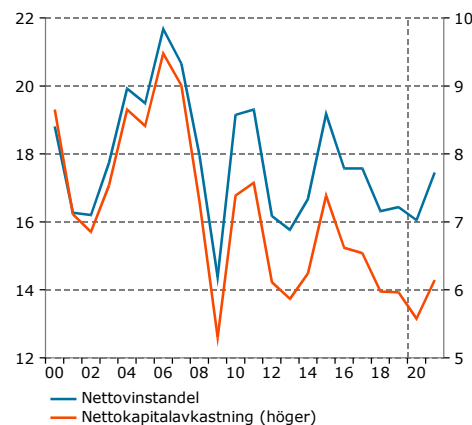

Anm. Halvårsvärden för Tyskland och kvartalsvärden för Sverige.

Källor: IFO och Konjunkturinstitutet.

Diagram 9 Nettovinstandel och nettokapitalavkastning i näringslivet

Procent av förädlingsvärdet till faktorpris respektive procentenheter

Anm. Näringslivet exkl. små- och fritidshus. Justerat för egenföretagares arbetsinsats.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ersättningsnivåer samt slopad karenssdag har bidragit till att minska de ekonomiska konsekvenserna för arbetstagarna av krisen. Det tillfälligt förhöjda stödet till KTP har dessutom sannolikt inneburit att hundratusentals arbetstagare har kunnat undvika arbetslöshet och erhållit en högre disponibelinkomst än vad som annars hade varit fallet. I budgetpropositionen för 2021 föreslås delvis nya former av direkta stöd till arbetstagarna 2021 och 2022.

STATLIGA STÖD OCH INDUSTRINS LÖNENORMERANDE ROLL MOTVERKAR KRISENS EFFEKTER PÅ LÖNEUTVECKLINGEN

Höstens avtalsrörelse sker i en djup lågkonjunktur samtidigt som inkommande statistik och indikatorer tyder på en relativt snabb återhämtning. Osäkerheten om den framtida utvecklingen är dock betydligt större än normalt på grund av osäkerhet kring smittspridningens utveckling. Därutöver är, som nämnts ovan, skillnaderna mellan branscher och grupper av individer på arbetsmarknaden jämförelsevis stora. Trots denna relativt unika ekonomiska situation är det Konjunkturinstitutets bedömning att löneutvecklingen, såväl i genomsnitt som i olika branscher, inte kommer skilja sig särskilt mycket från utvecklingen det senaste decenniet. Det beror framför allt på tre faktorer.

För det första har staten genom den flora av stöd som erbjudits agerat likt en försäkringsgivare till arbetsgivare och arbetstagare. Staten har därigenom lyft bort en betydande del av de ekonomiska konsekvenserna av krisen från parterna. Det innebär att i avsaknad av stöden hade arbetsmarknadens parter behövt beakta krisens effekter i större omfattning än vad som nu är fallet.

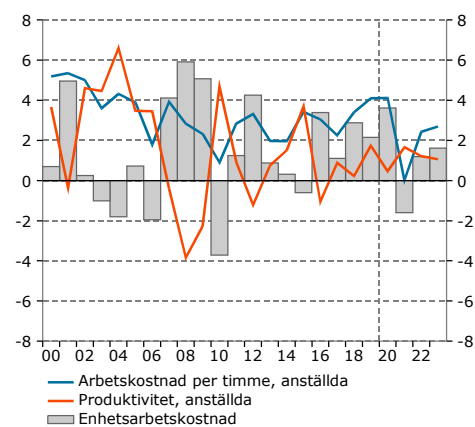
För det andra vänder ekonomin tydligt uppåt redan det tredje kvartalet i år och framtidsutsikterna är positiva. Även om osäkerheten är förhöjd är det Konjunkturinstitutets bedömning att det dröjer till det tredje kvartalet 2021 innan produktionsvolymen i ekonomin når upp till den nivå som förelåg innan utbrottet av covid-19 (se diagram 1).

För det tredje motverkar den lönebildningsmodell som sjöattes 1997 genom Industriavtalet stora skillnader i löneutvecklingen mellan branscher och grupper av arbetstagare. Trots att mer drabbade branscher kan erhålla mer stöd och trots att arbetslöshetsersättningen har höjts kommer vissa branscher och grupper av individer drabbas hårdare än andra. I en situation utan normerande avtal inom industrin skulle det kunna innebära betydande skillnader i löneutveckling mellan branscher och grupper av arbetstagare. Konjunkturinstitutet bedömer att så inte kommer bli fallet till följd av nuvarande lönebildningsmodell som under drygt två decennier inneburit en stor följsamhet kring det så kallade märket som förhandlats fram av industrins parter.

Konjunkturinstitutets bedömning är att konjunkturlönerna kommer att öka med i genomsnitt 2,5 procent per år 2021–2023 (se diagram 11). Den jämförelsevis återhållsamma

Diagram 10 Enhetsarbetskostnad i näringslivet, anställda

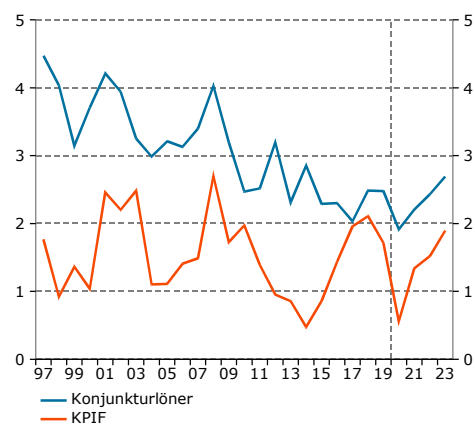
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 11 Löner i näringslivet och priser

Procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

löneutvecklingen bidrar tillsammans med en svag utveckling av importpriserna till att inflationsmålet inte nås under denna period.

ARBETSMARKNADENS PARTER KAN PÅVERKA ÅTERHÄMTNINGEN

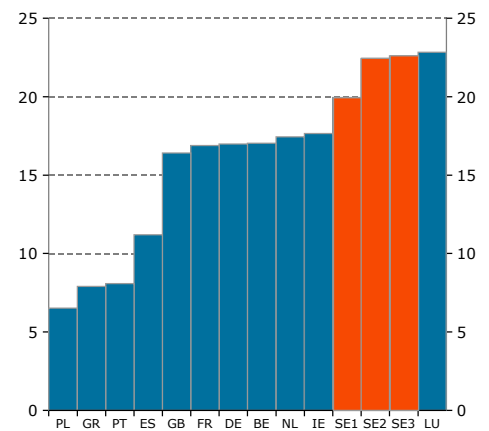
I den situation som råder är smittspridningens utveckling och utformningen av de statliga stöden, såväl internationellt som i Sverige, av stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Det hindrar dock inte att arbetsmarknadens parter i viss utsträckning kan påverka återhämtningen i ekonomin. Det kan ske både via den genomsnittliga löneutvecklingen och via skillnader i löneutveckling mellan branscher och grupper av arbetstagare.

När det gäller den genomsnittliga löneutvecklingen så beror effekterna av parternas agerande bland annat på Riksbankens agerande. Konjunkturinstitutets modellberäkningar visar att en lägre löneökningstakt än vad Konjunkturinstitutet prognostiserar, tillsammans med att Riksbanken agerar så att ränteläget i ekonomin sänks, skulle kunna påskynda återhämtningen något. Skulle lönerna i stället utvecklas snabbare än Konjunkturinstitutets prognos kan det tillfälligt påverka hushållens konsumtion positivt, speciellt om Riksbanken under en tid låter bli att höja reporäntan trots högre inflation. Kostnaderna ökar dock för företagen vilket sammantaget hämmar återhämtningen.

Parterna kan också via de centrala avtalen påverka lägstralönernas utveckling i förhållande till andra löner. I ett internationellt perspektiv har Sverige både höga lägstralöner och en låg andel jobb med låga kvalifikationskrav (se diagram 12 och diagram 13). En slutsats från den omfattande forskningen är att högre lägstralöner sannolikt minskar sysselsättningen, men att effekterna är små. Nyare, mindre omfattande, forskning tyder på att de negativa sysselsättningseffekterna av högre lägstralöner är större i lågkonjunkturer. Målkonflikten mellan hur nivån på lägstralönerna påverkar levnadsstandarden hos de som har jobb respektive sysselsättningen i ekonomin som helhet kan därmed vara större i nuvarande ekonomiska situation.

Diagram 12 Nationella minimilöner 2020 i europeiska länder och kollektivavtalade lägstralöner i Sverige

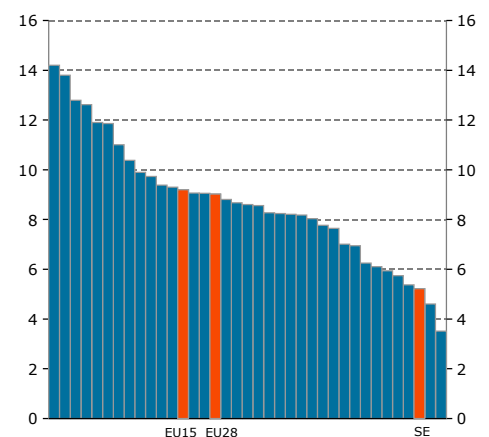
Tusental kronor, månadslön

Anm. SE1 avser Kommunal: minst 19 år utan yrkesvana, SE2 avser Hotell och restaurang: minst 20 års ålder utan yrkesvana, SE3 avser Detaljhandel: minst 20 års ålder utan yrkesvana.
Källa: Eurostat.

Diagram 13 Arbetstillfällena utan krav på särskild yrkesutbildning 15–64 år, 2019

Procent av sysselsatta

Anm. Länderna i diagrammet är de 28 EU-länderna, EES-länderna Norge och Island, Schweiz, samt de fyra kandidatländerna Montenegro, Nordmakedonien, Serbien och Turkiet.

Källa: Eurostat.

Utgångsläget hösten 2020

Utgångsläget för årets avtalsrörelse präglas av den pågående pandemin. Ett flertal för parterna centrala makroekonomiska variabler påverkas både av pandemin i sig och de ekonomisk-politiska åtgärder som vidtagits. Detta kapitel syftar till att beskriva utgångsläget hösten 2020 och då speciellt hur det kan förstås utifrån den unika situation som råder. I nästa kapitel presenteras Konjunkturinstitutets prognos.

Kapitlet har fem avsnitt. I de första tre avsnitten analyseras statistik och indikatorer över hur efterfrågan, lönsamheten och arbetsmarknaden har utvecklats. I de sista två avsnitten analyseras löneutvecklingen i Sverige och omvärlden inklusive hur nivå på lägstalöner kan påverka sysselsättningen i en djup lågkonjunktur.

Produktion och efterfrågan i Sverige och omvärlden

Även om covid-19-pandemin har påverkat produktion och efterfrågan negativt i de allra flesta länder och branscher finns det stora skillnader, framför allt mellan olika branscher.

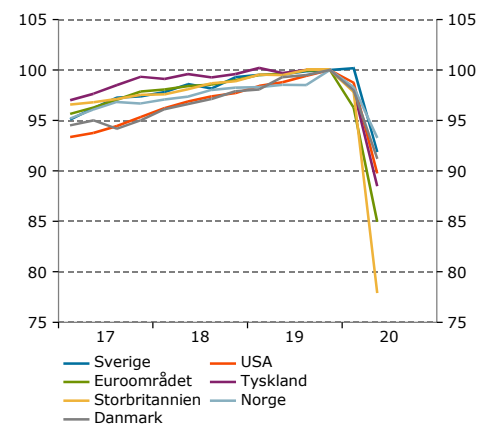
NEGATIV UTVECKLING AV PRODUKTIONEN HITTILLS 2020 MEN VISS UPPGÅNG DE SENASTE MÅNADERNA

BNP föll kraftigt i många länder det andra kvartalet 2020 (se diagram 14). I USA och Storbritannien föll BNP med ungefär 9 respektive 20 procent jämfört med kvartalet före och rensat för säsongseffekter. I euroområdet och Tyskland var nedgången ca 12 respektive 10 procent. I Sverige var nedgången inte riktigt lika djup, drygt -8 procent. Övriga Norden hade en något mindre nedgång än Sverige.

BNP beräknas på högsta frekvens på kvartal. Det finns dock annan mer högfrekvent statistik som visar hur ekonomin utvecklats den senaste tiden, exempelvis statistiska centralbyråns månadsvisa produktionsvärdeindex. Statistiken visar att produktionen i Sverige föll mycket kraftigt i april (se diagram 15). Inte minst motorfordonsindustrin drabbades inledningsvis hårt av problem med vikande efterfrågan och stopp i leveranser av in-satsvaror (se diagram 16). Produktionen inom både tillverkningsindustrin och tjänstesektorn har dock stigit de senaste månaderna. Högfrekventa indikatorer visar att produktionen även i andra länder har ökat igen de senaste månaderna i många branscher.

Diagram 14 BNP i valda länder

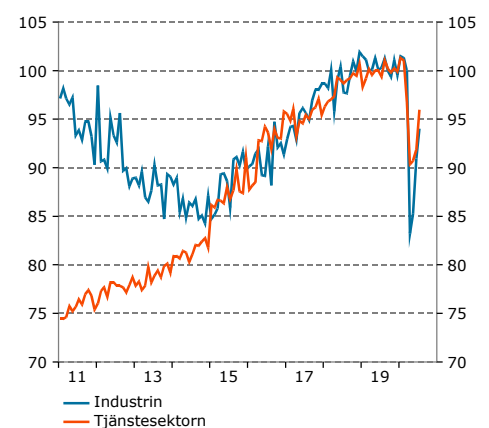
Index 2019 kvartal 4=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB, Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Macrobond.

Diagram 15 Produktionsvärdeindex i industrin och tjänstesektorn

Index 2019 kvartal 4=100, säsongrensade månadsvärden

Källa: SCB.

Diagram 16 Produktion i motorfordonsindustrin

Index 2010=100, säsongrensade månadsvärden enligt produktionsvärdeindex

Anm. Motorfordonsindustrin avser bransch C29. Källa: SCB.

EFTERFRÅGELÄGET HAR FÖRBÄTTRATS FÖR TILLVERKNINGSINDUSTRIN

Tabell 1 visar efterfrågeläget enligt Konjunkturbarometern i ett urval branscher, jämfört med genomsnittet till och med januari 2020.¹ Nettotalet för efterfrågeläget i näringslivet i september 2020 var -35, och orderstocksomdömet inom tillverkningsindustrin var -17 (se diagram 17). Det ska jämföras med genomsnittet sedan 2002 på minus 15 för bådadern. Kontaktnära branscher som hotell och restaurang möter fortfarande mycket låg efterfrågan, medan dagligvaruhandeln går avsevärt bättre än vanligt. Motorfordonsindustrin har återhämtat sig snabbt efter nedgången i april. Det beror sannolikt på att produktionsbortfallet från våren nu måste hämtas igen. Hur den underliggande efterfrågan på motorfordon utvecklas återstår att se. Lastbilar är en viktig exportprodukt för Sverige. Ett ökat logistikbehov på grund av de ändrade konsumtionsmönstren och den ökade internethandeln som uppstod i samband med pandemin talar för en relativt god efterfrågan framöver.

Företagen inom bygg och anläggning är påtagligt negativa om efterfrågeläget i september, och bedömningen har om något försämrats sedan våren.

Tabell 1 Efterfrågeläge i näringslivet, nulägesomdöme

Säsongsrensade netttotal

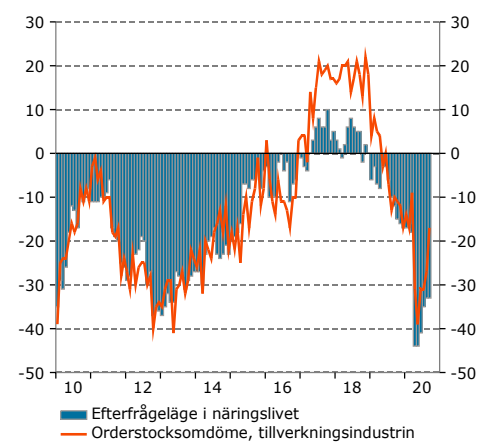
	September	Genomsnitt	Läget
Tillverkningsindustri ^{1,2}	-17	-15	-
varav Motorfordonsindustri ¹	22	-4	+
Privata tjänstenärings ^{3, 4}	-54	-25	--
Hotell & restaurang ³	-84	-32	--
Handel ^{5, 6}	2	3	+
varav Dagligvaruhandel ⁵	45	15	++
Sällanköpshandel ⁵	2	0	+
Bygg- och anläggning ⁷	-46	-16	-
Totala näringslivet ⁸	-35	-15	--

Anm. Genomsnittet avser januari 2002 till och med januari 2020. Se Konjunkturbarometerens dokumentation för en beskrivning av metoden för beräkning av läget, som grundar sig i nulägets avvikelse från genomsnittet för andra perioder än genomsnittet i tabellen här. ¹ Avser frågan om den totala orderstocken, nulägesomdöme. ² Branschen C enligt SNI 2007. ³ Avser frågan om volymen på inliggande uppdrag, nulägesomdöme. ⁴ Branscherna H till N samt delar av S enligt SNI 2007 (ungefärligen tjänster exklusive handel, vård och utbildning). ⁵ Avser frågan försäljningsituation, nulägesomdöme. ⁶ Branschen G enligt SNI 2007 (det vill säga handel). ⁷ Avser frågan nulägesomdöme om orderstockens storlek i branscherna 41–42 enligt SNI 2007 (det vill säga byggnation av hus och anläggningar). ⁸ Avser (med vissa undantag) branscherna C, S samt F till N enligt SNI2007 (det vill säga tillverkningsindustrin och större delen av byggbranschen och tjänstebranscherna exklusive vård och utbildning).

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 17 Efterfrågeläge och orderstocksomdöme, nuläget

Netttotal, säsongsrensade månadsvärden

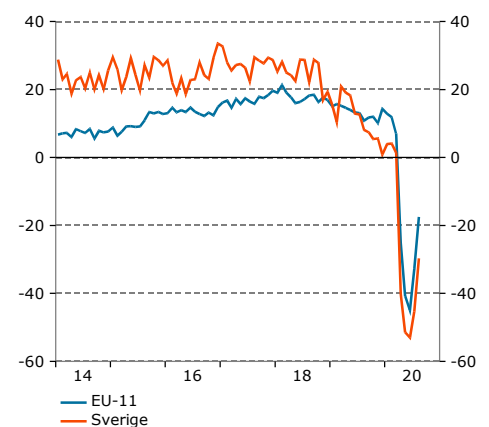

Anm. Näringslivet i Konjunkturbarometern exkluderar bland annat branscherna jordbruk, skogsbruk, el, gas, värme, sanitetstjänster, vattenförsörjning, vård och utbildning.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 18 Efterfrågan i tjänstebranscherna, omdömen

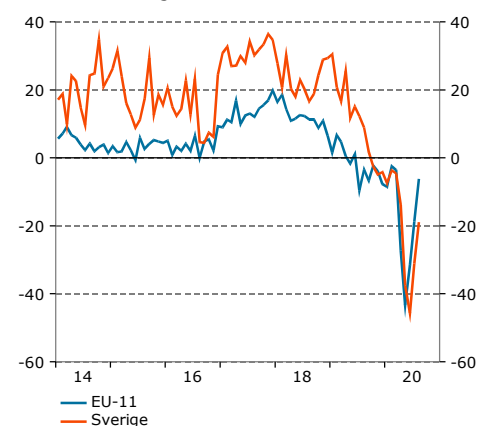
Netttotal, säsongsrensade månadsvärden

Källor: Europeiska kommissionen, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 19 Produktion i tillverkningsindustrin, omdömen

Netttotal, säsongsrensade månadsvärden

Källor: Europeiska kommissionen, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

¹ Konjunkturbarometern täcker inte samtliga branscher i näringslivet.

Efterfrågan i övriga Europa tycks ha utvecklats på ett likartat sätt (se diagram 18 och diagram 19). Enligt omdömen i tendensundersökningar var efterfrågenedgången för tillverkningsindustrin ungefär lika stor i Sverige som i ett urval EU-länder.²

Lönsamheten i svenskt näringsliv

Pandemin i sig påverkar företagens lönsamhet negativt på kort sikt när produktionen minskar snabbt samtidigt som framför allt fasta kostnader finns kvar. Lönsamhetsomdömena har fallit kraftigt i flertalet branscher i år (se diagram 20 och diagram 21). Samtidigt har politiska åtgärder vidtagits i syfte att mildra de ekonomiska konsekvenserna för både arbetsgivare och arbetstagare. Konjunkturinstitutets beräkningar visar att de olika stöden som har införts har varit mycket betydelsefulla för företagen. Preliminära beräkningar av vinstandelen och kapitalavkastningen har inte alls fallit i samma utsträckning som företagens lönsamhetsomdömen.

Även i andra länder har lönsamheten försämrats. Exempelvis visar en enkät från det tyska institutet IFO att andelen tyska industriföretag som uppger att lönsamheten har försämrats har ökat markant. Liksom under lågkonjunkturen 2009 är nedgången i IFO:s index större än motsvarande index i Konjunkturbarometern (se diagram 22).

DEN SVAGA VÄXELKURSEN HÖJDE EXPORTFÖRETAGENS LÖNSAMHET FÖRE PANDEMIN

Den svenska kronan försvagades med nästan 20 procent från 2013 till 2019. Tillsammans med god efterfrågan ledde försvagningen till högre priser och en förbättrad lönsamhet i tillverkningsindustrin (se tabell 2 och diagram 22).³ Detta trots att enhetsarbetskostnaden ökade med över 2 procent per år i genomsnitt 2018–2019 (se diagram 23). Efterfrågan var hög och arbetslösheten var jämförelsevis låg 2017–2019. Ändå ökade lönerna relativt långsamt före det att covid-19-pandemin bröt ut, både i Sverige och i omvärlden. I Sverige bidrog dock högre kollektivt avtalade avgifter till en något större uppgång i arbetskostnaden per timme än ökningen i lönen 2018 och 2019.⁴ Kombinerat

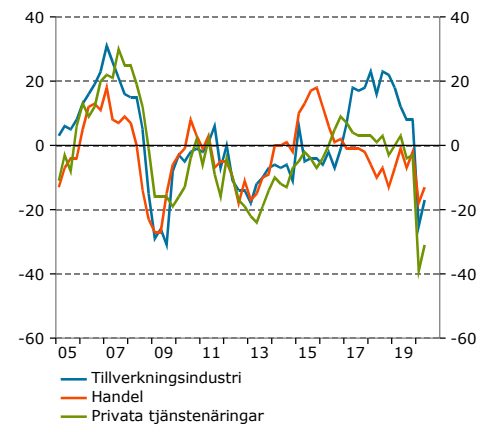
² De 11 EU-länder som beaktas är Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Slovakien, Tjeckien, Tyskland och Österrike. Nettotalen har vägts ihop med ländernas vikter i KIX-index, som speglar ländernas varuhandel med Sverige (se Erlandsson och Markowski (2006) för en närmare beskrivning av KIX-vikternas beräkning).

³ Under samma period har den svenska marknadsandelen på exportmarknaden krympt med ca 0,4 procent per år. Det tolkas ibland som ett tecken på försämrad konkurrenskraft i exportsektorn, vilket på sikt skulle vara ett hot mot lönsamheten. Den krympande marknadsandelen kan dock förklaras av andra faktorer, som inte går att hänföra till exportindustrins konkurrenskraft. Se avsnittet "Krympande marknadsandel inte tecken på dålig konkurrenskraft" i *Lönebildningsrapporten 2019* för en längre diskussion av denna fråga.

⁴ De kollektivt avtalade avgifterna kan förändras trots att avtalen i sig inte ändrats, eftersom premieavgifterna varierar från år till år.

Diagram 20 Lönsamhetsomdömen

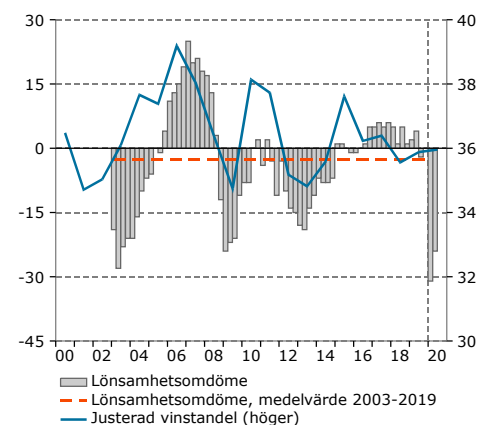
Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 21 Lönsamhet i näringslivet

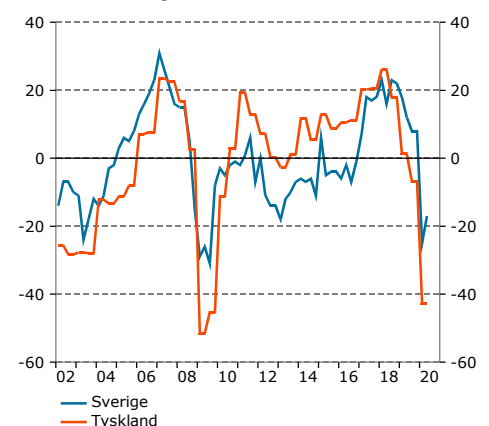
Procent, årsvärden respektive nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 22 Lönsamhetsomdöme i tillverkningsindustrin

Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Halvårsvärden för Tyskland och kvartalsvärden för Sverige.

Källor: IFO och Konjunkturinstitutet.

med en låg produktivitetstillväxt ledde detta till en påtaglig uppgång i enhetsarbetskostnaden, trots den dämpade lönetillväxten.

Lönsamheten i produktionen påverkas både av produktpriserna och av prisutvecklingen på företagets insatsvaror och tjänster. Den så kallade förädlingsvärdedeflatoren visar prisutvecklingen på det mervärde som företagen skapar. Det vill säga prisutvecklingen på de sålda produkterna med avdrag för prisutvecklingen på förbrukade insatsvaror och tjänster per producerad enhet. Förädlingsvärdedeflatoren inom industrin steg kraftigt 2019 (se tabell 2). Ökningen på över 4 procent kan jämföras med den genomsnittliga utvecklingen för industrins förädlingsvärdedeflator åren 1997 till och med 2019 på ca 0,3 procent. Lönsamheten i industrin hölls alltså uppe 2019 framför allt av en mycket gynnsam prisutveckling för företagen.

Från slutet på april i år har den svenska kronan stärkts (se diagram 24). De senaste månaderna har exportpriserna börjat sjunka, bland annat till följd av den starkare kronan. Lönsamhetsläget för exportföretagen försämrades därmed enligt företagets egna bedömningar. Fortfarande i juli 2020 var dock exportpriserna för varor överlag högre än de var för tre år sedan (se diagram 25).

Tabell 2 Priser och växelkurs

Procentuell förändring

	2015	2016	2017	2018	2019
Exportdeflator	2,0	-1,3	3,1	4,6	3,7
Varor	1,5	-1,6	3,9	5,6	3,8
Bearbetade varor	4,3	-1,2	1,7	3,4	4,8
Konsumtionsdeflator	1,0	0,9	1,8	2,5	1,9
Importdeflator	1,3	-1,6	4,0	6,0	2,9
Förädlingsvärdedeflator, näringsliv ¹	2,0	1,1	1,5	1,8	2,7
Exklusive små- och fritidshus ¹	2,2	0,9	1,4	1,6	2,6
Industrin	4,7	0,1	1,0	2,0	4,2
Växelkurs (KIX6)	5,5	0,4	0,8	5,5	4,0

¹ Beräknad till baspris.

Anm. En ökning i KIX6 innebär en försvagning av den svenska växelkursen.

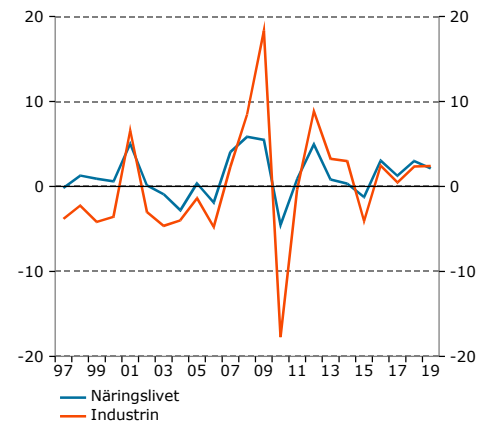
Källor: SCB, Macrobond, och Konjunkturinstitutet.

KAPITALAVKASTNINGEN OCH VINSTANDELEN HÅLLS UPPE AV STÖDÅTGÄRDER

Ett vanligt mått på lönsamhet är den beräknade avkastningen på kapital. Kapitalavkastningen kan mätas som driftöverskottet, före eller efter kapitalförslitning, i förhållande till realkapitalstocken värderad till återanskaffningsvärdet (i löpande priser). Från ett teoretiskt perspektiv är nettokapitalavkastningen, alltså efter avdrag för kapitalförslitningskostnaderna, det mest relevanta lönsamhetsmättet. Det kan dock vara statistiskt svårt att

Diagram 23 Enhetsarbetskostnad

Procentuell förändring

Anm. Näringslivet är exkl. små- och fritidshus och justerad för egenföretagares arbetsinsats. Industrin är inte justerad.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 24 Kronans effektiva växelkurs - KIX

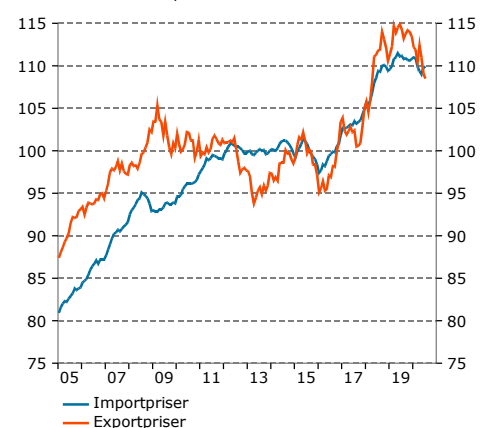
Index 1992-11-18=100, månadsvärden

Källor: Riksbanken, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 25 Export- och importpriser för tillverkade varor

Index 2005=100, månadsvärden

Anm. Enligt producentprisindex. Produktgrupp C enligt SPIN2007.

Källa: SCB.

mäta både kapitalstocken och kapitalförslitningen, särskilt när det gäller företagens immateriella tillgångar. Det finns därför anledning att även studera andra mått på lönsamhet, såsom företagens egna omdömen och utvecklingen av vinstandelen. Vinstandelen visar den andel av förädlingsvärdet i löpande priser som inte utgörs av arbetskostnader.

Kapitalavkastningen bör relateras till räntenivån för säkra tillgångar när den används som lönsamhetsmått. En högre ränta på säkra tillgångar innebär, för given riskpremie, att en högre kapitalavkastning krävs för att en investering ska anses vara lönsam. Diagram 26 visar den justerade nettokapitalavkastningen i näringslivet exklusive små- och fritidshus tillsammans med räntan på en femårig svensk statsobligation. Nettokapitalavkastningen har varit relativt stabil och har uppgått till i genomsnitt 6,5 procent sedan 2009. Den riskfria räntan har däremot minskat med mer än 2 procentenheter sedan 2009, och har legat nära noll de senaste åren. Avkastningen utöver den riskfria räntan, det vill säga riskpremien, har därmed stigit.

Såväl nettokapitalavkastningen som nettovinstandelen har minskat förvånansvärt lite hittills under 2020 (se diagram 26 och diagram 27). Att utvecklingen skiljer sig från finanskrisen 2009 kan förklaras av flera faktorer. År 2009 var löneökningarna, baserade på tidigare slutna avtal, höga givet konjunkturutvecklingen. I år sköts förhandlingarna upp, vilket har inneburit en lägre ökningstakt i arbetskostnaden. Dessutom har staten under 2020 infört ett antal stödåtgärder till företagen (se tabell 3). Produktivitetens utvecklingen har också varit högre nu, bland annat till följd av korttidspermitteringssystemet.

Tabell 3 Några betydelsefulla covid-19-relaterade subventioner och skattesänkningar för företag

Miljarder kronor

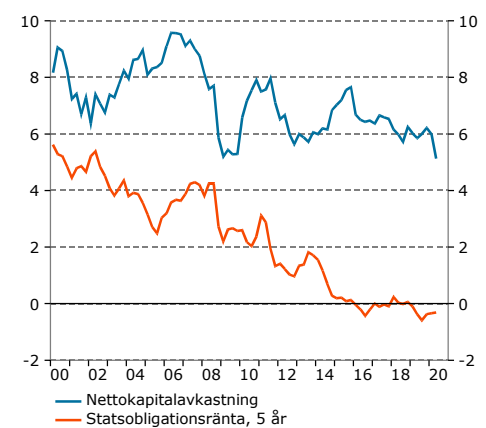
	2020
Ersättning för sjuklönekostnader	12
Hysesstöd	2
Korttidspermitteringar	33
Omställningsstöd	11
Nedsatt arbetsgivaravgift	28
Summa	86

Anm. Beloppen är prognoser/uppskattningar gjorda av Konjunkturinstitutet för *Konjunkturläget* september, 2020. Tabellen visar endast ett urval av de stöd som introducerats.

Källa: Konjunkturinstitutet.

I avsaknad av statliga stöd hade sannolikt nedgången i vinstandelen och kapitalavkastningen varit större.⁵ Man ska också ha i åtanke att utvecklingen har varit mycket varierande för olika

Diagram 26 Nettokapitalavkastning i näringslivet och statsobligationsränta
Procentenheter, kvartalsvärden

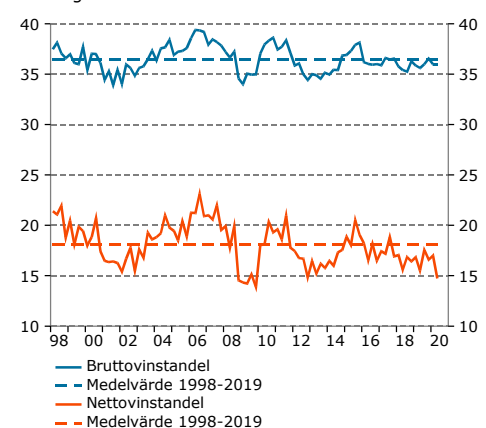

Anm. Kapitalavkastning exkl. små- och fritidshus och justerat för egenföretagares arbetsinsats.

Källor: SCB, Riksbanken, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 27 Vinstandel i näringslivet exkl. små- och fritidshus

Procent av förädlingsvärdet till faktorpris, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Justerat för egenföretagares arbetsinsats.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁵ Se *Konjunkturläget* september 2020 för en beskrivning av de offentlig-finansiella effekterna av de statliga stödåtgärderna för 2020 och 2021.

branscher. Dagligvaruhandeln har gått bra medan restauranger mött en sämre efterfrågan. Den samlade bilden av lönsamhetsmåttan för näringslivet döljer det faktum att många företag har det avsevärt sämre än andra.

Effekten av stödet vid korttidspermittering⁶ på vinstandelen

Vinstandelen visar den andel av förädlingsvärdet (beräknad till faktorpris) som inte utgörs av arbetskostnader. Covid-19-pandemin påverkar i sig vinstandelen negativt, särskilt på kort sikt då det tar tid för företagen att anpassa sina kostnader till den lägre efterfrågan. Företagen kan också önska att behålla personal på grund av kostnader för nyrekrytering vid en framtida återhämtning av efterfrågan. Stödet vid korttidspermittering (KTP), vilket bedöms komma att uppgå till ungefär 33 miljarder kronor för helåret 2020, mildrar dock effekterna. Åtgärden innebär att staten bär en del av företagets kostnader, vilket i sin tur innebär att nedgången i sysselsättning och antalet konkurser blir lägre.

Tidsprofilen för effekterna hänger till stor del ihop med hur lång tid det tar för företagen att göra sig av med personal. På kort sikt motverkar stödet med all sannolikhet den negativa effekt på vinstandelen som annars skulle uppstått, eftersom reglerna för varsel innebär att företag de första två till fyra månaderna generellt sett inte kan göra sig av med fast anställd personal. Det innebär att företagen på så kort sikt hade haft kvar ungefär lika stor arbetsstyrka oavsett om man hade fått stöd eller inte. I avsaknad av stödet hade arbetskostnaden därför varit högre och vinstandelen hade varit lägre.

Bortom de första månaderna är den samlade effekten av stödet på vinstandelen dock inte självklar. Förenklat håller stödet företagen och de anställda under armarna under den tid då efterfrågan är lägre. Men eftersom det är oklart hur exempelvis den makroekonomiska utvecklingen hade sett ut utan stödet, hur många företag som hade gått i konkurs, och hur många arbetstagare som sagts upp eller skulle ha gått ner i arbetstid även utan stödet är det svårt att beräkna effekterna.

STIGANDE INVESTERINGSANDEL I INDUSTRIEN DE SENASTE ÅREN

Företag investerar endast om de förväntar sig att en investering kommer att vara lönsam i så mening att avkastningen når upp till avkastningskravet. Ett indirekt sätt att utvärdera om lönsamheten har varit ett hinder för investeringar är att undersöka den faktiska utvecklingen av investeringarna.

⁶ Med korttidspermittering avses stöd under 2020 inom ramen för stödet för korttidsarbete.

I diagram 28 visas tillverkningsindustrins investeringar i förhållande till förädlingsvärdet i samma bransch i Sverige och EU-11.⁷ Även om skillnader i kapitalstockens sammansättning komplicerar jämförelser mellan länder kan utvecklingen över tid ge en indikation om vad som skett med industrins konkurrenskraft. Under andra halvan av 1990-talet steg investeringsandelen snabbt i Sverige och hamnade betydligt högre än i EU-11, drygt 30 procent jämfört med drygt 20 procent. Uppgången i Sverige berodde bland annat på återhämtningen efter 1990-talskrisen, att den försvagade kronan stärkte den svenska industrins konkurrenskraft och på ökande IKT-investeringar. I början på 2000-talet började industrins investeringar i Sverige öka långsammare än förädlingsvärdet och investeringsandelen började falla, en trend som höll i sig i knappt 10 år. Sedan 2010 har investeringsandelen i den svenska industrin stigit trendmässigt, även om toppnoteringen var 2014. I EU-11 har industrins investeringsandel följt en svagt uppåtgående trend. Skillnaden mot Sverige var betydligt mindre 2018 än i mitten av 1990-talet även om skillnaden har ökat igen sedan 2010.

Även om investeringsandelen i den svenska industrin har fallit sedan början av 2000-talet och därmed närmast sig den i EU-11 länderna, är bedömningen att denna data inte tyder på att förutsättningarna för investeringar är ogynnsamma i den svenska industrin. De allra senaste åren har investeringsandelen i den svenska industrin åter stigit. Det bör dock noteras att många industriföretags lönsamhet de senaste åren har gynnats av den svaga kronan, och att Konjunkturinstitutet och många andra bedömare väntar sig en starkare krona framöver.

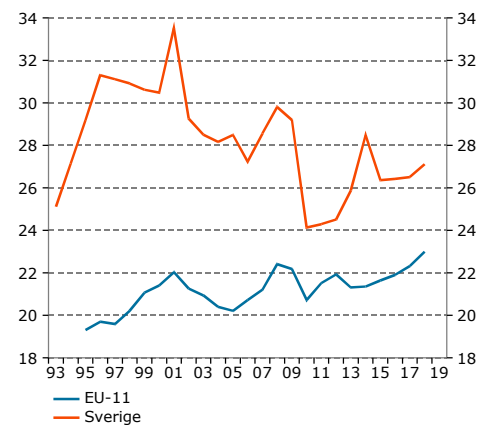
SAMMANFATTNING AV LÖNSAMHETEN I DAGSLÄGET

Det svenska näringslivet bedömde lönsamheten som god före covid-19-pandemin bröt ut, i synnerhet i industrin. Till viss del berodde den goda lönsamheten i industrin på den försvagade svenska växelkursen. Industriföretagen upplevde vidare att konkurrenskraften hade förbättrats under större delen av tiden sedan 2014 (se diagram 29). Från våren 2020 försämrades lönsamhetsomdömena markant då efterfrågan föll när smittspridningen tog fart. Varken nettokapitalavkastningen eller vinstandelen har dock påverkats kraftigt under 2020 vilket bland annat beror på de statliga stöd som företagen kunnat ta del av.

Arbetsmarknaden i Sverige

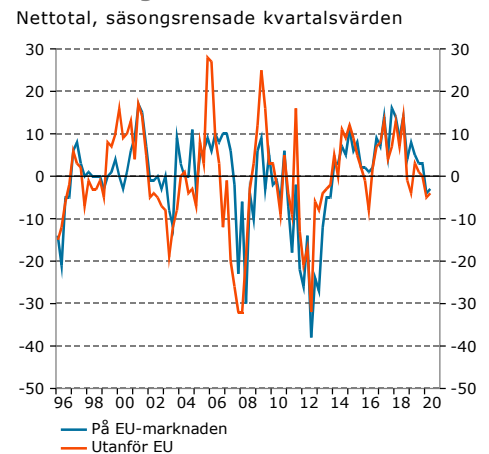
Liksom för produktionen skiljer sig effekterna av pandemin på arbetsmarknaden kraftigt åt mellan olika branscher. Dessutom

Diagram 28 Investeringsandel i tillverkningsindustrin
Procent av förädlingsvärde, löpande priser, kvartalsvärden

Källor: Eurostat och Macrobond

Diagram 29 Företagens konkurrenssituation i tillverkningsindustrin
Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Frågan i enkäten är: "Hur har företagets konkurrenssituation förändrats de senaste tre månaderna? förbättrats/oförändrad/försämrats".
Källa: Konjunkturinstitutet.

⁷ Länderna som ingår i EU-11 är Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Tjeckien, Tyskland, Slovakien och Österrike. Investeringarna i dessa länder har vägts samman med KIX-vikter.

finns det mycket stora skillnader i hur olika grupper av arbetstagar i termer av ålder och profession har påverkats.

SYSSELSÄTTNINGEN FALLER MINDRE ÄN DE ARBETADE TIMMARNAS I ÅR

Redan under 2019 började sysselsättningsstillväxten svalna av. Covid-19-pandemin resulterade sedan i en mycket snabb nedgång på arbetsmarknaden (se diagram 30). Den markanta nedgången i produktionen under det andra kvartalet i år motsvarades nästan av ett liknande fall i antalet arbetade timmar och produktiviteten i näringslivet blev därför jämförelsevis opåverkad. Sysselsättningen i hela ekonomin minskade med 1,9 procent, eller drygt 95 000 personer, det andra kvartalet i år (se diagram 30). Även sysselsättningsgraden minskade tydligt från 68,0 till 66,7 procent under samma kvartal (se diagram 31). Sysselsättningsgraden minskade i synnerhet för kvinnor, och var under 64 procent det andra kvartalet i år. Det är den snabbaste nedgången för sysselsättningsgraden bland kvinnor ett enskilt kvartal som har uppmätts så länge Arbetskraftsundersökningarna har fört statistik uppdelat på kön.⁸ Sysselsättningsgraden minskade mer för utrikes födda kvinnor än inrikes födda.

Även om sysselsättningsminskningen var påtaglig fick många arbetsgivare möjlighet att behålla sin personal i mycket större utsträckning genom att regeringen införde korttidspermitteringar med tillfälligt höjd subventionsgrad.⁹ Utan möjligheten att korttidspermittera sin personal hade företagen sannolikt varslat betydligt fler, vilket i förlängningen hade lett till en ännu lägre sysselsättning och högre arbetslöshet.

Under det första halvåret i år har antalet visstidsanställda minskat i betydligt större utsträckning än tillsvidareanställda (se diagram 32). Nedgången bland visstidsanställda var betydligt större bland kvinnor än bland män (se diagram 33). Det beror delvis på att det inom gruppen visstidsanställda finns flera kvinnor. Men samtidigt var sysselsättningsminskningen under såväl det första som det andra kvartalet i år betydligt större bland visstidsanställda kvinnor än män. Detta förklaras främst av att krisen har slagit hårt mot branscher med jämförelsevis många visstidsanställda kvinnor, som hotell- och restaurangbranschen.

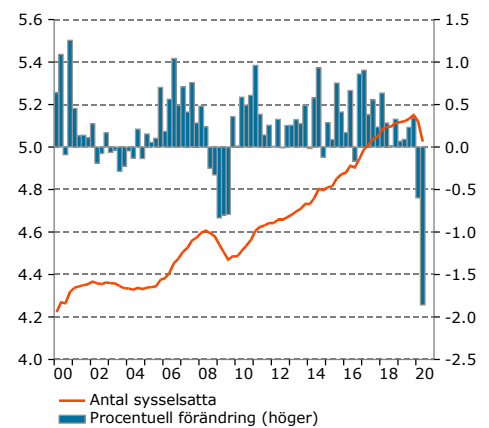
En viktig förklaring till sysselsättningsminskningen inom denna anställningsform i år är att företag som använder sig av korttidspermitteringar måste upphöra med att använda visstidsanställd personal som inte har en så kallad verksamhetskritisk funktion innan KTP kan sökas. Även antalet arbetade timmar har minskat på bred front, och i betydligt större utsträckning än sysselsättningen (se tabell 4).

⁸ Även för män minskade sysselsättningsgraden påtagligt det andra kvartalet i år. Sysselsättningsgraden bland män minskade dock snabbare under såväl det första som det andra kvartalet 1993 som en följd av den så kallade 90-tals krisen. Innan 2001 definierades den arbetsföra befolkningen som 16-64 år.

⁹ Se rutan "Antaganden om korttidspermittering" i Konjunkturinstitutet (2020a).

Diagram 30 Sysselsättning

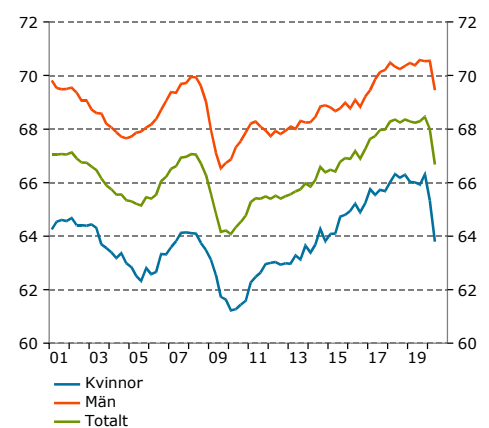
Miljoner personer respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

Diagram 31 Sysselsättningsgrad 15-74 år

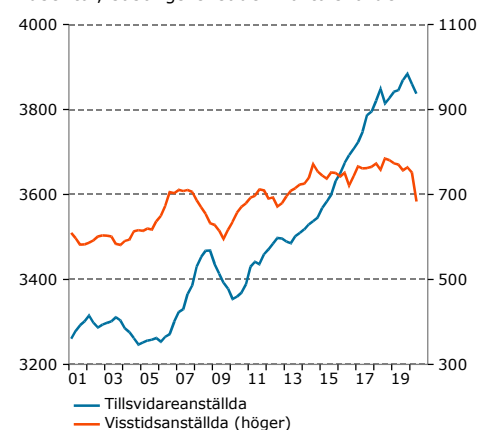
Procent av befolkningen, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 32 Anställda efter anställningsform

Tusental, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

Tabell 4 Varsel och utveckling av sysselsättning respektive arbetade timmar under första halvåret 2020

Procent av antalet sysselsatta i branschen, respektive procentuell förändring

	Varsel	Sysselsättning	Arbetade timmar
Näringsliv	2,7	-2,9	-8,5
Varubranscher	1,7	-1,6	-9,3
varav Industri	2,4	-2,4	-13,9
Byggverksamhet	1,1	-1,7	-5,9
Tjänstebanscher	3,2	-3,4	-8,1
varav Hotell- och restaurangverksamhet	9,0	-20,7	-29,4
Transportsektor	4,7	-6,9	-11,9
Informations- och kommunikationstjänster	2,5	1,2	0,1

Anm. Delbranscherna som redovisas är ett urval av delbranscher inom näringslivet och ska ses som exempel på diskrepansen inom näringslivets olika delar. Faktiska varsel under första halvåret 2020 redovisas i procent av säsongsrensad sysselsättning i respektive bransch det fjärde kvartalet 2019. Sysselsättning och arbetade timmar redovisas som den procentuella förändringen mellan det sista kvartalet 2019 och det andra kvartalet 2020, säsongsrensade värden.

Källor: Arbetsförmedlingen, SCB och Konjunkturinstitutet.

Eftersom korttidspermitterad personal fortfarande är sysselsatta men arbetar färre timmar har detta inneburit att medelarbetstiden har minskat, i synnerhet i branscher med många permitterade. Under det första halvåret i år minskade till exempel arbetade timmar med 14 procent inom industrin och arbetade timmar inom transportsektorn med 12 procent.

HISTORISKT HÖGA VARSEL INOM MÅNGA BRANSCHER

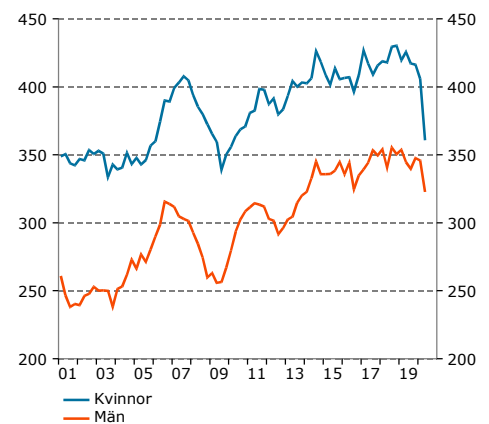
Varslen nådde historiskt höga nivåer i mars och april men under de påföljande månaderna föll antalet nya varsel tillbaka till mer normala nivåer (se diagram 34). Även om varseluppgången i mars och april var snabb är de totala varslen som kommit in under året i paritet med de totala varslen under finanskrisen i början av 2009 (se diagram 35).¹⁰

Av de inkomna varslen under året har en klar majoritet varit inom tjänstesektorn, där i synnerhet hotell- och restauranganställda har drabbats hårt, men även industrin har varslat personal i relativt stor utsträckning. Som framgår i tabell 4 överensstämmer varseluppgången med sysselsättningsminskningen under det första halvåret i år för flera branscher, så som industrin och byggsektorn. Inom tjänstebanscher har däremot sysselsättningen minskat betydligt mer än vad varslen indikerar. Att sysselsättningen har minskat mer än uppgången i antal varsel

¹⁰ Serierna i diagram 35 avser ackumulerade månadsvärden under respektive lågkonjunktur och sätts i relation till ett ackumulerat historiskt genomsnitt. Månad 0 definieras som sista månaden med lägre varsel än det historiska genomsnittet. För finanskrisen är den första månaden augusti 2008. För nuvarande lågkonjunktur är den första månaden februari 2020. Det ackumulerade historiska genomsnittet ämnar visa den nivå ackumulerade varsel uppnår under samma tidsperiod i ett normalläge.

Diagram 33 Sysselsatta med visstidsanställning

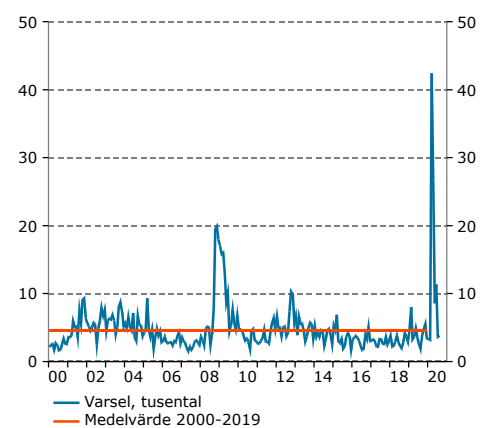
Tusental, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 34 Varsel om uppsägning

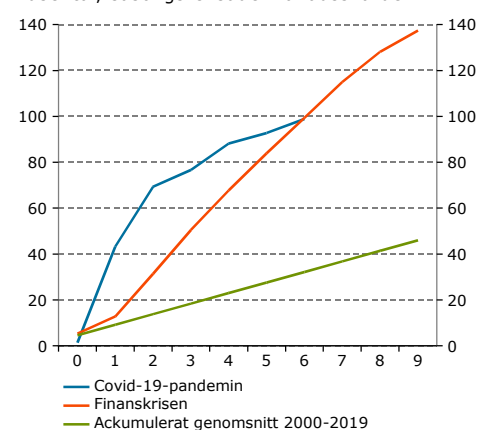
Tusental, månadsvärden

Källa: Arbetsförmedlingen.

Diagram 35 Ackumulerade varsel

Tusental, säsongsrensade månadsvärden

Anm. Se fotnot 10.

Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

beror bland annat på att företag med visstidsanställda kan välja att låta dessa kontrakt löpa ut i stället för att aktivt säga upp personal. I en sådan situation är antalet varsel inte nödvändigtvis en bra indikator på sysselsättningsutvecklingen.¹¹

KORTTIDSPERMITTERINGAR RESULTERAR I LÅGA ANSTÄLLNINGSPLANER

Företagen som i år använder sig av korttidspermitteringar i stor utsträckning har en tillfälligt stor personalreserv, vilket minskar behovet av att anställa när produktionen så småningom trappas upp. Avsaknaden av anställningsbehov syns i företagens anställningsplaner som har varit negativa för samtliga branscher sedan mars i år enligt Konjunkturbarometern (se diagram 36).¹² Anställningsplanerna har minskat på bred front, men under de senaste månaderna har läget inom samtliga sektorer förbättrats något även om anställningsplanerna fortfarande är negativa.

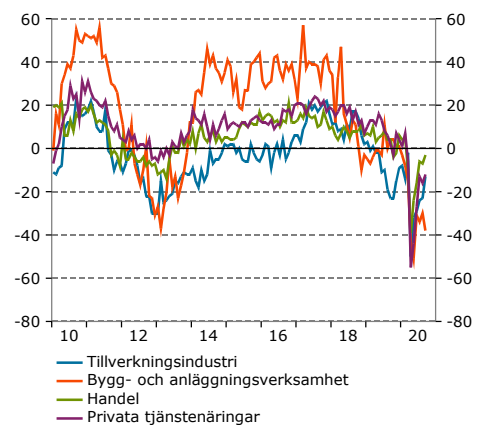
Det är i nuläget svårt att avgöra hur många personer som har korttidspermitterats. Tillväxtverket för statistik över antalet beviljade ansökningar för korttidspermitterade anställda, men det är än så länge oklart hur många av dessa beviljade ansökningar som realiserats i permitteringar av personal. Konjunkturinstitutet bedömer att ca 360 000 personer i genomsnitt var korttidspermitterade under det andra kvartalet i år.

MÅNGA KORTTIDSPERMITTERADE INOM INDUSTRIEN

Även om det är svårt att utläsa hur många personer som korttidspermitterats är det möjligt att se vilka branscher som ansökt om och beviljats korttidspermittering av anställda i störst utsträckning. Dessa kan sedan relateras till sysselsättningen inom respektive bransch. Som beskrivs i tabell 5 står industrin för knappt 30 procent av totala ansökningarna. De beviljade ansökningarna inom industrin motsvarar knappt en tredjedel av de sysselsatta inom denna bransch. Hotell- och restaurangverksamheten står för en betydligt mindre andel av de totala beviljade ansökningarna i näringslivet, men relativt antalet sysselsatta inom branschen motsvarar ansökningarna även inom denna bransch ca 30 procent.

Eftersom korttidspermitterad personal räknas som sysselsatt medför korttidspermitteringssystemet en minskning i arbetade timmar som inte motsvaras av samma sysselsättningsminskning. Det är därför naturligt att de branscher som korttidspermitterar personal i större utsträckning även har jämförelsevis stora minskningar av arbetade timmar (se tabell 4).

Diagram 36 Anställningsplaner
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

¹¹ Att sysselsättningsminskningen inte överensstämmer med antalet varsel inom en viss bransch kan ha flera förklaringar. Enligt Arbetsförmedlingen (2020) realiseras 40–50 procent av varslen, vilket gör att varslen ökar mer än vad sysselsättningen minskar. Utöver detta behöver en arbetsgivare endast rapportera varsel då fler än fem anställda drabbas.

¹² Att anställningsplanerna är negativa innebär att flera företag svarar att de ämnar minska antalet anställda än de som tänker öka antalet anställda på tre månaders sikt.

Tabell 5 Anställda som beviljats korttidspermittering

Procent av totala beviljade ansökningar mars-september 2020, respektive av säsongsrensad sysselsättning fjärde kvartalet 2019

	Procent av ansökningar	Procent av sysselsättning
Näringsliv	100,0	16,3
Varubranscher	33,1	16,9
varav Industrin	29,9	29,8
Byggverksamhet	2,8	4,1
Tjänstebranscher	66,9	16,0
varav Hotell- och restaurangverksamhet	10,6	29,9
Transportsektorn	5,8	13,4
Informations- och kommunikationstjänster	5,2	14,1

Anm. Delbranscherna som redovisas är ett urval av delbranscher inom näringslivet och ska ses som exempel på diskrepansen inom näringslivets olika delar. Tabellen avser statistik från Tillväxtverket till och med 22 september 2020.

Källor: Tillväxtverket och Konjunkturinstitutet.

HÖGST ARBETSLÖSHET BLAND UNGA OCH UTRIKES FÖDDA

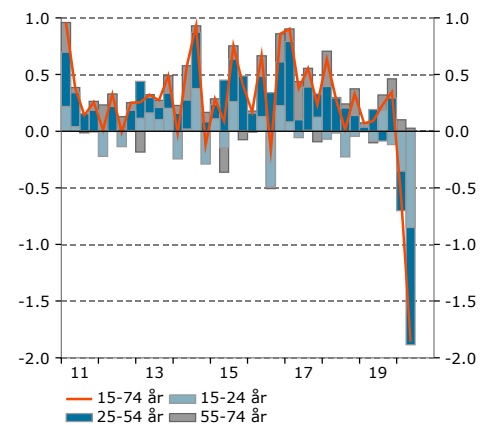
Antalet sysselsatta har minskat snabbt sedan de högsta varselnoteringarna i vintras, vilket avspeglas i att arbetslösheten steg till 9,1 procent i augusti. Det är i synnerhet bland unga som arbetslösheten är mycket hög. Det var också för denna grupp som sysselsättningsnedgången var störst det andra kvartalet i år (se diagram 37). Att unga är arbetslösa i större utsträckning än tidigare kan även, till viss del, förklara den tydliga sysselsättningsnedgången för visstidsanställda (se diagram 32). Det andra kvartalet i år stod visstidsanställda för drygt 70 procent av sysselsättningsnedgången i ekonomin i stort.

För åldersgruppen 15–24 år var arbetslösheten 27,3 procent i augusti (se diagram 38).¹³ Tar man bort de som är heltidsstuderande faller arbetslösheten för de unga till 11,3 procent i augusti. Bland utrikes födda i stort har arbetslösheten också stigit och var 21,4 procent i augusti (se diagram 39). Arbetsmarknadsutsikterna försämras tydligt för de som blivit arbetslösa under rådande lågkonjunktur. Det gäller i synnerhet för unga och utrikes födda som är överrepresenterade inom de tjänstebranscher som drabbats hårdast av pandemin, så som hotell- och restaurangverksamhet. Dessa arbetsplatser har fungerat som naturliga insteg till arbetsmarknaden. Den låga efterfrågan på arbetskraft i dessa branscher försvårar situationen framöver för de personer som i vanliga fall söker sig dit.

¹³ Arbetslösheten bland inrikes födda unga (15–24 år) uppgick till 23,2 procent i augusti, medan arbetslösheten bland utrikes födda unga uppgick till 41,1 procent under samma månad.

Diagram 37 Bidrag till sysselsättningsstillväxten

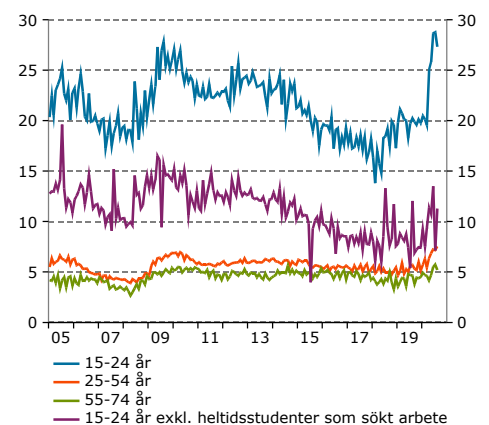
Procentuell förändring respektive procentenheter, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

Diagram 38 Arbetslöshet

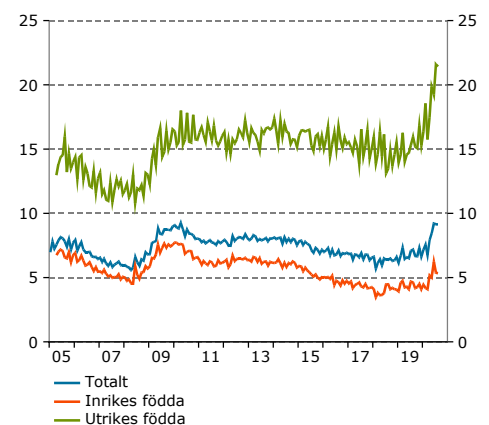
Procent av arbetskraften, säsongsrensade månadsvärden

Källa: SCB.

Diagram 39 Arbetslöshet bland inrikes och utrikes födda

Procent av arbetskraften, säsongsrensade månadsvärden

Källa: SCB.

SAMMANFATTNING AV UTGÅNGSLÄGET PÅ ARBETSMARKNADEN

Pandemin har drabbat arbetsmarknaden hårt, och personal har både varslats och korttidspermitterats under det första halvåret i år. I branscher där personal har permitterats i relativt stor utsträckning, såsom industrin, har arbetade timmar minskat betydligt mer än sysselsättningen. I andra branscher, i synnerhet vissa tjänstebranscher så som hotell- och restaurangverksamheter, har sysselsättningen minskat i större utsträckning. Arbetslösheten har stigit snabbt, särskilt bland unga och utrikes födda, vilket har försämrat arbetsmarknadsutsikterna för dessa grupper.

Löneutveckling i Sverige och omvärlden

Konjunkturinstitutet följer regelbundet två mått över timlönens utveckling i Sverige: timlönen enligt konjunkturlönestatistiken (KL-lönen) och timlönen enligt nationalräkenskaperna (NR-lönen). Eftersom de baseras på olika datakällor och olika beräkningsprinciper så är det vanligt även i normala tider att dessa två mått på kort sikt avviker ifrån varandra.¹⁴

För jämförelser av löneutvecklingen inom Europa är det EU-harmoniserade måttet på löner och arbetskostnader, labour cost index (LCI), en viktig källa. För svensk del bygger LCI i huvudsak på konjunkturlönestatistiken. Även nationalräkenskaperna lämpar sig väl för internationella jämförelser eftersom beräkningsmetoderna är likartade. I detta avsnitt jämförs löneutvecklingen i Sverige och omvärlden de senaste åren. Eftersom lönestatistiken i år är starkt påverkad av de åtgärder som vidtagits i många länder till följd av covid-19-pandemin, görs analysen av utvecklingen i år separat i slutet av avsnittet.

LÖNEUTVECKLINGEN I SVERIGE OCH OMVÄRLDEN HAR VARIT DÄMPAD SEDAN FINANSKRISEN

Löneutvecklingen i Sverige dämpades i samband med finanskrisen. Sedan dess har löneökningarna förblivit dämpade, även under de senaste årens högkonjunktur (se diagram 40). Under 2019 började högkonjunkturen mattas av samtidigt som det syntes en viss ökning av löneutvecklingen, i synnerhet enligt NR-lönen.

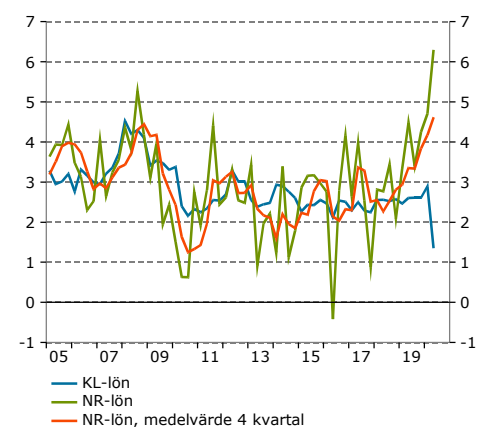
Relativt långsam lönetillväxt har dock inte varit ett isolerat svenskt fenomen utan lönerna har utvecklats relativt svagt även i andra länder de senaste ca 10 åren. I Lönebildningsrapporten 2018 diskuterades olika möjliga orsaker till detta.¹⁵ En viktig faktor har varit låg produktivitetstillväxt som trots en relativt svag löneutveckling har gjort att tillväxten i enhetsarbetskostnaden

¹⁴ På lång sikt kan man förvänta sig att lönemåtten har ungefär samma ökningstakt. När det har skett strukturella förändringar av arbetskraftens sammansättning mellan branscher med olika lönenivåer har det dock uppstått skillnader i ökningstakt även över lite längre perioder.

¹⁵ Lönebildningsrapporten 2018, avsnittet "Löner i ett internationellt perspektiv".

Diagram 40 Lön i Sverige

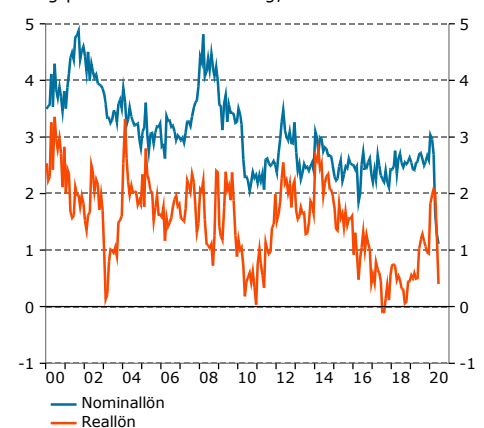
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 41 Nominell och real lön i Sverige

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Anm. Nominell löneutveckling enligt Konjunkturlönestatistiken. Reallön är beräknad med KPIF.

Källor: Medlingsinstitutet och SCB.

ändå har varit på historiskt genomsnittliga nivåer. Låg inflation och låga inflationsförväntningar har också bidragit till att hålla tillbaka de nominella löneökningarna, genom att den faktiska och förväntade reala löneutvecklingen inte dämpats i samma utsträckning (se diagram 41). Att lågkonjunkturen efter finanskrisen var tämligen synkroniserad i framför allt Europa och att det tog lång tid innan arbetsmarknaderna återhämtade sig kan också ha påverkat lönebildningen genom försvagad förhandlingsstyrka för löntagarna.

OLIKA STATISTISKA KÄLLOR GER DELVIS OLIKA BILD AV LÖNEUTVECKLINGEN 2017–2019

I detta avsnitt jämförs löneutvecklingen i Sverige 2017–2019 med utvecklingen i Tyskland och ett sammanvägt aggregat av elva EU-länder.¹⁶ De två källor som används är nationalräkenskaperna i respektive land samt LCI. Två NR-lönemått har beräknats; lön per timme och lön per anställd. Det sistnämnda är lönesumman dividerad med antalet anställda, vilket ger ett mått som ungefär motsvarar genomsnittlig månadslön. För LCI används den underliggande del av arbetskostnadsindexet som avser timlönen. De olika lönestatistiska källorna påverkas ibland av tillfälliga faktorer som till exempel har att göra med när på året lönerrevisioner och löneutbetalningar sker. Även slumpmässiga variationer i de statistiska underlagen kan få genomslag enskilda år. Därför är det oftast mer relevant att göra jämförelsen mellan länder för en genomsnittlig löneökning under några år.

Näringslivets löneökningar i takt med omvärlden

Enligt LCI ökade lönerna i det svenska näringslivet lite snabbare under 2019 än åren dessförinnan (se diagram 42). Löneutvecklingen var 2,8 procent enligt detta mått, vilket var i linje med utvecklingen i Tyskland och EU-11. Löneökningarna i Sverige var påtagligt låga 2018 enligt detta lönemått. Sett till genomsnittet för åren 2017–2019 var löneutvecklingen i Sverige något lägre än EU-11 och tydligt lägre än i Tyskland (se tabell 6)¹⁷.

Timlönen enligt nationalräkenskaperna visar också på en tilltagande löneökningstakt i näringslivet 2019, i såväl Sverige som i omvärlden (se diagram 43). Löneutvecklingen i Sverige var i genomsnitt 3,9 procent, vilket var högre än i Tyskland (3,0 procent) och EU-11 (2,6 procent). Även i genomsnitt under åren 2017–2019 ökade lönerna snabbare i Sverige, i synnerhet jämfört med EU-11 enligt detta mått.

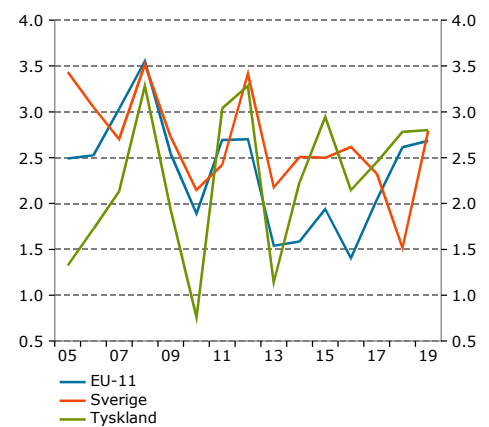
Lön per anställd i det svenska näringslivet uppvisade också en högre ökningstakt både 2018 och 2019 jämfört med åren innan (se diagram 44). År 2019 ökade detta lönemått med 3,1

¹⁶ Länderna som ingår är Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Tjeckien, Tyskland, Slovakien och Österrike. Den nominella löneutvecklingen i dessa länder har vägts samman med KIX-vikter.

¹⁷ Den genomsnittliga löneutvecklingen enligt Konjunkturlönestatistiken var under samma period 2,3 procent, alltså nära siffran på 2,2 procent i Labour cost index.

Diagram 42 Timlön i näringslivet enligt labour cost index

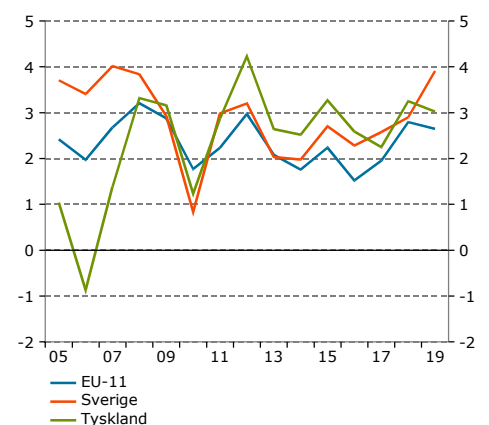
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: Eurostat, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 43 Timlön i näringslivet enligt nationalräkenskaperna

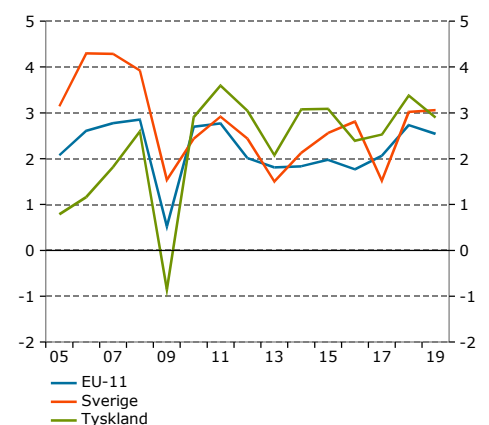
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: OECD, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 44 Lön per anställd i näringslivet enligt nationalräkenskaperna

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: OECD, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

procent vilket låg nära löneutvecklingen i Tyskland, men fortfarande tydligt högre än EU-11. Under åren 2017–2019 var löneutvecklingen i genomsnitt snarlik i Sverige och EU-11, medan lönerna ökade snabbare i Tyskland.

Sammantaget visar två av tre lönemått (LCI och lön per anställd) att löneökningarna i det svenska näringslivet i genomsnitt varit lägre än i Tyskland och i närheten av EU-11 under de tre aktuella åren. Timlönen enligt nationalräkenskaperna ger dock bilden av jämförelsevis starka löneökningar i Sverige. Möjliga orsaker till detta diskuteras i nästa avsnitt.

Tabell 6 Lön enligt olika källor

Genomsnittlig årlig procentuell förändring 2017–2019, kalenderkorrigerade värden

	Näringsliv	Tillverknings- industri
Timlön enligt labour cost index		
EU-11	2,4	2,4
Sverige	2,2	2,5
Tyskland	2,7	2,2
Timlön enligt nationalräkenskaperna		
EU-11	2,5	2,4
Sverige	3,1	3,4
Tyskland	2,8	2,2
Lön per anställd enligt nationalräkenskaperna		
EU-11	2,4	2,2
Sverige	2,5	2,3
Tyskland	2,9	2,0

Källor: OECD, Eurostat, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

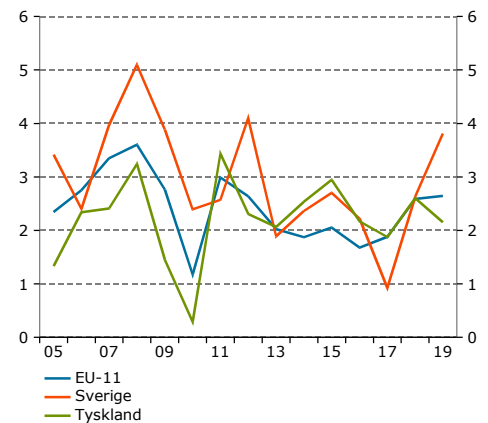
Jämförelsevis något högre löneökningar i svensk tillverkningsindustri

För tillverkningsindustrin visar LCI på en jämförelsevis hög lönetillväxt i Sverige 2019, då detta lönemått steg med 3,8 procent (se diagram 45). Det var betydligt högre än i Tyskland (2,2 procent) och EU-11 (2,6 procent). I genomsnitt över åren 2017–2019 var dock skillnaderna mindre (se tabell 6). Löneutvecklingen i Sverige var då endast något högre än i Tyskland och mycket nära den i EU-11. De stora skillnaderna 2019 kan bero på när i tiden svenska industriföretag valt att genomföra sina lokala lönerevisioner. Det är inte ovanligt att större industriföretag slår ihop två lönerevisioner och förlägger dem vid en tidpunkt. Om så skett 2019 kan det förklara de observerade skillnaderna.

Även timlönen enligt nationalräkenskaperna visar på en jämförelsevis hög löneökningstakt 2019 i den svenska tillverkningsindustrin. I Sverige steg timlönerna med 4,2 procent, vilket var betydligt högre än i Tyskland (2,0 procent) och EU-11 (2,2 procent) (se diagram 46). Även sett över hela perioden 2017–2019

Diagram 45 Timlön i tillverkningsindustrin enligt labour cost index

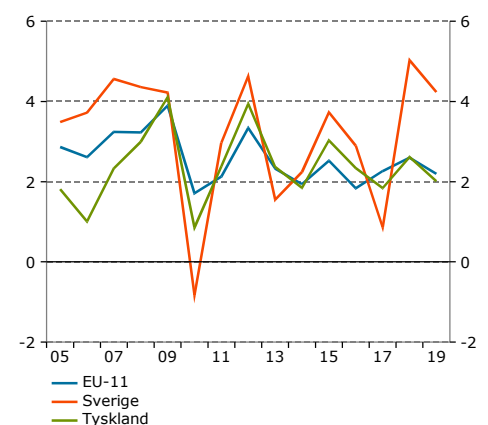
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: Eurostat, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 46 Timlön i tillverkningsindustrin enligt nationalräkenskaperna

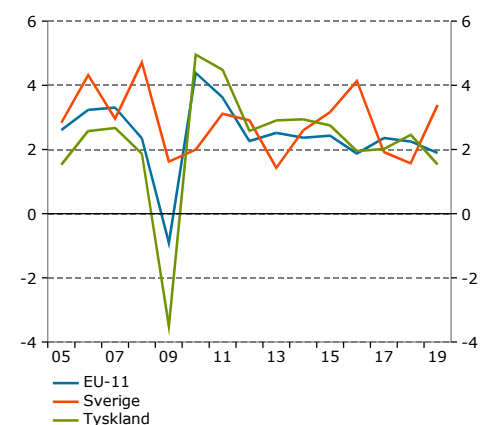
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: OECD, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 47 Lön per anställd i tillverkningsindustrin enligt nationalräkenskaperna

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: OECD, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

var utvecklingen starkare i Sverige, enligt detta lönemått. Skillnaderna försvinner dock nästan helt vid en jämförelse av lön per anställd (se diagram 47 och tabell 6). Med detta lönemått ökade lönerna i den svenska tillverkningsindustrin endast något snabbare jämfört med Tyskland och i närheten av EU-11 under 2017–2019.

Den starka ökningen av NR-timlönen i den svenska tillverkningsindustrin under åren 2017–2019 som framträder i nationalräkenskaperna sammanfaller med lägre medelarbetstid, så som den mäts i nationalräkenskaperna (se diagram 48). Sådana förändringar syns inte i motsvarande statistik för vare sig Tyskland eller EU-11. Det är oklart vad som ligger bakom nedgången i medelarbetstid i den svenska tillverkningsindustrin. Konjunkturrella faktorer kan påverka. En lägre medelarbetstid skulle exempelvis kunna bero på färre arbetade övertidstimmar under en konjunkturavmattning. Men givet att de anställda får övertidstilllägg borde mindre övertid sammanfalla med lägre ökningstakt för timlönen och inte en högre ökningstakt som nationalräkenskaperna visar. När lönen i stället beräknas per anställd eller med LCI, där arbetade timmar i nationalräkenskaperna inte ingår, blir löneökningarna lägre 2018 och 2019. Sammantaget är det osäkert om den starka utvecklingen av timlönen inom industrin som nationalräkenskaperna visar återspeglar den faktiska utvecklingen eller om den är resultatet av någon form av mätproblem vad gäller arbetade timmar i nationalräkenskaperna. Värt att notera i sammanhanget är att till skillnad från LCI så kommer lönesumman och arbetade timmar från olika statistiska källor i nationalräkenskaperna (se marginalrutan ”Permittering och sjukfrånvaro ökar NR-timlönen 2020”).

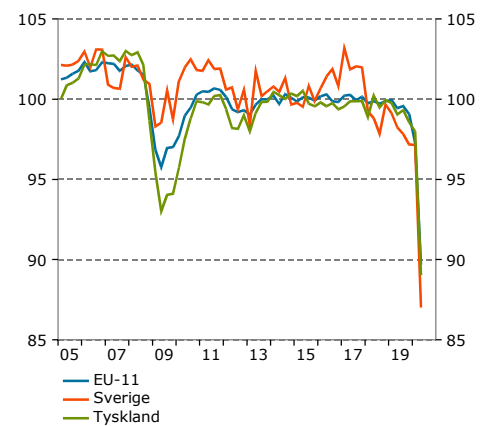
Även om man bortser från NR-timlönen visar genomgången sammantaget att löneökningarna i den svenska tillverkningsindustrin trots allt varit marginellt högre än i EU-11 och högre än i Tyskland i genomsnitt under 2017–2019. Om NR-timlönen tas med i beskrivningen blir bilden i stället att lönerna i den svenska tillverkningsindustrin ökat tydligt snabbare än i omvärlden de senaste åren.

SAMMANSÄTTNINGSEFFEKTER OCH KORTTIDSARBETE PÅVERKAR LÖNESTATISTIKEN I ÅR

Det andra kvartalet i år påverkas lönestatistiken i Sverige och omvärlden påtagligt av de åtgärder som vidtagits och olika faktorer som beror på covid-19-pandemin. För Sverige var skillnaden mellan konjunkturlönen och NR-lönen exceptionellt stor. Medan konjunkturlönen för hela ekonomin växte med ca 1,4 procent i årstakt det andra kvartalet så var motsvarande tillväxttal för NR-lönen 7,5 procent (se diagram 40). Denna avvikelser kan i hög grad förklaras av hur korttidspermitteringar och sjuklöner påverkar NR-lönen kontra konjunkturlönen (se marginalrutan ”Permittering och sjukfrånvaro ökar NR-timlönen 2020”).

Diagram 48 Medelarbetstid i tillverkningsindustrin

Index 2015=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: OECD, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Permittering och sjukfrånvaro

Ökar NR-timlönen 2020

Konjunkturlönerna i näringslivet baseras på en företagsundersökning för vilken Medlingsinstitutet ansvarar, medan NR-timlönen beräknas som lönesumman (enligt Skatteverket) dividerat med antalet arbetade timmar (vilka främst baseras på AKU).

Korttidspermittering innebär att antalet arbetade timmar minskar mer än lönesumman. Detta leder mekaniskt till att NR-timlönen tillfälligt stiger. Denna effekt är mycket kraftig: den som minskar sin arbetstid med 60 procent behåller 92,5 procent av lönen. Det motsvarar en timlöneökning på över 130 procent.

I konjunkturlönestatistiken mäts i huvudsak avtalad lön och avtalad tid (jämfört med utbetald lön och faktisk tid i nationalräkenskaperna) vilket gör att statistiken lättare går att korrigera för effekterna av permitteringar. Medlingsinstitutet och SCB har också lagt till en extra fråga i företagsundersökningen för att i inrapporteringen av lönestatistik identifiera och rensa bort eventuella effekter som kvarstår av korttidspermittering.

Till följd av covid-19 har sjukfrånvaron i år ökat kraftigt. Precis som med korttidspermittering så påverkar detta arbetade timmar mer negativt än lönesumman, då personer som är sjukfrånvarande får sjuklön motsvarande 80 procent av lönen under de första 14 dagarna. Även detta leder till en tillfälligt högre NR-timlön i år. Däremot påverkar detta inte konjunkturlönestatistiken, då sjuklönen inte ingår i detta lönemått.

Sammantaget innebär det att konjunkturlönestatistiken i år ger en betydligt mer rättvisande bild av den underliggande löneutvecklingen än timlönen enligt nationalräkenskaperna, då konjunkturlönestatistiken är opåverkad för effekterna av både korttidspermittering och förhöjd sjukfrånvaro.

Även sammansättnings effekter bidrar sannolikt till att NR-lönen och konjunkturlönen i år avviker ifrån varandra. Vid en kraftig sysselsättningsminskning så stiger genomsnittslönen i ekonomin som helhet om det främst är låginkomsttagare som blir arbetslösa. Sådana sammansättningseffekter kan delas upp i *inombransch effekter* och *mellanbransch effekter* (se marginalrutan ”Inom- och mellanbransch effekt”). Inombransch effekter påverkar konjunkturlönestatistiken och NR-lönen på ungefär samma vis. Däremot påverkas inte konjunkturlönestatistiken på samma sätt av mellanbransch effekter, då det är *löneökningstakten* i respektive bransch som vägs ihop i konjunkturlönestatistiken. Dessutom vägs de ihop med vikter som beräknas med något års eftersläpning. Då den nuvarande lågkonjunkturen slagit särskilt hårt mot exempelvis hotell- och restaurangbranschen, där lönenivån generellt är låg, har sannolikt även detta bidragit till den stora avvikelsen mellan NR- och konjunkturlönen det andra kvartalet i år.

SVÅRARE MED LÖNEJÄMFÖRELSE MELLAN LÄNDER I ÅR

Covid-19-pandemin har även haft en tydlig påverkan på olika lönemått i flera andra länder, i synnerhet under det andra kvartalet 2020. Det försvårar tolkningen av löneökningarna under krisen och närmast omöjliggör jämförelser mellan länder. De flesta länderna i Europa har under pandemin infört (eller har sedan tidigare haft) permitterings- och lönestöd för att förhindra en kraftig uppgång i arbetslösheten om olika chocker inträffar. Gemensamt för stöden är att de sänker den genomsnittliga arbetstiden för löntagarna som omfattas, vilket tydligt framgår i diagram 48. Därmed utgör de en besparing för företagen som permitterar, eftersom staten täcker en väsentlig del av arbetskostnaden för arbetstidsförkortningen eller den inkomst löntagaren förlorar om lönen i stället minskar i proportion till arbetstidsförkortningen. Stöden är utformade på olika sätt i olika länder och utnyttjas i olika grad. Danmark införde till exempel ett system för heltidspermittering där staten stod för tre fjärdedelar av lönen, medan det tyska och österrikiska systemen liknar de svenska såtillvida att de avser deltidspemittering.

En annan viktig skillnad mellan olika länder är vem som är mottagare av stöden. I Sverige ersätter staten *arbetsgivaren* enligt de regelverk som gäller för korttidspemittering. Det samma gäller för det danska systemet som sätts i samband med pandemin. I Sverige och Danmark bokförs därför betalningarna för korttidspemittering som en transferering från staten till företag och blir sedan en del av löneutbetalningen från företaget till löntagaren. I Tyskland och Finland ersätter i stället staten *löntagaren* när personen är korttidspemitterad. I dessa länder bokförs därför stödet som en transferering direkt från staten till hushållen, utan att påverka lönen.

Detta får stora konsekvenser för lönestatistiken i respektive lands nationalräkenskaper. När stödet går via arbetsgivaren (som

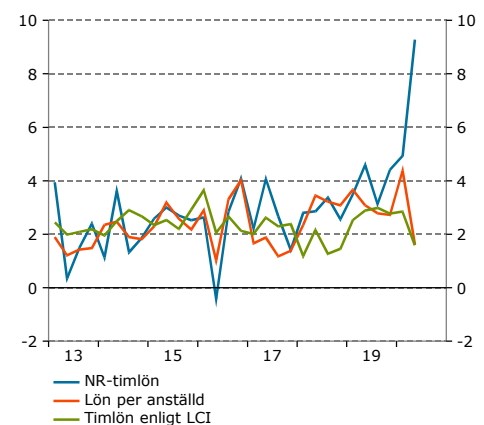
Inom- och mellanbransch effekt

Inombransch effekt: Med en inombransch effekt menas en förändring som påverkar sammansättningen inom en bransch. Exempelvis stiger den genomsnittliga lönen i hotell- och restaurangbranschen om relativt fler visstidsanställda ungdomar med låga löner blir arbetslösa till följd av lågkonjunkturen, även om inga enskilda individer fått högre lön.

Mellanbransch effekt: Med en mellanbransch effekt menas en sammansättningseffekt som sker mellan branscher. Om till exempel att hotell- och restaurangbranschens andel av näringslivet krymper, stiger den genomsnittliga lönen i näringslivet som helhet, allt annat lika, eftersom lönerna inom hotell- och restaurang i genomsnitt är lägre än i näringslivet som helhet.

Diagram 49 Löneutvecklingen i Sverige, näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: OECD, Eurostat, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

i Sverige och Danmark) innebär korttidspermittering att en individ går ner mer i tid än i lön, varför timlönen stiger kraftigt. Lönen per anställd (månadslönen) påverkas dock mindre, endast i den mån permitteringsstödet inte fullt kompenserar för lönebortfallet. I system där löntagaren ersätts direkt (som i Tyskland och Finland) påverkas timlönen relativt lite av permitteringar eftersom lönen reduceras i ungefär samma grad som arbetstiden (de arbetade timmarna). Däremot sjunker lönen per anställd kraftigt eftersom löneutbetalningen från företaget till löntagaren blir kraftigt reducerad.

Effekterna av de olika permitteringssystemens utformning syns tydligt, och som förväntat, i siffrorna för det andra kvartalet i år. I Sverige och Danmark steg NR-timlönen med 9 respektive 11 procent i årstakt (se diagram 49 och diagram 50). Lön per anställd ökade i stället med ca 2 procent i både Sverige och Danmark. I Tyskland och Finland ökade NR-timlönen med 5 respektive knappt 2 procent det andra kvartalet, medan lön per anställd minskade med 5 respektive knappt 2 procent (se diagram 51 och diagram 52).

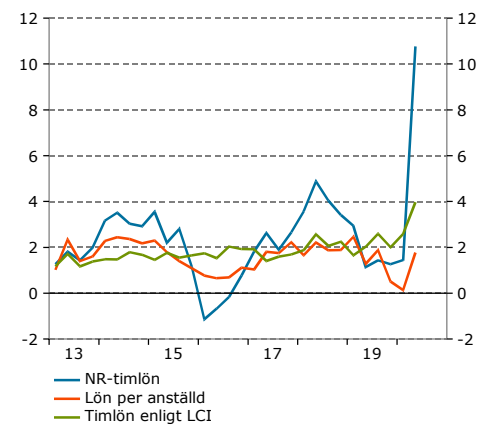
Timlönen enligt LCI har delvis andra statistikällor som grund. För Sveriges del baseras LCI på konjunkturlönestatistiken, som har korrigerats för effekterna av permitteringsstöden. Andra länder har dock andra statistikällor som grund för LCI, i vissa fall timlönen enligt nationalräkenskaperna, vilka inte nödvändigtvis har korrigerats på samma sätt. Det tycks dock som om LCI har påverkats mindre av de statistiska effekterna av permitteringarna än de båda NR-lönemåtten. I Sverige och Finland ökade timlönen i näringslivet enligt LCI med ca 2 procent det andra kvartalet och i Tyskland och Danmark ökade lönerna i näringslivet med ca 4 procent. Även om permitteringsstöden inte tycks slå igenom på samma sätt som i nationalräkenskaperna, kan LCI ha påverkats av sammansättningseffekter eftersom den ekonomiska nedgången slagit olika hårt mot olika branscher. Jämförbarheten mellan länder är därför osäker även för LCI för det andra kvartalet och skillnaderna i löneökningarna i det statistiska materialet måste tolkas med stor försiktighet.

SAMMANFATTNING AV LÖNEUTVECKLING I SVERIGE OCH OMVÄRLDEN

Sammanfattningsvis visar den övervägande delen av de lönemått som redovisas här att de nominella löneökningarna i det svenska näringslivet varit ungefär lika stora som i Tyskland och EU-11 de senaste tre åren. Inom industrin har löneutvecklingen dock varit något starkare än i omvärlden. En stark utveckling av timlönen enligt nationalräkenskaperna inom industrin tycks bero på minskad medelarbetsid 2018 och 2019. Kombinationen lägre medelarbetsid och högre timlön är dock svår att tolka som en konsekvens av konjunkturavmattningen och det är osäkert om den återspeglar den faktiska utvecklingen eller om den beror på någon form av mätproblem i nationalräkenskaperna.

Diagram 50 Löneutvecklingen i Danmark, näringslivet

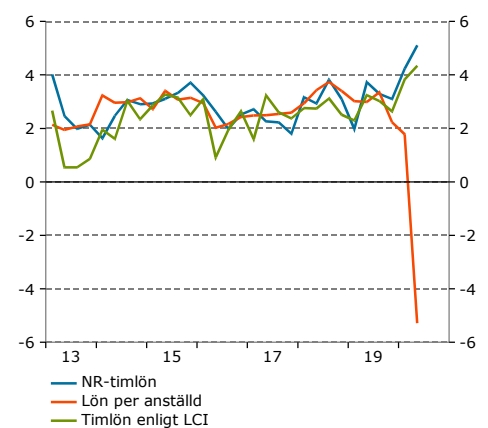
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: OECD, Eurostat, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 51 Löneutvecklingen i Tyskland, näringslivet

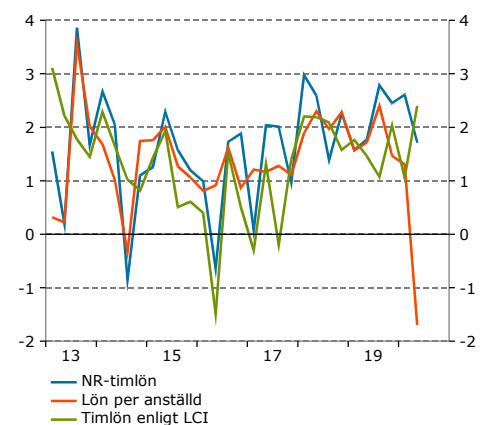
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: OECD, Eurostat, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 52 Löneutvecklingen i Finland, näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: OECD, Eurostat, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Samtliga lönestatistiska källor för 2020 är påverkade av olika åtgärder som vidtagits i samband med covid-19-pandemin och effekter av arbetstagarnas sammansättning som ändrats när vissa delar av ekonomin mer eller mindre stängt ner. Slutsatsen är att lönestatistiken för 2020 är ytterst svårtolkad och att meningsfulla jämförelser mellan länder är i det närmaste omöjliga att göra.

Lägstalöner och lönespridning

I detta avsnitt beskrivs lägstalöner och lönespridning i Sverige och internationellt. Den statistik som används baseras på information som fanns tillgänglig före pandemins utbrott och är således inte påverkad av de åtgärder som vidtagits.

LÄGSTALÖNEBETTET HAR ÖKAT UNDER 2000-TALET

De kollektivavtalade lägstalönerna i Sverige är höga i ett internationellt perspektiv och lönestrukturen är jämförelsevis sammanpressad (se diagram 53 och diagram 54). Inom detaljhandeln, hotell och restaurang samt kommunal sektor har lägstalönen i förhållande till medianlönen (det så kallade ”lägstalönebettet”) ökat trendmässigt under 2000-talet (se diagram 55). Trots detta har lönerna i den lägre delen av lönefördelningen, mätt vid den tionde percentilen¹⁸, halkat efter lönenivån för både medel (median-) och höginkomsttagare i ekonomin som helhet under de senaste två decennierna (se diagram 56).

HÖGA KOLLEKTIVAVTALADE LÄGSTALÖNER BIDRAR TILL LÄGRE SYSSÄTTNING BLAND LÅGUTBILDADE

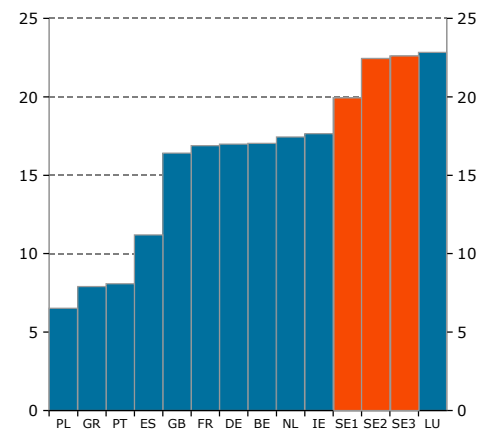
Företagens anställningsbeslut beror på om den förväntade intäkten av en anställning överstiger lönekostnaden. En risk med alltför höga lägstalöner är därför att personer med låg eller osäker produktivitet trängs undan från arbetsmarknaden, genom att de blir för dyra att anställa. Om det förekommer monopsoni, det vill säga att en arbetsgivare är så dominant att den kan utnyttja sin marknadsmakt och sätta löner under de löner som hade satts om flera arbetsgivare konkurrerat med varandra, kan dock höjda lägstalöner öka sysselsättningen.¹⁹ Det beror på att högre löner ökar motivationen att söka jobb och acceptera ett jobberbjudande.

Den empiriska forskningen om lägstalöner är mycket omfattande. Det finns motstridiga empiriska resultat men den största delen av forskningen finner att ett ökat lägstalönebett (lägstalönen i förhållande till median- eller medellönen) minskar

¹⁸ Den tionde percentilen i lönefördelningen är den lön som utgör gränsen mellan de 10 procenten som ligger längst ner i lönefördelningen och de övriga 90 procenten som ligger ovanför.

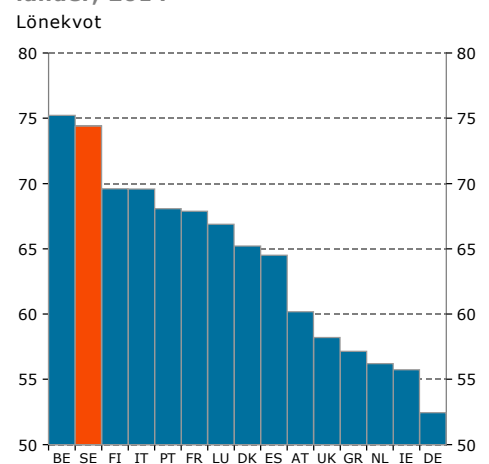
¹⁹ Se Card och Krueger (1994).

Diagram 53 Nationella minimilöner 2019 i europeiska länder och kollektivavtalade lägstalöner i Sverige
Tusental kronor

Anm. SE1 avser Kommunal: minst 19 år utan yrkesvana, SE2 avser Hotell och restaurang: minst 20 år utan yrkesvana, SE3 avser Detaljhandel: minst 20 år utan yrkesvana.
Källa: Eurostat, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 54 Lönespridning i europeiska länder, 2014

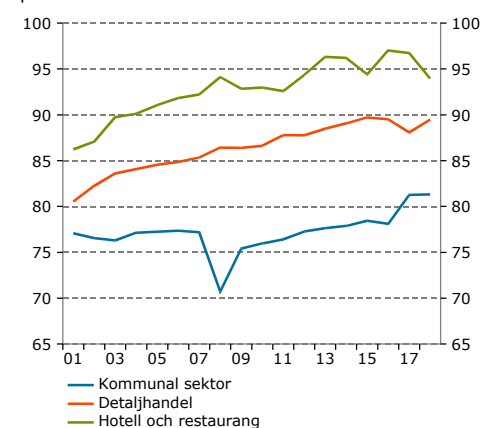

Anm. Lönekvoten avser lönen för decilgrupp 1 delad på lönen för medianen.

Källor: Eurostat, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 55 Lägstalönebett efter avtalsområde, arbetare

Lägstalön som andel av medianlönen (grundlön) i procent

Anm. Medianlönen avser grundlön.

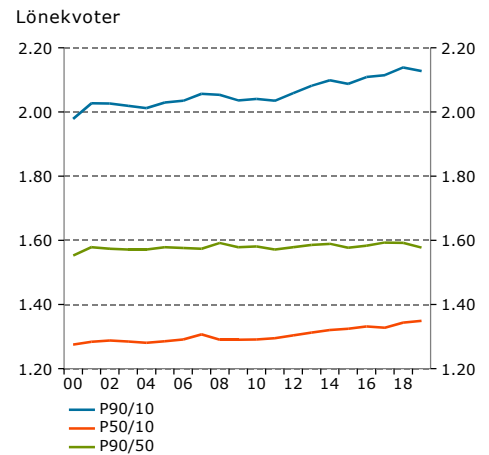
Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

sysselsättningen. Effekterna är typiskt små.²⁰ Ett skäl till att sysselsättningen inte ändras vidare mycket är att utbudet av arbetskraft stiger när lägсталönen höjs. Personer som tidigare inte varit beredda att ta ett arbete till lägсталön går då in på arbetsmarknaden. Detta ökar antalet sökande och gör att fler matchningar mellan arbetsgivare och arbetstagare kan ske samtidigt som de som får ett arbete får högre lön. Däremot riskerar arbetstagare som accepterade den tidigare lägсталönen att trängas ut eftersom antalet sökande per tjänst ökar.²¹

Förutsättningarna för företagen att hantera ökade lägstalöner skiljer sig åt, bland annat beroende på vilken bransch de verkar i. I den internationellt konkurrensutsatta sektorn kan det vara svårt att, allt annat lika, övervältra en ökning av lägstalönen på produktpriserna. Men i branscher som är mer hemmamarknadsorienterade är det troligt att generellt höjda lägstalöner i viss mån leder till att produktpriserna höjs. I vilken grad företagen kan kompensera sig genom höjda priser beror på hur pris känsliga konsumenterna är. Prisökningarna kommer, allt annat lika, att minska efterfrågan på företagets produkter, med minskad sysselsättning inom branschen som följd.

De studier som finns av de svenska kollektivavtalade lägstalönerna finner i regel att sysselsättningen påverkas negativt av höjningar.²² Det är förenligt med hypotesen att lägstalönehöjningar främst har positiva sysselsättningseffekter när höjningen sker från en låg nivå, medan sysselsättningseffekten av höjningar när lägstalönebettet redan är högt, som i Sverige, är negativ. Ett högt lägstalönebett pressar samman den nedre delen av lönefördelningen och skapar små skillnader i lön mellan personer med och utan gymnasieutbildning, vilket håller tillbaka sysselsättningsgraden bland de med lägst utbildning (se diagram 57). Ett högt lägstalönebett kan även öka arbetstagsidans möjligheter att höja löner högre upp i lönefördelningen eftersom arbetsgivare ofta behöver ha en skillnad i lön mellan olika arbetstagare med olika befattningar inom företaget.²³ Detta kan i sin tur medföra ett ökat användande av realkapital i företagen då arbetskraft blir relativt dyr vilket tränger ut enklare, arbetsintensiva jobb. Höga lägstalöner kan vara en anledning till att Sverige har en internationellt sett mycket låg andel jobb med låga kvalifikationskrav (se diagram 58).

Diagram 56 Lönespridning i Sverige, 2000–2019

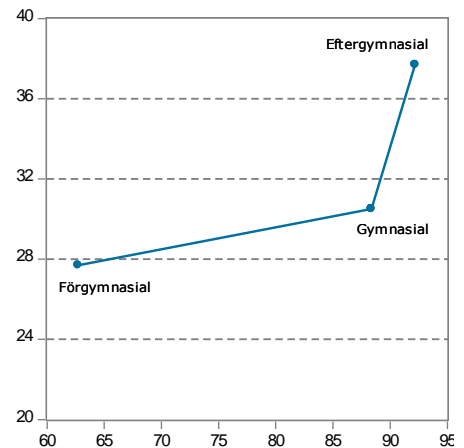

Anm. P90/10 avser lönen vid 90e percentilen delad på lönen vid 10e percentilen, P50/10 avser medianlönen delad på lönen vid 10e percentilen och P90/50 avser lönen vid 90e percentilen delad på medianlönen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 57 Lön och sysselsättningsgrad för olika utbildningsnivåer 2019

Medianlön, tusental kronor per månad före skatt respektive sysselsättningsgrad i åldersgruppen 30–54 år, procent av befolkningen

Anm. Vertikal axel avser medianlön och horisontell axel avser sysselsättningsgrad.

Källa: SCB.

²⁰ Se Dube (2019) för en översikt.

²¹ Se Luttmer (2007), Ahn m fl. (2011). Denna forskning visar att högre lägstalöner ökar andelen arbetstagare med socioekonomiskt starkare bakgrund bland de som arbetar till lägstalön. Högre lägstalöner ändrar därmed sammansättningen av de som är anställda till lägstalön.

²² Se forskningsöversikten i Calmfors m.fl. (2018).

²³ Se Stennek (2015) för teoretiska argument. Neumark m fl. (2004) finner empiriska belägg för att högre lägstalöner även höjer lönerna högre upp i lönefördelningen.

TROTS LÅGLÖNESATSNING HAR RELATIVLÖNEN MINSKAT FÖR DE SÄMST BETALDA ARBETARNA

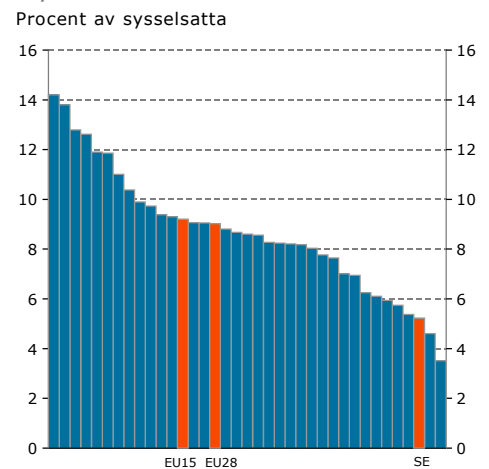
Den senaste avtalsrörelsen ledde till att treåriga avtal slöts våren 2017. Det avtal som industrin tecknade innebar ett avtalsvärde på 6,5 procent för hela perioden 2017–2019. Dessutom kom man överens om en låglönesatsning, vilken innebar att löneutrymmet som minst beräknades som ca 490 kronor per person. Det gällde anställda som hade en månadslön på 24 000 kronor eller lägre 2017.^{24, 25}

Den 45e percentilen av privatanställda arbetare hade hösten 2016 en månadslön på ca 24 000 kronor. Medianlönen för samma grupp var vid samma tidpunkt 24 700 kronor.²⁶ Att brytpunkten för låglönesatsningen sattes vid 24 000 kronor innebar därmed att knappt hälften av arbetarna i privat sektor berördes. Effekten av låglönesatsningen bör därför inte ha varit helt obetydlig. För en arbetsplats med privatanställda arbetare med lön vid 10e percentilen (20 100 kronor) så borde låglönesatsningen, utan löneglidning, ha resulterat i en ökning av relativlönen från 81,2 till 82,2 procent av medianlönen under avtalsperioden 2017–2019, givet att lönepotten fördelades jämnt mellan de anställda på arbetsplatsen.²⁷

Utöver de centralt avtalade löneökningarna inträffar dock oftast en viss löneglidning i förhandlingarna på lokal och individuell nivå, som kan påverka relativlönerna mellan olika grupper av löntagare. Relativlönerna påverkas också av vilka löner som sätts vid anställningar, där efterfrågan på och utbudet av olika typer av arbetskraft spelar roll. En analys av relativlönens faktiska utveckling under den senaste avtalsperioden tyder på att andra faktorer har motverkat effekterna av låglönesatsningen (se tabell 7). Trots låglönesatsningen så förblev relativlönen för privatanställda arbetare med lön vid 10e percentilen ungefär oförändrad under den senaste avtalsperioden jämfört med andra arbetare. Jämfört med medianlönen för privatanställda tjänstemän minskade relativlönen med ca 1 procent.

Även om detta indikerar att låglönesatsningen inte räckte till för att minska lönespridningen, bör det inte tolkas som att den var helt verkningslös. Utan låglönesatsningen och ökade lägsta löner hade sannolikt de lägst avlönades relativlön minskat ytterligare.

Diagram 58 Andel arbetstillfällena utan krav på särskild yrkesutbildning 15–64 år, 2019

Anm. Länderna i diagrammet är de 28 EU-länderna, EES-länderna Norge och Island, Schweiz, samt de fyra kandidatländerna Montenegro, Nordmakedonien, Serbien och Turkiet.

Källa: Eurostat.

²⁴ Avtalet innebar dock inte någon individgaranti. När lönepotten på en arbetsplats räknades ihop så betraktades alla löner under 24 000 kronor som om de var 24 000 kronor. Fördelningen av potten lämnades åt lokala parter att bestämma.

²⁵ Av LO tolkades detta som att industrimärket tillät ett högre avtalsvärde än 6,5 procent för avtalsområden med många lågavlönade. Denna tolkning delades dock inte av Svenskt Näringsliv, som ansåg att "6,5 procent på tre år är det märke som andra branscher och sektorer måste respektera i sina förhandlingar", (se Medlingsinstitutet(2018)).

²⁶ Månadslön avser här grundlön enligt lönestrukturstatistiken.

²⁷ Beräkningen utgår ifrån en årlig avtalad löneökningstakt på 2,17 procent samt att hela beloppet berörs av låglönesatsningen.

Tabell 7 Relativlön för privatanställda arbetare, 10e percentilen

Procent

	2016	2017	2018	2019
<i>Relativt medianen för...</i>				
Privatanställda arbetare	81,2	81,5	80,6	81,5
Privatanställda tjänstemän	57,0	56,7	55,8	56,0
Privatanställda totalt	71,7	71,6	70,7	71,1

Anm. Avser grundlön enligt lönestrukturstatistiken.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

BINDANDE LÄGSTALÖNER GER HÖGRE ARBETSLÖSHET I EN LÅGKONJUNKTUR JÄMFÖRT MED HÖGKONJUNKTUR

Även i årets avtalsrörelse så är löneutvecklingen i den nedre delen av lönefördelningen en prioriterad facklig fråga. LO yrkade förra hösten på 3 procents löneökning men med ett löneutrymme beräknat som minst 783 kronor per månad.²⁸ LO krävde även att lägstalönerna skulle räknas upp i samma takt som de generella löneökningarna. En hög lägstalön och sammanpressad lönespridning brukar främst motiveras med att arbetstagare ska ha en lön som ger en skälig levnadsstandard. Detta ska vägas mot att höga lägstalöner riskerar stänga ute individer som inte har tillräckligt hög produktivitet från arbetsmarknaden. Denna målkonflikt måste parterna beakta i varje avtalsrörelse. Som framgår nedan finns det skäl att tro att de negativa konsekvenserna av höjda lägstalöner är större i en lågkonjunktur.

I en lågkonjunktur minskar efterfrågan på arbetskraft och löneutvecklingen dämpas.²⁹ En given ökning av lägstalönen kan därför öka lägstalönebettet mer i en lågkonjunktur. Detta kan i sin tur få negativa effekter på sysselsättningen. Dels för att färre arbetstagare har en produktivitet som matchar det nya, högre lägstalönebettet, dels för att företagen får svårare att vältra över höjningar av lägstalönen på sina priser då efterfrågan i ekonomin är låg.

Flera studier tyder på att höjda lägstalöner i en lågkonjunktur påverkar sysselsättningen mer negativt än annars. Detta gäller både för jämförande studier som samlar data från olika länder och för studier av enskilda länder då lägstalönebettet har höjts under en lågkonjunktur. Effekten verkar dock vara koncentrerad till unga och personer med låga inkomster, det vill säga de grupper som främst berörs av lägstalönen.³⁰

²⁸ Satsningen omfattar därmed alla som tjänar mindre än 26 100 kronor i månaden.

²⁹ Se exempelvis Elsby m fl. (2016).

³⁰ Se Dolton och Bondibene (2012), Clemens och Wither (2019) samt Addison m.fl. (2013). Se även forskningsöversikten av Dube (2019).

SAMMANFATTNING AV LÄGSTALÖNER OCH LÖNESPRIDNING

De avtalskrav som växlades mellan fack och arbetsgivare hösten 2019 är ett år gamla. Som framgått i kapitlet har pandemin och dess återverkningar inneburit att det ekonomiska läget drastiskt har försämrats sedan 2019. Målkonflikten mellan höga lägstalöner och minskad sysselsättning är något som parterna på nytt behöver ta ställning till. Analysen i detta avsnitt visar att denna målkonflikt sannolikt är större i en lågkonjunktur. En ökad lönedifferentiering, i termer av ett lägre lägstalönebett kan öka sysselsättningen. Om lägstalönen ökar i linje med den generella löneökningen, det vill säga om lägstalönebettet hålls intakt, kan det bidra till en snabbare nedgång i arbetslösheten än om lägstalönebettet tillåts öka.

Den makroekonomiska utvecklingen 2020–2023

I detta kapitel presenteras Konjunkturinstitutets prognos för åren 2020–2023 med fokus på områden som bedöms vara av särskild vikt för arbetsmarknadens parter. Prognosen är betydligt mer osäker än normalt och utvecklingen det kommande året beror i stor utsträckning på hur smittspridningen utvecklar sig och vilka åtgärder som vidtas.³¹

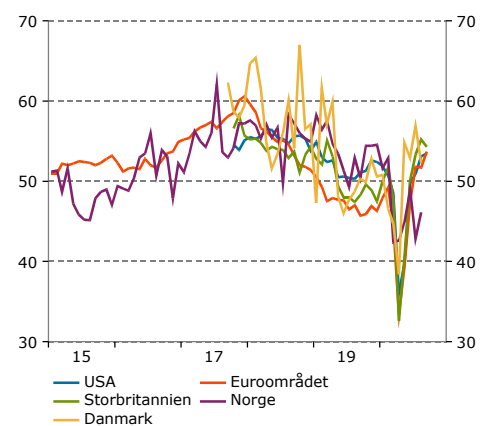
Internationell utveckling

INDIKATORER TYDER PÅ FORTSATT ÅTERHÄMTNING INTERNATIONELLT

Pandemins utbrott och spridning under årets första månader medförde ett markant fall i global BNP under det första halvåret i år. Därefter har osäkerheten minskat även om den fortfarande är förhöjd. Enkätbaserade indikatorer tyder på att den vändning i världsekonomin som inleddes under början av sommaren fortsätter. De flesta prognosmakare är dock överens om att BNP i den globala ekonomin faller markant helåret 2020 men att nästa år präglas av en återhämtning (se tabell 8). Inköpschefsindex för både tillverkningsindustrin och tjänstesektorn har vänt upp och ligger i tillväxtzonen i många länder (se diagram 59 och diagram 60). Konjunkturinstitutet bedömer därför att konjunkturåterhämtningen bland viktiga handelspartners fortsätter (se diagram 61). Sammantaget fortsätter den svenska exportmarknaden att återhämta sig och 2021 bedöms den växa med drygt 7 procent (se diagram 62).

Diagram 59 Inköpschefsindex, tillverkningsindustrin

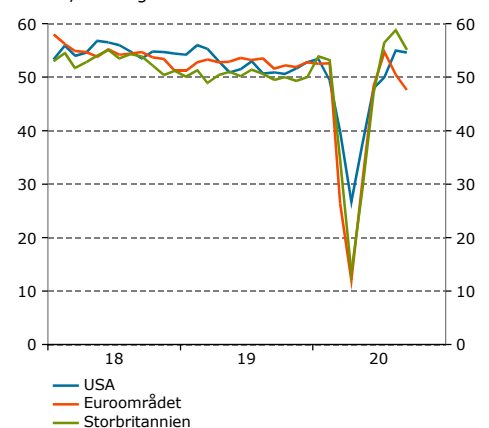
Index, säsongrensade månadsvärden

Källor: IHS Markit och Macrobond.

Diagram 60 Inköpschefsindex, tjänster

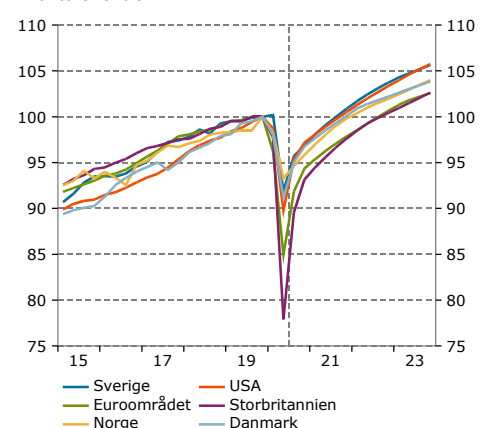
Index, säsongrensade månadsvärden

Källor: IHS Markit och Macrobond.

Diagram 61 BNP

Index 2019 kvartal 4=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB, nationella statistikmyndigheter, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

³¹ Texten sammanfattar prognosen i *Konjunkturläget* september 2020 och där framgår en beskrivning av vilka antaganden kring smittspridningens utveckling som prognosen baseras på, se www.konj.se.

Tabell 8 Internationella BNP-prognoser

Årlig procentuell förändring

2020	EU-			
	KI	komm.	IMF	OECD
Världen	-4,3	...	-4,9	-4,5
USA	-3,9	...	-8,0	-3,8
EMU	-7,9	-8,7	-10,2	-7,9
2021				
Världen	5,2	...	5,3	5,0
USA	4,2	...	4,5	4,0
EMU	5,2	6,1	6,0	5,1

Källor: EU-kommissionen (7 juli), IMF (24 juni), OECD (16 september) och Konjunkturinstitutet (30 september).

Löneutvecklingen i omvärlden väntas bli dämpad på grund av den kraftiga inbromsningen i konjunktoren. Lönebildningen påverkas normalt med viss eftersläpning eftersom löner sätts i förhandlingar centralt och lokalt mellan arbetsmarknadens parter. I bland annat Finland³², Danmark³³ och Tyskland³⁴ förhandlades nya löneavtal fram strax innan pandemin bröt ut, avtal som sträcker sig över 2020 och längre i många fall.

Europeiska kommissionen bedömde i maj att utvecklingen av arbetskostnad per anställd blir tydligt återhållsam 2020 i de flesta länder i EU (se diagram 63). Det beror både på konjunkturella faktorer som verkar dämpande och på effekterna av korttidspermitteringar. I länder där permitteringsstödet betalas ut till arbetsgivaren, såsom i Sverige, dämpas kostnadsutvecklingen per anställd en del eftersom permitterad personal inte ersätts till 100 procent. I Sverige påverkas kostnadsökningarna också av nedsatta arbetsgivaravgifter under 2020 och 2021. I de länder där permitterad personal får permitteringsstödet utbetalt direkt från staten (och inte via arbetsgivaren som i Sverige) dämpas arbetskostnaden per anställd betydligt mer. Så är fallet i exempelvis Tyskland, där arbetskostnaden per anställd väntas minska 2020, trots att löneavtalen ger löneökningar på runt 2,5 procent (se diagram 64). Bundesbank rapporterar att det, på grund av den kraftiga konjunkturedgången, har förekommit lönefrysningar inom den tyska metall- och elektroteknikindustrin och inom

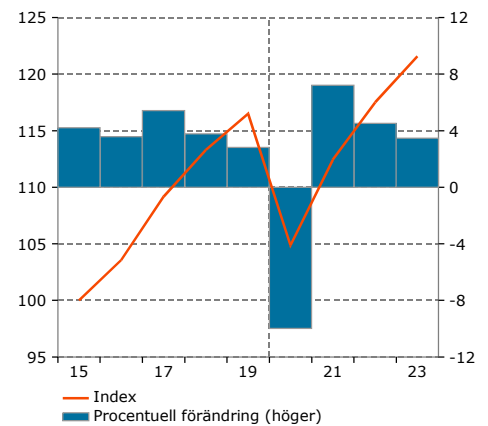
³² Finsk industri träffade avtal i början av januari 2020. Avtalet löper på 25 månader, med en sammanlagd löneökning på 3,3 procent. Lönerna höjs med 1,3 procent den 1 mars 2020 och med 1,4 procent den 1 februari 2021, då även en företagspott på 0,6 procent utgår.

³³ Dansk industri träffade ett treårigt avtal i början av februari 2020. Avtalet lämnar åt lokala parter att komma överens om löneökningar. Avtalet stipulerar dock att ersättning för bland annat overtid och skiftarbete ska öka med 1,6 procent per år och ersättning till trainees och lärlingar ska öka med 1,7 procent per år.

³⁴ Tysk stålindustri slöt ett avtal i mars 2019 som sträcker sig till februari 2021. Avtalet innehöll löneökningar på 3,7 procent 2019 och en klumpsumma som ett engångsbelopp om 1 000 euro under 2020, vilket gör avtalet svårt att värdera. I slutet av november 2019 slöt tysk kemisk industri ett löneavtal med löneökningar på 1,5 procent 2020 och 1,3 procent 2021. Även det avtalet innehåller klumpsummor och är svårt att värdera.

Diagram 62 Svensk exportmarknad

Index 2015=100 respektive procentuell förändring

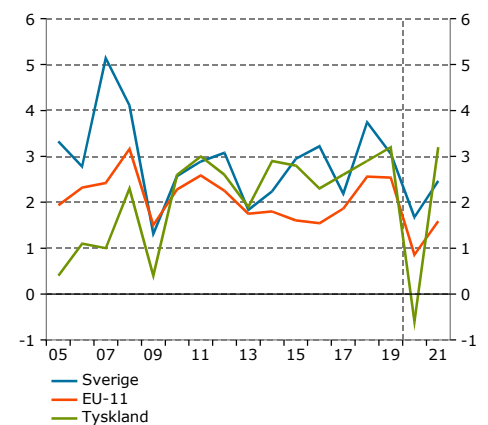

Anm. Svensk exportmarknad är exportviktad import från 32 av Sveriges handelspartners.

Källor: Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 63 Arbetskostnad per anställd

Procentuell förändring

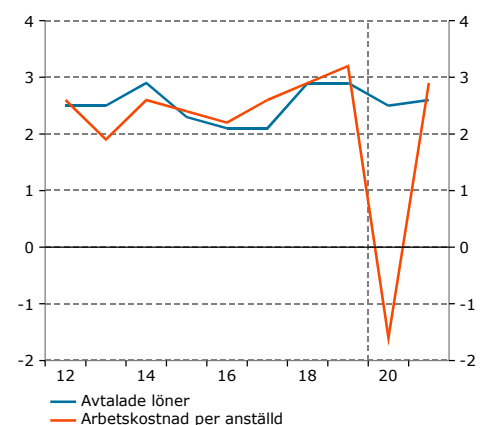

Anm. Konjunkturinstitutets prognos i september för Sverige och Europeiska kommissionens prognos för övriga länder från maj 2020.

Källor: Europeiska kommissionen, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 64 Lön och arbetskostnad i Tyskland

Procentuell förändring

Anm. Bundesbanks prognos från juni 2020.

Källor: Bundesbank och Macrobond.

bilhandels- och tjänstesektorn. Trots att konjunkturbotten ser ut att vara passerad gör europeiska kommissionen bedömningen att löneutvecklingen i såväl Tyskland som andra europeiska länder blir dämpad även 2021.

Mycket av de statistiska effekterna av permitteringsstöden försvinner om man jämför den genomsnittliga kostnadsutvecklingen för 2020 och 2021. Kommissionens prognos ger en utveckling av arbetskostnad per anställd med i genomsnitt 1,2 procent per år 2020 och 2021 i EU-11. För Tysklands del bedömdes kostnadsökningen till 1,3 procent per år i genomsnitt under samma period. Detta är lägre än Konjunkturinstitutets prognos för Sverige för samma period på 2 procent. Kostnadsökningarna i EU-11 har varit lägre än i Sverige det senaste decenniet vilket delvis kan förklaras av en högre produktivitetstillväxt i Sverige. I Tyskland har kostnadsutvecklingen och produktivitetstillväxten varit mer likartad den i Sverige. De senaste 1–2 åren har dock produktivitetstillväxten försvagats i Tyskland och understigit den i Sverige.

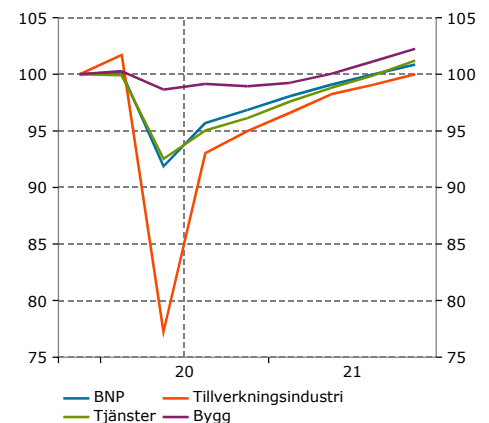
Utvecklingen i Sverige

INDIKATORER TYDER PÅ ATT ÅTERHÄMTNINGEN FORTSÄTTER

BNP bedöms öka snabbt, med ca 4 procent det tredje kvartalet i år, räknat i säsongsrensad kvartalstakt. Därefter förväntas BNP fortsätta att stiga, om än i en betydligt långsammare takt. BNP-tappet återhämtas gradvis, och BNP nivån i det fjärde kvartalet 2021 förväntas bli något högre än det fjärde kvartalet 2019 (se diagram 65). Flertalet indikatorer ger stöd för bedömningen om fortsatt tillväxt den närmaste tiden. Exempelvis visar Konjunkturbarometern att andelen företag som förutspår ökad produktion de kommande månaderna är större än andelen som spår minskad produktion. Detta gäller inom såväl tillverkningsindustrin, handeln som tjänstenäringarna. Byggföretagens framtidsutsikter är dock fortsatt negativa (se diagram 66 och tabell 9). Flera mindre branscher inom tjänstenäringarna ser också en relativt svag utveckling framför sig, inte minst flygbranschen.

Diagram 65 BNP och produktion

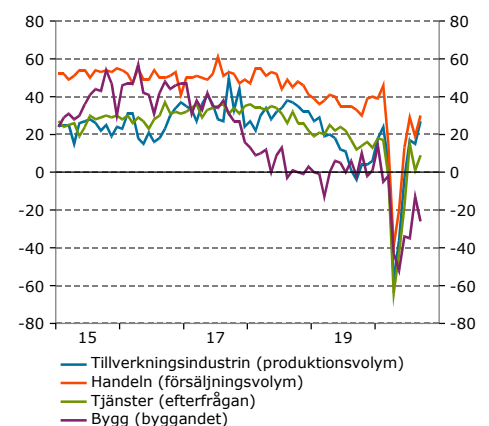
Index 2019 kvartal 4=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 66 Förväntad utveckling i Konjunkturbarometern

Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 9 Förväntningar enligt Konjunkturbarometern

Säsongrensade nettotal

	September	Genomsnitt
Tillverkningsindustri	27	22
varav Motorfordonsindustri	68	27
Tjänsteföretag	9	24
varav Hotell och restauranger	-10	23
Handel	30	40
varav Dagligvaruhandel	54	42
Sällanköphandel	14	45
Bygg och anläggning	-24	16

Anm. Samma branscher och tidsperioder som i Tabell 1 ovan med efterfrågeläget. Frågorna avser förväntad produktionsvolym för industrin, förväntad försäljningsvolym för handeln, förväntad efterfrågan på företagets tjänster för tjänsteföretagen, och förväntat byggande för bygg och anläggning.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Anställningsplanerna släpar i normalfallet efter utvecklingen av produktionen i en konjunkturuppgång. Detta mönster återkommer även nu. Anställningsplanerna i Konjunkturbarometern har förbättrats sedan i våras men är fortfarande negativa och indikerar en fortsatt fallande sysselsättning under hösten (se diagram 67). I och med att många företag har korttidspermitterat personal behöver de inte nyanställa när efterfrågan ökar. De kan i stället avsluta permitteringarna eller reducera permitteringsgraden före behovet av nyanställningar uppkommer.

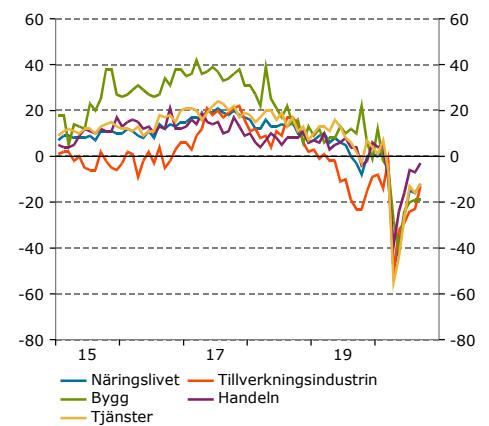
Sysselsättningen stiger igen först under 2021. Det är framför allt tjänstebranscherna som bidrar till uppgången (se diagram 68). Arbetslösheten stiger under hösten och toppar på 9,7 procent det fjärde kvartalet i år i säsongrensade termer (se diagram 69).

Produktiviteten under helåret 2020 påverkas positivt av de sammansättningseffekter som följer av att arbetsintensiva branscher med relativt låg arbetsproduktivitet har minskat antalet arbetade timmar mest under krisen.³⁵ Sammantaget stiger därför produktiviteten något helåret 2020, vilket kan jämföras med den negativa utvecklingen under finanskrisen. Men den underliggande produktivetspotentialen i ekonomin bedöms också ha förbättrats något under senare tid. Teknikutvecklingen tycks återigen ge större produktivetsvinster i företagen efter den stagnation som verkar ha inträffat under och efter finanskrisen 2009. Den trendmässiga produktivetsstillväxten bedöms dock fortfarande ligga långt under tillväxten före 2006 (se diagram 70). Åren 2021 till 2023 bedöms den potentiella produktivetsstillväxten i näringslivet vara i genomsnitt 1,3 procent per år.

³⁵ Se rutan "Produktiviteten hålls uppe av korttidspermitteringar och sammansättningseffekter" i *Konjunkturläget* september 2020.

Diagram 67 Antal anställda, förväntningar

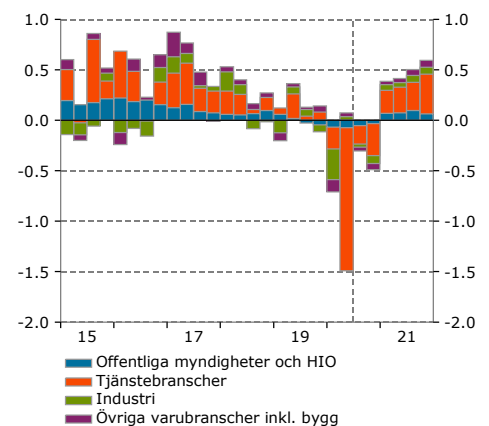
Netttotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 68 Bidrag till sysselsättningstillväxten

Procentenheter, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 69 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

GOD LÖNSAMHET I FÖRETAGEN 2021

Företagens förväntningar om de egna försäljningspriserna de kommande tre månaderna har vänt upp från mycket låga nivåer i våras (se blå linje i diagram 71). Det andra kvartalet var det lika stor andel företag som väntade sig ökade som minskade priser. Företagens förväntningar om både sina egna försäljningspriser, och om den allmänna konsumentprisinflationen, är fortsatt betydligt lägre än de var 2019 och åren dessförinnan.

Den svenska växelkursen fortsätter att förstärkas i långsam takt framöver (se diagram 72). Tillsammans med en dämpad efterfrågetillväxt leder det till att priserna på bearbetade svenska exportvaror sjunker något nästa år i förhållande till 2020. Stigande råvarupriser innebär dock att priserna på exporterade varor totalt sett stiger något (se diagram 73 och tabell 10).

Tabell 10 Priser och växelkurs

Procentuell förändring

	2019	2020	2021	2022	2023
Exportdeflator	3,7	-1,9	0,5	0,5	0,0
Varor	3,8	-2,8	0,5
Bearbetade varor	4,8	-0,4	-0,2
Konsumtionsdeflator	1,9	0,9	1,3	1,2	2,0
Importdeflator	2,9	-3,0	0,6	0,4	0,0
Förädlingsvärdedeflator, näringsliv	2,7	1,7	1,4	1,1	1,7
Exklusive små- och fritidshus	2,6	1,7	1,4
Industrin	4,2	1,2	0,3
Växelkurs (KIX6)	4,0	-1,1	-1,3	-1,1	-1,4

Anm. En ökning i KIX6 innebär en försvagning av den svenska växelkursen. ¹ Beräknade till baspris.

Källor: SCB, Macrobond, och Konjunkturinstitutet.

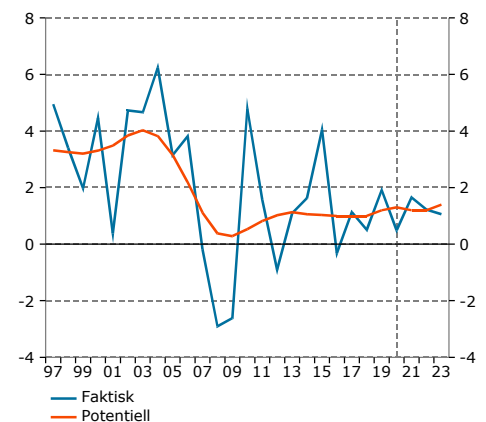
Lönsamheten påverkas inte bara av hur försäljningspriserna förändras utan också av prisutvecklingen på företagets insatsförbrukning av varor och tjänster. Den så kallade förädlingsvärde-deflatoren visar prisutvecklingen på det mervärde som företagen skapar, det vill säga priserna på de sålda produkterna med avdrag för prisutvecklingen på förbrukade insatsvaror och tjänster. Förädlingsvärdedeflatoren i industrin förväntas öka lite 2021, medan utvecklingen totalt sett i näringslivet ökar något mer (se tabell 10).³⁶

En lägre ökningstakt i förädlingsvärdedeflatoren kombinerat med en svag utveckling i importpriserna innebär en inflations-takt för KPIF som ligger långt under Riksbankens mål på 2 procent 2021 (se diagram 74).

³⁶ Konjunkturinstitutets modellberäkningar indikerar att en utveckling på 1,8 procent på sikt är förenlig med en KPIF-inflation på 2 procent. Beräkningen utgår ifrån ett antal förenklande antaganden. Se kapitlet "Vilken arbetskostnadsutveckling är förenlig med inflationsmålet?", *Lönebildningsrapporten 2019*.

Diagram 70 Faktisk och potentiell produktivitet i näringslivet

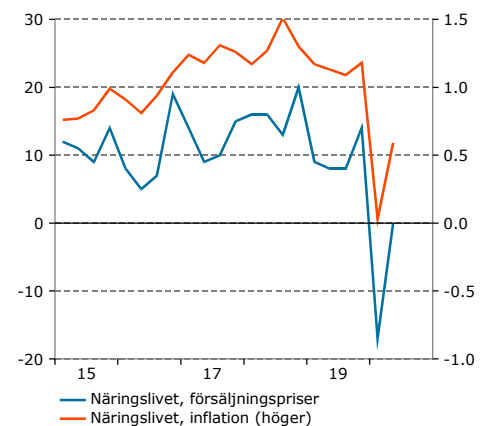
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 71 Prisutveckling, förväntningar

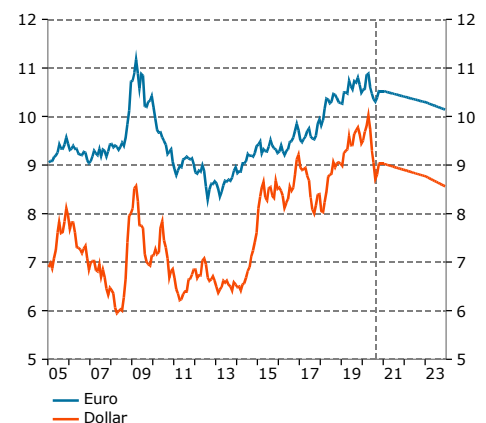
Nettotal resp. procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 72 Växelkurser

Kronor per valutaenhet, månadsvärden

Källor: Riksbanken, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Tabell 11 Kostnader och vinster i näringslivet

Procentuell förändring respektive procent, ej kalenderkorrigerat.

	2019	2020	2021	2022	2023
Arbetskostnad per timme	4,2	3,4	-0,1	2,2	3,3
Arbetade timmar	-0,3	-4,1	2,5	2,8	0,9
Total arbetskostnad	4,1	-0,8	2,2	5,3	4,2
Produktivitet	2,0	0,1	1,5	1,2	1,4
Förädlingsvärde, fasta priser till baspris	1,7	-4,1	4,0	4,0	2,3
Förädlingsvärdedeflator	2,7	1,7	1,4	1,1	1,7
Förädlingsvärde, löpande priser till baspris	4,4	-2,4	5,5	5,2	4,0
Netto skatter-subventioner, ej varuanknutna som andel av förädlingsvärdet	0,1	-1,7	-0,4
Förädlingsvärde till faktorpris	4,4	-0,7	4,2
Bruttodriftsoverskott	4,9	-0,5	6,5
Vinstandel	41,5	41,6	42,6	42,5	42,5
Justerad vinstandel ¹	35,9	36,0	37,1
Kapitalstock ¹	5,4	3,7	2,9
Justerad kapitalavkastning ^{1,2}	6,0	5,6	6,1

Anm. Nettot av skatter minus subventioner liksom vinstandel och kapitalavkastning visas i nivå, ej procentuell förändring. Skattenetto avser värdet av icke-varuanknutna ej löneberoende produktionskatter (fastighetskatt, fordonskatt, med mera) minus värdet av icke-varuanknutna löneberoende och icke-löneberoende produktionssubventioner (exempelvis gårdsstöd eller bidrag för korttidsarbete). Negativa tal innebär alltså att subventionerna överstiger skatterna. Löneberoende produktionskatter (särskild löneskatt, med mera) ingår inte i skatterna utan i arbetskostnaden och i det beräknade förädlingsvärdet till faktorpris. Denna hantering av löneberoende skatter skiljer sig från redovisningen hos SCB och Eurostat, hos vilka löneberoende produktionskatter exkluderas ur förädlingsvärdet till faktorpris. Egenföretagares arbetskostnader har imputerats under antagandet att de har samma arbetskostnad per timme som anställda i näringslivet totalt. Imputeringen görs inte för industrin där antalet egenföretagare är få. Individer med ensamägda aktiebolag räknas inte som egenföretagare. ¹ Exklusive små- och fritidshus. ² Justerade nettoöverskottet som andel av kapitalstocken i löpande priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

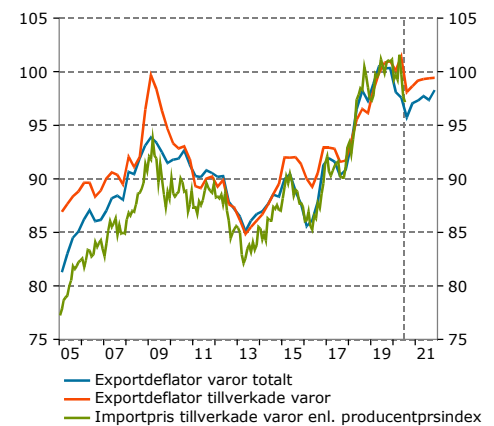
Trots lägre efterfrågan på grund av covid-19-pandemin förblir vinstandelen i näringslivet i det närmaste oförändrad 2020. Det beror framför allt på den relativt höga produktivitetstillväxten givet konjunkturen, de statliga stöd som införts för att stödja företagen, och den låga ökningen av företagens totala arbetskostnader. Att arbetskostnaden per timme ökar så kraftigt 2020 beror delvis på utformningen av stödet till korttidspermitteringar.³⁷ Det beror också på sammansättningseffekter eftersom det i högre grad är personer med lägre lön som har förlorat sina jobb.³⁸ Effekten av de statliga subventionerna till företagen syns tydligt i utvecklingen av nettot av de icke-varuanknutna skatterna och subventionerna i tabell 11 och 12. Sedan millennieskiftet har detta skattenetto i näringslivet varit nära 0 procent av förädlingsvärdet, för att år 2020 uppgå till minus 1,7 procent (se

³⁷ Med korttidspermitteringar avses stödet till korttidsarbete under 2020.

³⁸ Läs mer om löneutvecklingen i avsnittet "Löneutvecklingen i Sverige och omvärlden" ovan.

Diagram 73 Exportdeflaterer och importpriser

Inde 2019=100, kvartals- respektive månadsvärden

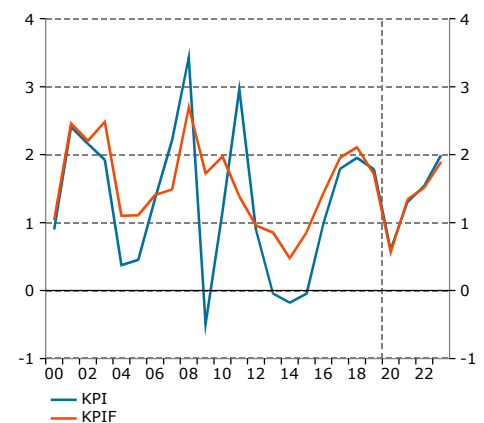

Anm. Deflaterer är implicita prisindex i nationalräkenskaperna. Tillverkade varor avser produktgrupp C enligt SNI 2007.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 74 Konsumentpriser

Procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

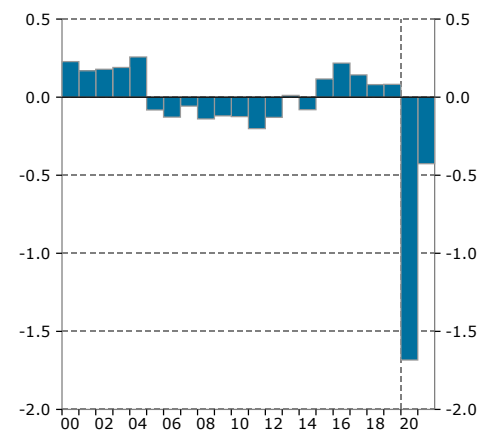
diagram 75). För industrin blir denna andel ännu mer negativ 2020. Se förklaringsrutan i marginalen för en beskrivning av hur stöden påverkar den beräknade vinstandelen.

Nästa år stiger vinstandelen påtagligt i både industrin och näringslivet som helhet. Den högre efterfrågan innebär att företagen kan återgå till en mer normal produktionstakt vilket möjliggör en högre arbetsproduktivitet, samtidigt som lönerna ökar jämförelsevis långsamt. Dessutom sänks arbetsgivaravgifter för unga nästa år, vilket också håller tillbaka arbetskostnaderna något jämfört med 2019 (se diagram 76). Trots en svag prisutveckling för industrin stiger förädlingsvärdet i löpande priser kraftigt, på grund av den ökade produktionen. En stor uppgång i förädlingsvärdet kombinerat med en relativt liten uppgång i arbetskostnaderna ger en stigande vinstandel 2021. Uppgången motverkas av att de flesta covid-19 relaterade stöden till företagen har fasats ut 2021. Dock införs/höjs en del andra stöd till företagen 2021. Det rör sig exempelvis om bidrag till klimatanpassning av hyresbostäder och olika miljörelaterade utvecklingsprojekt hos företagen.³⁹

En hög investeringsnivå före covid-19 pandemin innebar en snabb ökning i kapitalstocken. Det i sin tur medför ökade kapitalförslitningskostnader för företagen. Kapitalavkastningen, beräknad som nettoöverskottet efter kapitalförslitningskostnader i procent av kapitalstockens värde, ökar därför inte lika mycket som vinstandelen (se tabell 11 och diagram 77). I industrin är kapitalavkastningen 2021 lägre än den var 2019 trots att bruttovinstandelen är tillbaka på samma nivå (se tabell 12).

Diagram 75 Icke-varuanknutna skatter minus subventioner, näringslivet

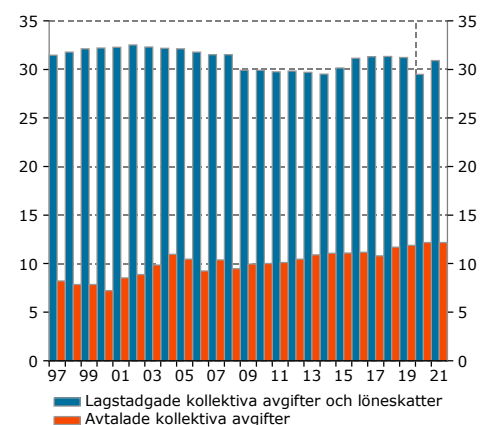
Procent av förädlingsvärdet till baspris

Anm. Löneberoende skatter ingår ej i skatterna.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 76 Arbetsgivaravgifter i näringslivet

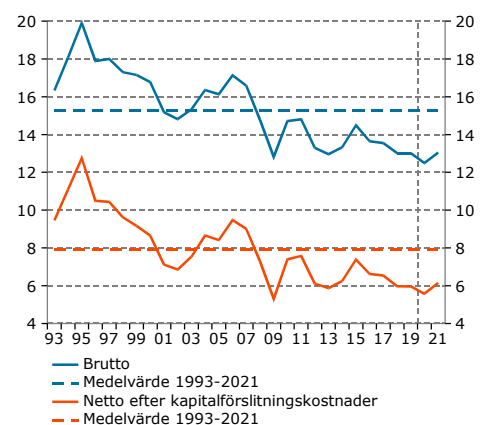
Procent av lönesumman

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 77 Kapitalavkastning i näringslivet enligt nationalräkenskaperna

Procent, driftsöverskott som andel av realkapitalstocken i löpande priser

Anm. Näringslivet exkl. små och fritidshus justerat för egenföretagares arbetsinsats.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

³⁹ Effekten av dessa projektstöd på vinstandelen är inte självklar eftersom de genererar arbetstillfällen och därmed högre arbetskostnader.

Tabell 12 Kostnader och vinster i industrin

Procentuell förändring respektive procent, ej kalenderkorrigerat.

	2019	2020	2021
Arbetskostnad per timme	4,4	3,8	-2,4
Arbetade timmar	-1,9	-5,7	3,7
Total arbetskostnad	2,8	-1,3	1,9
Produktivitet	2,2	-2,0	3,3
Förädlingsvärde, fasta priser till baspris	0,3	-7,6	7,1
Förädlingsvärdedeflator	4,2	1,2	0,3
Förädlingsvärde, löpande priser till baspris	4,6	-6,5	7,4
Netto skatter-subventioner, ej varuanknutna som andel av förädlingsvärdet	-0,5	-2,6	-0,7
Förädlingsvärde till faktorpris	4,5	-4,6	5,4
Bruttodriftsöverskott	6,7	-8,4	9,8
Bruttovinstandel	46,2	44,3	46,2
Nettovinstandel	22,7	19,4	22,2
Kapitalstock, löpande priser	3,7	2,3	0,9
Kapitalavkastning ¹	11,7	9,3	11,1

Anm. Industrin avser branscherna B+C enligt SNI-2007. Nettot av skatter minus subventioner visas liksom vinstandelen och kapitalavkastning i nivå, ej procentuell förändring. Se vidare anmärkning i tabell 11. ¹ Nettoöverskott i procent av kapitalstocken i löpande priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

STATLIGA STÖD OCH INDUSTRIAVTALETS FÖRHANDLINGSORDNING MOTVERKAR KRISENS EFFEKTER PÅ LÖNEUTVECKLINGEN

Höstens avtalsrörelse sker i en djup lågkonjunktur samtidigt som inkommande statistik och indikatorer tyder på en relativt snabb återhämtning. Osäkerheten om den framtida utvecklingen är dock betydligt större än normalt, främst på grund av osäkerhet kring smittspridningens utveckling. Därutöver är, som nämnts ovan, skillnaderna mellan branscher och grupper av individer på arbetsmarknaden jämförelsevis stora. Trots denna relativt unika ekonomiska situation är det Konjunkturinstitutets bedömning att löneutvecklingen, såväl i genomsnitt som i olika branscher, inte kommer skilja sig särskilt mycket från utvecklingen det senaste decenniet. Det beror framför allt på tre faktorer.

För det första har staten genom den flora av stöd som erbjudits agerat likt en försäkringsgivare till arbetsgivare och arbetstare. Staten har därigenom lyft bort en betydande del av de ekonomiska konsekvenserna av krisen från parterna. Det innebär att i avsaknad av stöden hade arbetsmarknadens parter behövt beakta krisens effekter i större omfattning än vad som nu är fallet.

För det andra vänder ekonomin tydligt uppåt redan det tredje kvartalet i år och framtidsutsikterna är positiva. Även om osäkerheten är förhöjd är det Konjunkturinstitutets bedömning att

Hur kommer de statliga stöden in i lönsamhetsberäkningarna?

- *Sänkta/nedsatta arbetsgivaravgifter* sänker arbetskostnaden, per timme och totalt.

- Att staten tog ansvar för *sjuklönen* en tid är en subvention till företagen som ingår i de ej varuanknutna subventionerna.

- *Omställningsstöd* är en subvention till företagen som ingår i de ej varuanknutna subventionerna. Detsamma gäller *hyresstödet*.

- *Stöd till korttidsarbete* (korttidspermitteringar) är en subvention till företagen som ingår i de ej varuanknutna subventionerna. Men indirekt påverkar det även arbetskostnaden och arbetskostnaden per timme.

Vinstandelen är beräknad som andel av förädlingsvärdet till faktorpris (förädlingsvärdet till baspris plus subventioner minus skatter, båda ej varuanknutna), och därmed ingår effekten av alla dessa stöd i den beräknade vinstandelen.

- *Slopad karensdag* sker som en utbetalning direkt till hushållen, så denna åtgärd kommer inte in i beräkningen av vinstandelen.

BNP det tredje kvartalet 2021 når upp till den nivå som förelåg innan utbrottet av covid-19 (se diagram 65).

För det tredje motverkar den lönebildningsmodell som sjö-sattes 1997 genom Industriavtalet stora skillnader i löneutvecklingen mellan branscher och grupper av arbetstagare. Men trots att mer drabbade branscher kan erhålla mer stöd och trots att arbetslöshetsersättningen har höjts kommer vissa branscher och grupper av individer drabbas hårdare än andra. I en situation utan normerande avtal inom industrin skulle det kunna innebära betydande skillnader i löneutveckling mellan branscher och grupper av arbetstagare. Konjunkturinstitutet bedömer att så inte kommer bli fallet till följd av nuvarande lönebildningsmodell som under drygt två decennier inneburit en stor följsamhet kring det så kallade märket som förhandlats fram av industrins parter.

Den successiva ekonomiska återhämtningen bidrar tillsammans med de nya löneavtalen till en uppgång i löneökningstakten nästa år. Konjunkturinstitutets bedömning är att konjunkturlönerna kommer att öka med i genomsnitt 2,5 procent per år 2021–2023 (se diagram 78 och tabell 13).

Tabell 13 Löner och arbetskostnader

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2019	2020	2021	2022	2023
Timlön, KL, hela ekonomin ¹	2,6	1,9	2,2	2,5	2,7
Timlön, KL, näringslivet ¹	2,5	1,9	2,2	2,4	2,7
Timlön, NR, näringslivet	4,0	5,2	-0,8	2,4	2,7
Arbetskostnad per timme, näringslivet ²	4,1	4,1	0,2	2,4	2,7
Enhetsarbetskostnad näringslivet, justerad för egenföretagare	2,1	3,6	-1,4	1,2	1,6

¹ Ej kalenderkorrigerade men kalendereffekterna bedöms vara små. KL avser Konjunkturlöner enligt Medlingsinstitutet. ² NR-lön och arbetsgivaravgifter.

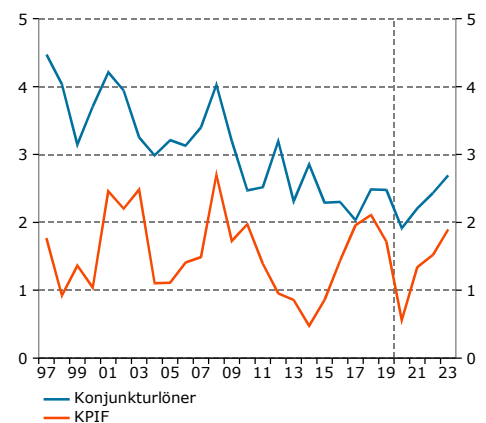
Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

ENHETSARBETSKOSTNADEN SVÄRTOLKAD I ÅR

Utvecklingen av enhetsarbetskostnaden, arbetskostnadstillväxten justerad för produktivitetstillväxten, är central för inflationen på sikt. Konjunkturinstitutets beräkningar av den så kallade strukturella arbetskostnadsutvecklingen visar att inflationsmålet på sikt är förenligt med en ökning i enhetsarbetskostnaden på 1,8 procent per år.⁴⁰ Om ökningstakten varaktigt är högre kan det resultera i att inflationen blir högre än 2 procent per år och vice versa om ökningstakten är varaktigt lägre. Inflationen beror dock även på importprisernas utveckling och förändringar i produktskatter och subventioner, företagens marginaler, med mera. Det innebär

Diagram 78 Löner och priser

Procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

⁴⁰ Se kapitlet "Vilken arbetskostnadsutveckling är förenlig med inflationsmålet?" i Konjunkturinstitutet (2019a) för en närmare beskrivning av Konjunkturinstitutets beräkningar av den strukturella arbetskostnadsutvecklingen.

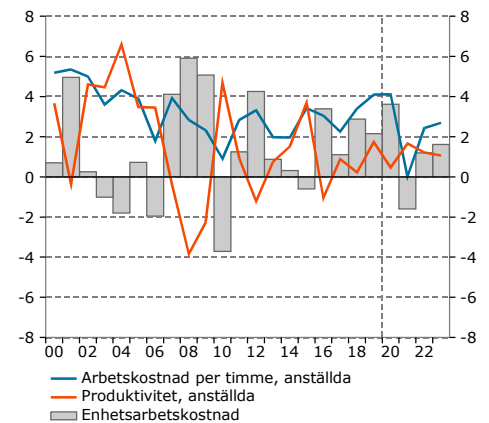
att inflationen inte nödvändigtvis blir 2 procent även om enhetsarbetskostnaden i näringslivet stiger med 1,8 procent per år.

I år bidrar tillfälligt sänkta arbetsgivaravgifter, statligt sjuklöneansvar samt omfattande korttidspermitteringar till att sänka arbetsgivarnas sammantagna kostnader för arbetskraft (se diagram 79). Korttidspermitteringarna och det statliga sjuklöneansvaret medför dock att arbetskostnaden per timme stiger i nationalräkenskapernas lönestatistik.⁴¹ Detta medför att även enhetsarbetskostnaden i näringslivet växer kraftigt i år (se diagram 79). Nästa år blir effekten den omvända och enhetsarbetskostnaden minskar markant. En bättre bild av det underliggande kostnadstrycket ges därför av hur enhetsarbetskostnaden utvecklas sammantaget 2020–2021. I genomsnitt växer enhetsarbetskostnaden under dessa år med 1,1 procent, vilket alltså är lägre än vad som på sikt är förenligt med 2 procents inflation.

Åren 2022–2023 ger enhetsarbetskostnaden en bättre bild av kostnadsutvecklingen för företagen år för år. Under dessa år bidrar stigande löner till att enhetsarbetskostnadens tillväxttakt ökar till 1,2 procent 2022 och 1,6 procent 2023 (se tabell 13). Denna utveckling bidrar, tillsammans med högre priser i omvärlden, till att inflationstakten successivt ökar och att inflationsmålet nås under slutet av 2023 (se diagram 78).

Diagram 79 Enhetsarbetskostnad i näringslivet, justerad för egenföretagare

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁴¹ Se marginalrutan "Permittering och sjukfrånvaro ökar NR-timlönen" i kapitlet "Utgångspunkter".

FÖRDJUPNING

Makroekonomiska konsekvenser av alternativa löneutvecklingar

I denna fördjupning analyseras hur den svenska ekonomin påverkas av en lägre respektive en högre löneökningstakt än i huvudscenariot under två år. En lägre löneökningstakt medför en högre BNP-tillväxt men en lägre inflation, medan en högre löneökningstakt medför en lägre BNP-tillväxt och en högre inflation. Vidare analyseras även hur makroekonomin påverkas av att Riksbanken väntar ett år med att höja räntan trots den högre inflation som följer av den högre löneökningstakten. Resultatet är att fallet i BNP-tillväxten dämpas men att inflationen tar ytterligare fart.

I det rådande ekonomiska läget är osäkerheten om ekonomins utveckling framöver större än normalt, vilket gör det svårare än normalt för bedömare att göra korrekta prognoser.⁴² Detta medför att det även blir svårare än normalt för arbetsmarknadens parter att komma överens om löneavtal som är väl avvägda i förhållande till ekonomins framtida utveckling. I ljuset av detta blir det särskilt relevant att analysera de makroekonomiska konsekvenserna av en löneökningstakt som skiljer sig från Konjunkturinstitutets huvudscenario. I denna fördjupning används Konjunkturinstitutets allmän-jämviktsmodell SELMA för att analysera tre alternativa scenarier.

I det första scenariot blir löneökningstakten 1,0 procentenheter lägre än i huvudscenariot 2021 och 2022, medan den blir 1,0 procentenheter högre i det andra scenariot (se diagram 80 och diagram 81). Båda scenarierna har gemensamt att penningpolitiken svarar direkt på den förändrade löneökningstakten. I det tredje scenariot analyseras hur ekonomin påverkas av att Riksbanken inte omedelbart reagerar på en högre löneökningstakt med att höja räntan, utan väntar i ett år. I det tredje scenariot dämpar den bedrivna penningpolitiken de negativa effekterna på BNP som följer av en högre löneökningstakt. Samtidigt innebär det att inflationen blir högre än vid en omedelbar penningpolitisk respons. En möjlig motivering för ett sådant beteende från Riksbankens sida är att inflationen har legat under inflationsmålet en tid, och väntas fortsätta vara det en tid framöver. Det är därför inte orimligt att Riksbanken accepterar att inflationen skjuter över målet tillfälligt, för att på så vis få upp

Vad är ett alternativscenario?

I denna fördjupning beskrivs alternativa utvecklingar av ekonomin jämfört med den som beskrivs i prognosen för åren 2020–2021 och det medelfristiga huvudscenariot som följer för de närmaste åren därpå. I avsnittet beskrivs hur de ekonomiska förutsättningarna kan skilja sig från huvudscenariot, och vilka effekter dessa alternativa förutsättningar kan ha på den svenska ekonomin.

Scenarierna är framtagna med hjälp av Konjunkturinstitutets allmän-jämviktsmodell SELMA. Analysen som presenteras är helt och hållet modellbaserad och därmed helt och hållet en konsekvens av de antaganden som gjorts i modellen.

En beskrivning av SELMA

SELMA är en allmän-jämviktsmodell baserad på etablerad ekonomisk teori. Det betyder att SELMA fångar beroendet mellan olika makroekonomiska variabler och hur de påverkar varandra sinsemellan.

I modellen finns det två regioner, Sverige och omvärlden. Omvärldsekonomin kan påverka Sverige, men Sverige antas inte ha någon påverkan på omvärldsekonomin eftersom Sverige är en liten ekonomi. Den svenska ekonomin består i sin tur av två typer av hushåll, fem typer av företag, en oberoende centralbank som bedriver penningpolitik och en offentlig sektor som bedriver finanspolitik.

En typ av hushåll har tillgång till finansiella marknader och kan därmed låna och spara, medan den andra hushållstypen inte har någon tillgång till finansiella marknader, vilket innebär att hushållet konsumerar hela sin disponibla inkomst, bestående av löner och transfereringar.

Företagen producerar exportvaror, investeringsvaror och konsumtionsvaror. Dessa företag använder insatsvaror som antingen tillverkas av andra inhemska företag eller importeras. Prissättningen hos insatsvaruföretagen och exportföretagen antas vara rörlig.

Centralbanken i Sverige, Riksbanken, bedriver penningpolitik för att stabilisera inflationen kring inflationsmålet. Den lägger dessutom viss vikt vid BNP-gapet. Om BNP-gapet är positivt sätts räntan, allt annat lika, högre och vice versa.

Finanspolitiken kan bedrivas genom flertalet finanspolitiska instrument, exempelvis genom att öka eller minska transfereringar till hushållen, höja eller sänka skattesatser och öka eller minska offentlig konsumtion.

Omvärldsekonomin modelleras enligt samma principer som den svenska ekonomin men strukturen är förenklad. SELMA är kalibrerad för att stämma överens med hur svensk ekonomi fungerar.

För en längre beskrivning av SELMA se "SELMA – Technical documentation" på www.konj.se.

⁴² För en analys av den just nu högre prognososäkerheten, se Konjunkturinstitutet (2020c).

inflationsförväntningarna, som spelar en signifikant roll för den faktiska inflationsutvecklingen.⁴³

Scenarioantaganden

Hur ekonomin påverkas av en förändring i löneökningstakten beror på vilken av de underliggande faktorer som bestämmer lönen som ändras. Om en lägre löneökningstakt fullt ut motsvaras av en långsammare produktivitet utveckling påverkas företagens enhetsarbetskostnad inte alls eftersom den lägre löneökningen då följer av en lägre ökning av produktionsvolymen per arbetad timme. Om en lägre löneökningstakt i stället beror på en försvagning av arbetstagarnas förhandlingsstyrka leder den, allt annat lika, i stället till en lägre enhetsarbetskostnad. I de tre alternativscenarierna som följer antas att det är arbetstagarnas förhandlingsstyrka som tillfälligt förändras.

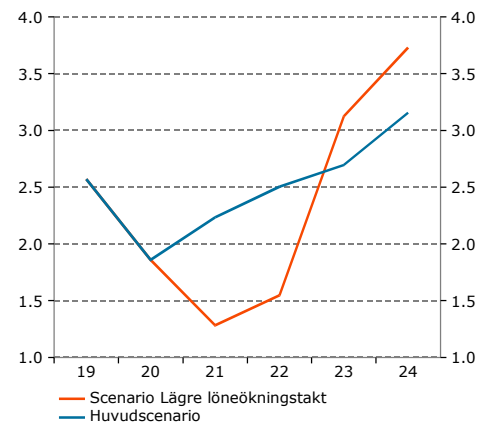
I SELMA har arbetstagarna en viss marknadsmakt vilket gör att de kan begära en lön som ligger över sin reservationslön. I det första alternativscenariot antas att arbetstagarnas förhandlingsstyrka minskar tillfälligt, så att skillnaden mellan den faktiska lönen och reservationslönen minskar. Därmed blir löneökningstakten tillfälligt lägre än i huvudscenariot 2021–2022. I det andra och tredje scenariot ökar i stället deras förhandlingsstyrka tillfälligt, vilket ger en tillfälligt högre löneökningstakt. I det tredje scenariot påverkas löneutvecklingen också av att den normala penningpolitiska responsen (en högre reporänta) uteblir under ett år. Därför blir löneökningstakten i det scenariot högre än vid en omedelbar och normal penningpolitisk respons.

I alla tre scenarier modelleras finanspolitiken så att den dels verkar via de automatiska stabilisatorerna och dels via en regel som successivt leder det strukturella sparandet tillbaka till ett sparande som ligger i linje med överskottsmålet (definierat som ett strukturellt sparande på en tredjedels procent av potentiell BNP).⁴⁴ Ingen diskretionär finanspolitik bedrivs utöver den politik som förs för att nå ett sparande i linje med överskottsmålet. De automatiska stabilisatorerna verkar både via den offentliga sektorns inkomster och utgifter. Inkomsterna påverkas genom att skatteintäkterna påverkas av konjunkturen. Exempelvis minskar intäkterna från inkomstskatter när BNP-gapet är negativt

⁴³ I scenarierna antas samma utveckling av covid-19 som i huvudscenariot. I huvudscenariot antas att de ekonomiska effekterna av covid-19 successivt avtar under 2021. Pandemins påverkan på ekonomin inkluderas i huvudscenariot, och därmed även i de alternativa scenarierna i denna fördjupning.

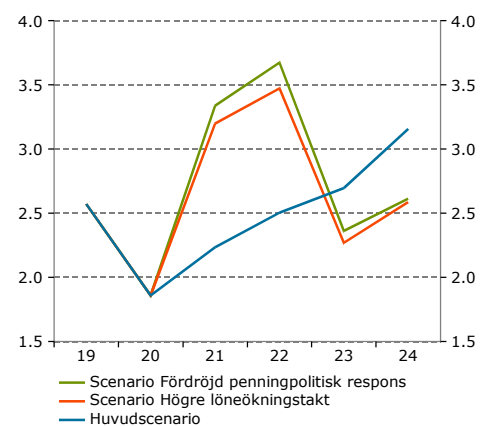
⁴⁴ Det strukturella sparandet beräknas som vad det finansiella sparandet i offentlig sektor skulle vara om konjunkurläget var balanserat. De kapitalutgifter som följer av den offentliga skulden antas dock vara strukturella. I alla tre scenarier är effekten på Maastrichtskulden begränsad, varför ränteeffekten på det strukturella sparandet i scenarierna är marginell. Därför blir också rörelserna i det strukturella sparandet begränsade i scenarierna.

Diagram 80 Timlön i hela ekonomin
Procentuell förändring

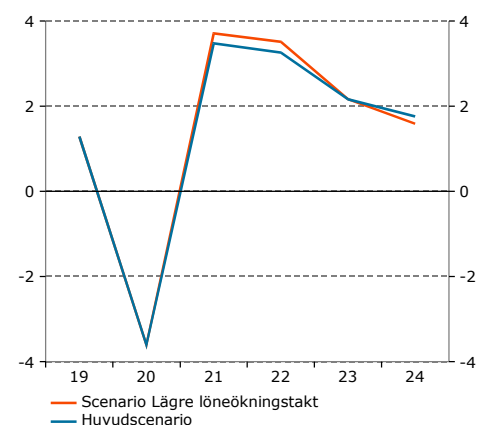
Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 81 Timlön i hela ekonomin
Procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 82 BNP
Procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

och antalet arbetade timmar är lägre än när ekonomin är i konjunkturrell balans. Utgifterna varierar genom att transfereringarna till hushållen påverkas av konjunktoren. När BNP-gapet är negativt blir utgifterna för arbetslöshetsförsäkring och liknande transfereringar till hushållen högre. Det motsatta gäller när BNP-gapet är positivt.

I alternativscenarierna antas att transfereringarna är det instrument som används för att det strukturella sparandet ska nå den önskade banan för det strukturella sparandet vid en avvikelse från överskottsmålet. Denna finanspolitik är ett exempel och ska inte ses som Konjunkturinstitutets bedömning av vad som är den mest lämpliga finanspolitiken.

Sammanfattning av scenarierna

I det första alternativscenariot analyseras hur den svenska ekonomin påverkas av en lägre löneökningstakt än i huvudscenariot. Den lägre löneökningstakten gör att företagens kostnader blir lägre. Detta leder i sin tur till en högre efterfrågan på arbetade timmar, och till högre BNP (se diagram 82), men samtidigt till en lägre KPIF-inflation (se diagram 83). Den lägre inflationen gör att Riksbanken sänker reporäntan.

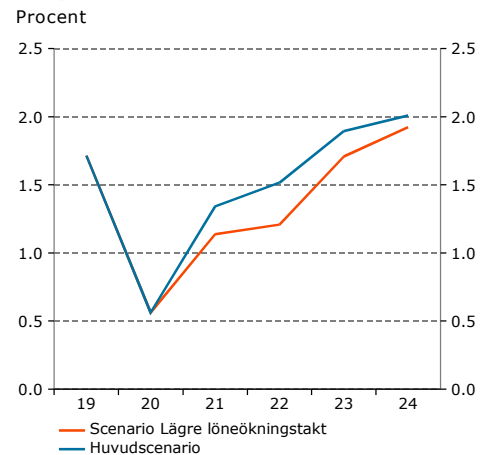
I det andra alternativscenariot analyseras hur den svenska ekonomin påverkas av en högre löneökningstakt än i huvudscenariot, under förutsättningen att penningpolitiken reagerar omedelbart på den högre löneökningstakten. Den högre löneökningstakten leder till färre arbetade timmar och lägre BNP än i huvudscenariot (se diagram 84), men samtidigt till en högre KPIF-inflation (se diagram 85). Det sistnämnda gör att Riksbanken höjer reporäntan.

Även i det tredje scenariot ökar lönerna snabbare än i huvudscenariot. Men till skillnad från det andra scenariot väntar Riksbanken ett år med att reagera på den högre inflation som en högre löneökningstakt medför. Den oförändrade penningpolitiken leder till att de negativa effekterna på BNP och arbetade timmar dämpas (se diagram 84). Samtidigt blir inflationen högre än vid en omedelbar penningpolitisk respons (se diagram 85). Scenariot ska inte tolkas som den mest troliga reaktionen från Riksbankens sida. Men eftersom inflationen vid en omedelbar respons (scenario 2) inte når sitt mål förrän 2023 är det inte heller en orimlig reaktion.

SCENARIO 1: LÄGRE LÖNEÖKNINGSTAKT

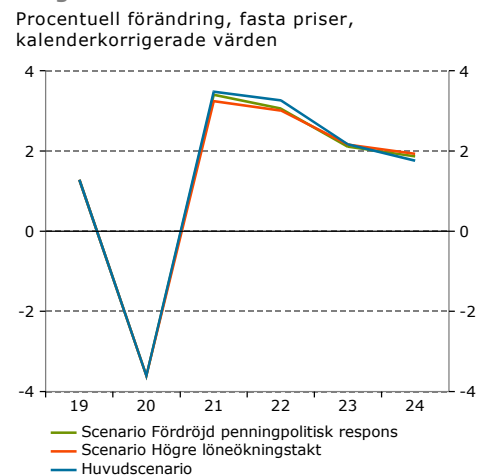
I huvudscenariot växer de nominella lönerna med 2,2 procent respektive 2,5 procent 2021 och 2022. I detta scenario antas att arbetstagarnas förhandlingsstyrka minskar tillfälligt jämfört med

Diagram 83 KPIF-inflation

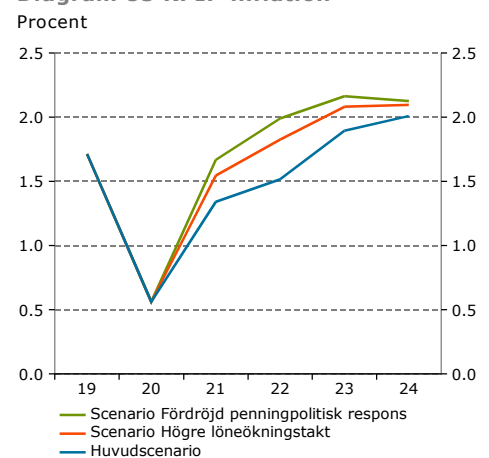
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 84 BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 85 KPIF-inflation

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

huvudscenariot, vilket resulterar i att löneökningstakten blir 1,0 procentenheter lägre 2021 och 2022. Den lägre löneökningstakten minskar kostnaderna för de inhemska insatsvaruproducenterna, vilket gör att deras efterfrågan på arbetskraft ökar. Därmed ökar antalet arbetade timmar i ekonomin (se diagram 86). Vidare substituerar företagen kapital mot arbetskraft i sin produktion eftersom priset på arbetskraft minskar mer än priset på kapital, vilket ytterligare dämpar de inhemska insatsvaruproducenternas kostnader. Insatsvaruföretagen väljer därför att sätta lägre priser än i huvudscenariot för att öka sin försäljning vilket, allt annat lika, dämpar den inhemska inflationen.

KPIF-inflationen kan delas upp i inhemsk inflation och importerad inflation, eftersom konsumtionsvarornas pris bestäms av priserna på både inhemska och importerade insatsvaror. Den lägre inhemska inflationen gör att KPIF-inflationen faller. Den hålls dock uppe något av att den importerade inflationen inte faller lika mycket som den inhemska inflationen. För att motverka den lägre inflationen förs en mer expansiv penningpolitik än i huvudscenariot (se diagram 87).

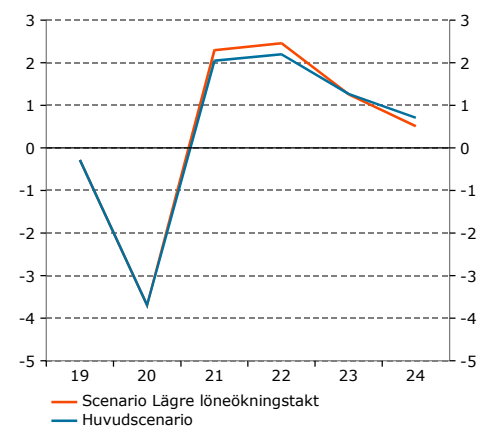
Eftersom företagen utöver arbetskraft även använder kapital i sin produktion dämpas inte företagens kostnader i samma utsträckning som lönerna i ekonomin. Detta gör att företagens priser inte sänks lika mycket som lönerna. Detta leder, tillsammans med att företagens prissättning är trögrörlig, till att den reala lönetillväxten blir lägre än i huvudscenariot (se diagram 88).

Hushållens konsumtion växer något långsammare än i huvudscenariot under 2021 och 2022, för att sedan tillta något efter 2022 (se diagram 89). Anledningen till den lägre konsumtionstillväxten är att hushåll utan tillgång till finansiella marknader konsumerar mindre 2021–2022 då den lägre löneökningstakten tillsammans med lägre transfereringsinkomster (se nedan) dämpar tillväxten i deras disponibla inkomster. Fallet i disponibelinkomst motverkas dock något av att antalet arbetade timmar ökar. Hushåll med tillgång till finansiella marknader ökar däremot sin konsumtion eftersom den lägre reala räntebanan gör det mer gynnsamt att konsumera i dag än i framtiden. Konsumtionsminskningen hos hushåll utan tillgång till finansiella marknader dominerar dock, varför tillväxten i hushållens konsumtion bromsar in.

Investeringarna i ekonomin växer snabbare än i huvudscenariot, trots substitutionen från kapital till arbetskraft i produktionen. Detta beror delvis på den lägre reala räntebanan. Vidare efterfrågar insatsvaruproducenterna mer kapital i takt med att de ökar sin produktion, vilket leder till en ökad efterfrågan på investeringsvaror (se diagram 90).

Diagram 86 Arbetade timmar i hela ekonomin

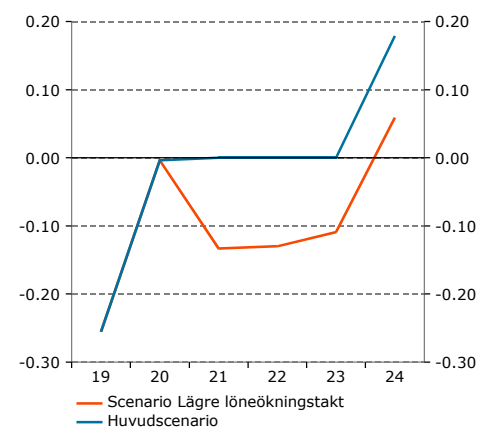
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 87 Reporänta

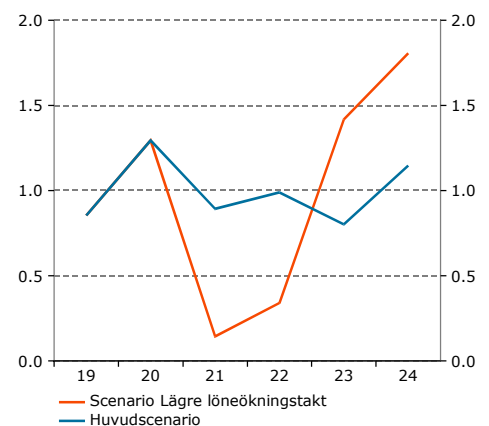
Procent

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 88 Real timlön i hela ekonomin

Procentuell förändring

Anm. Timlönen är deflaterad med KPIF.

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

Den mer expansiva penningpolitiken leder till en försvagning av kronan 2021 och 2022 eftersom ränteläget i Sverige sänks medan räntan i omvärlden följer huvudscenariot (se diagram 91). Den svagare kronan leder i sin tur till att exporten växer snabbare. Vidare leder exportföretagens lägre kostnader på inhemska insatsvaror till att de kan sänka sina priser ytterligare, vilket ger en ytterligare skjuts till exporten. Samtidigt har de lägre kostnaderna på inhemska insatsvaror en motsatt effekt på importen, som till följd av detta och den svagare kronan blir lägre än i huvudscenariot.

Den sammantagna effekten på BNP är att den blir högre än i huvudscenariot trots att hushållens konsumtion är något lägre, eftersom både investeringarna och exporten är högre samtidigt som importen är lägre.

Eftersom BNP-gapet är mer positivt än i huvudscenariot kommer de automatiska stabilisatorerna att medföra att transfereringarna till hushållen blir lägre, vilket leder till lägre primära utgifter i offentlig sektor. Samtidigt kommer även de primära inkomsterna bli lägre till följd av en lägre lönesumma och lägre hushållskonsumtion som ger lägre skatteinkomster. Den sammantagna effekten på det finansiella sparandet är dock begränsad.

SCENARIO 2: HÖGRE LÖNEÖKNINGSTAKT

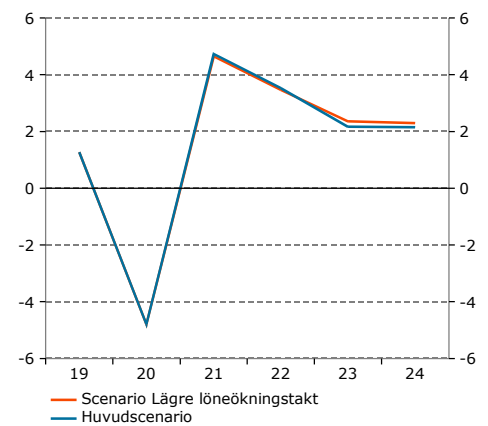
I detta scenario analyseras hur svensk ekonomi påverkas av att löneökningstakten blir 1,0 procentenheter högre än i huvudscenariot 2021 och 2022 till följd av att arbetstagarnas förhandlingsstyrka tillfälligt ökar jämfört med huvudscenariot.

Den högre löneökningstakten ökar kostnaderna för de inhemska insatsvaruproducenterna, vilket gör att deras efterfrågan på arbetskraft minskar. Därmed minskar antalet arbetade timmar i ekonomin relativt huvudscenariot (se diagram 92). Kostnadsökningen dämpas dock något av att företagen minskar arbetsintensiteten i sin produktion då priset på arbetskraft ökar i förhållande till priset på kapital.

De ökade kostnaderna gör att de inhemska insatsvaruföretagen höjer sina priser, vilket ger en högre inhemsk inflation. De högre insatsvarupriserna ökar i sin tur kostnaderna för konsumtionsföretagen, som höjer sina priser relativt huvudscenariot. Därmed ökar även KPIF-inflationen. Den importerade inflationen ökar dock inte lika mycket som den inhemska inflationen, vilket gör att ökningen i KPIF är lägre än ökningen i inhemsk inflation. Den högre inflationstakten leder i sin tur till att Riksbanken bedriver en mindre expansiv penningpolitik än i huvudscenariot (se diagram 93).

Diagram 89 Hushållens konsumtion

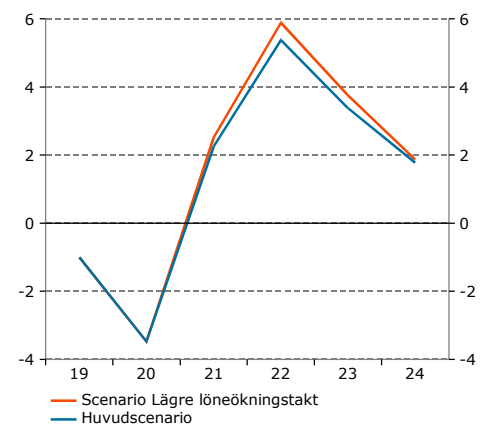
Procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 90 Investeringar

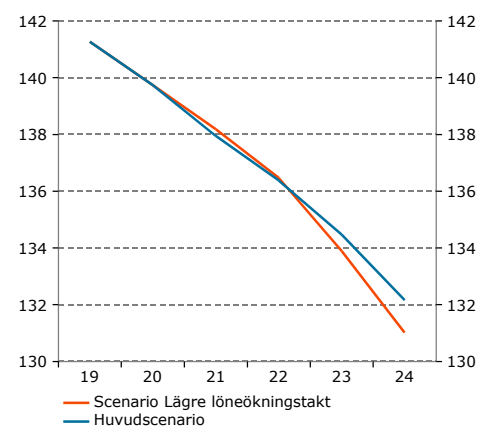
Procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 91 Växelkurs (KIX6)

Index

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Eftersom företagen utöver arbetskraft också använder kapital i sin produktion ökar inte företagens kostnader i lika hög grad som lönerna i ekonomin, varför de inte höjer sina priser i samma utsträckning som lönerna ökar i ekonomin. Detta, tillsammans med att företagens prissättning är trögriktig, gör att reallönetillväxten blir högre än i huvudscenariot (se diagram 94).

Trots att antalet arbetade timmar verkar i motsatt riktning, leder löneökningen till att hushållens disponibla inkomster blir högre än i huvudscenariot. Hushållen utan tillgång till finansiella marknader ökar därför sin konsumtion. Samtidigt minskar hushållen med tillgång till finansiella marknader sin konsumtion till följd av den högre reala räntebanan. Men eftersom konsumtionsökningen hos hushållen utan tillgång till finansiella marknader dominerar så växer hushållens konsumtion som helhet snabbare än i huvudscenariot 2021–2022 (se diagram 95).

Investeringarna växer långsammare än i huvudscenariot, trots substitutionen från arbetskraft till kapital i insatsvaruföretagens produktion (se diagram 96). Detta beror dels på den högre reala räntebanan, dels på en lägre efterfrågan på investeringar till följd av att insatsvaruproducenterna efterfrågar mindre kapital i takt med att de minskar sin produktion.

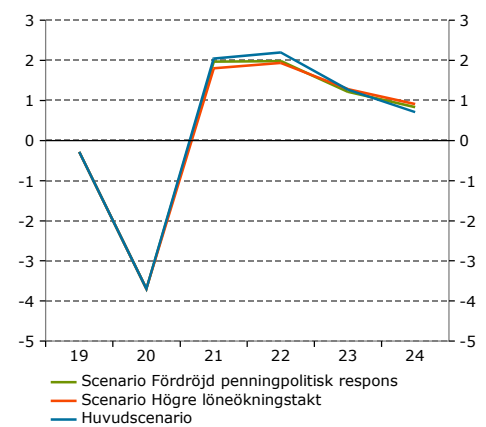
Högre insatsvarupriser för exportvaruproducenterna gör att de höjer sina priser i utländsk valuta. Vidare förstärks kronan eftersom ränteläget i Sverige höjts medan omvärldsräntan är i linje med huvudscenariot (se diagram 97). Båda dessa effekter leder till en lägre export än i huvudscenariot. De högre insatsvarupriserna påverkar importen positivt eftersom konsumtions-, investerings-, och exportvaruproducenterna i högre grad använder importerade insatsvaror i stället för inhemskt producerade insatsvaror. Även den starkare kronan påverkar importen positivt.

BNP-tillväxten blir lägre än i huvudscenariot till följd av lägre export och investeringar och högre import, trots en starkare konsumtion från hushållen 2021–2022. Drivkrafterna är dels att företagen som producerar investerings-, konsumtions- och exportvaror har fått högre kostnader och därför höjer sina priser vilket i sin tur ger lägre efterfrågan, dels den starkare växelkursen som ger lägre export och högre import.

Transfereringarna till hushållen blir högre än i huvudscenariot till följd av det mer negativa BNP-gapet, vilket ger ökade primära utgifter i offentlig sektor. Samtidigt ökar de primära inkomsterna till följd av en högre lönesumma och högre konsumtion vilket ger högre skatteinkomster. Sammantaget är effekten på det finansiella sparandet begränsad.

Diagram 92 Arbetade timmar i hela ekonomin

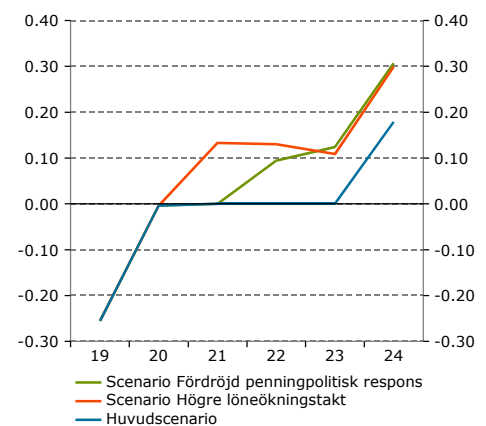
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 93 Reporänta

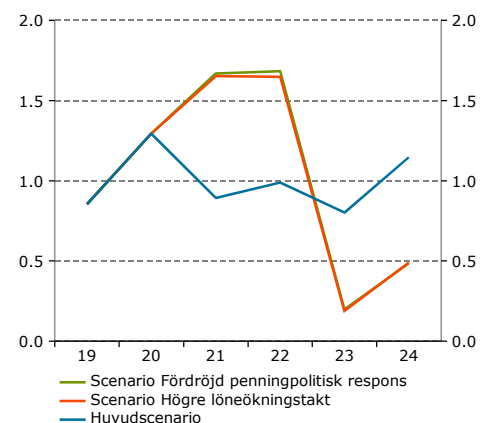
Procent

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 94 Real timlön i hela ekonomin

Procentuell förändring

Anm. Timlönen är deflaterad med KPIF.

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

SCENARIO 3: FÖRDRÖJD PENNINGPOLITISK RESPONS

I scenariot ”Högre löneökningstakt” beskrivs hur en högre löneökningstakt också ger en högre inflationstakt, samtidigt som det ger en lägre BNP-tillväxt och ett mer negativt BNP-gap. Samtidigt når inflationen i scenariot inte 2 procent förrän 2023. Riksbanken (2016) skriver “...Inflationen har dock underskridit målet under lång tid och skulle inflationen tillfälligt bli något högre än i prognosen behöver det inte innebära att penningpolitiken måste göras mindre expansiv i närtid.”

Därför analyseras i detta scenario hur ekonomin utvecklas om Riksbanken väntar i ett år med att reagera på den högre inflation som följer av den högre löneökningstakten (se diagram 93). I scenariot ökar arbetstagarnas förhandlingsstyrka lika mycket som i scenariot ”Högre löneökningstakt”.

En förlängd period med låg reporänta dämpar den negativa effekten på BNP som följer av en högre löneökningstakt eftersom en mer expansiv penningpolitik stimulerar hushållens konsumtion, samt leder till en svagare krona vilket stimulerar exporten (se diagram 97). Den positiva efterfrågestimulansen ökar företagens efterfrågan på arbetade timmar jämfört med scenariot ”Högre löneökningstakt” (se diagram 92). Därmed blir även löneökningstakten något högre, trots att ökningen i arbetstagarnas förhandlingsstyrka är lika stor som i scenariot ”Högre löneökningstakt”. De ökade kostnaderna för företagen leder till att de höjer sina priser, vilket gör att inflationen blir högre än i scenariot ”Högre löneökningstakt”.

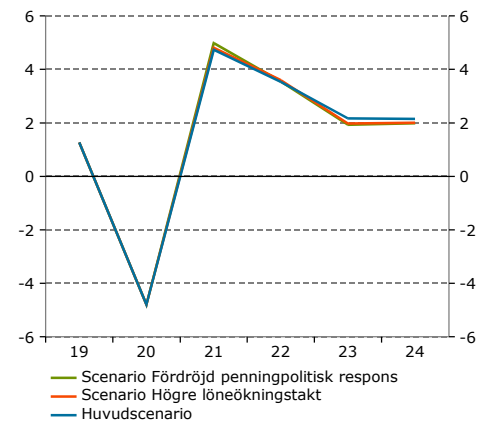
Hushåll utan tillgång till finansiella marknader ökar sin konsumtion då lönesumman påverkas positivt både av en högre lön och ett högre antal arbetade timmar än i scenariot ”Högre löneökningstakt”. Vidare ökar även hushåll med tillgång till finansiella marknader sin konsumtion till följd av den mer expansiva penningpolitiken än i scenariot med ”Högre löneökningstakt” (se diagram 95).

Exporten växer snabbare än i scenariot ”Högre löneökningstakt” till följd av en svagare krona. Trots den svagare kronan, som har en negativ effekt på importen, hålls importefterfrågan uppe av en högre efterfrågan på konsumtion, investeringar och export. Sammantaget följer importen scenariot ”Högre löneökningstakt”.

De offentliga inkomsterna påverkas positivt av den, relativt scenariot ”Högre löneökningstakt”, expansiva penningpolitiken eftersom både skatteinkomsterna från lönesumman och hushållens konsumtion är högre. Vidare är de primära utgifterna lägre till följd av ett mindre negativt BNP-gap. Den sammantagna effekten på det finansiella sparandet är dock begränsad.

Diagram 95 Hushållens konsumtion

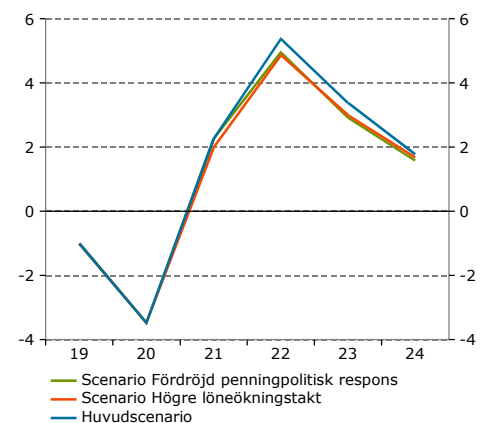
Procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 96 Investeringar

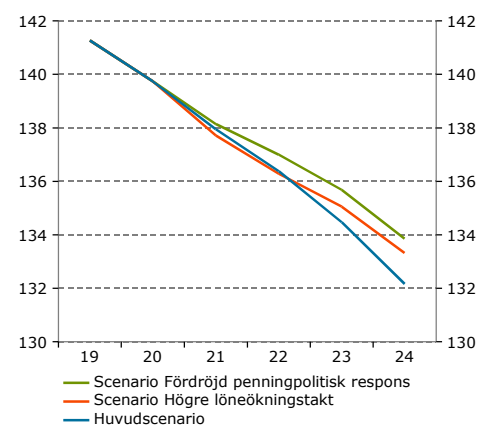
Procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 97 Växelkurs (KIX6)

Index

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Arbetslöshetens utveckling

SELMA modellerar antalet arbetade timmar i ekonomin men inte arbetslöshet. För att beräkna hur arbetslösheten skulle utvecklas i alternativscenarierna måste två ytterligare antaganden göras utöver de modellantaganden som redan gjorts. För det första antas att antalet arbetade timmar per sysselsatt är konstant mellan scenarierna. Detta betyder att om antalet arbetade timmar ökar med till exempel 2 procent så antas sysselsättningen öka med 2 procent. För det andra antas att för varje procent som sysselsättningen ökar/minskar så ökar/minskar arbetskraften med 0,25 procent. Givet dessa antaganden räknas arbetslösheten ut via förändringen i arbetade timmar i alternativscenarierna.

Arbetslösheten blir lägre 2021 och 2022 i scenariot ”Lägre löneökningstakt” medan den blir högre i scenariot ”Högre löneökningstakt” och i scenariot ”Fördröjd penningpolitisk respons” (se tabell 14).

Tabell 14 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften 15–74 år

	2020	2021	2022	2023	2024
Huvudscenario	8,7	9,1	7,9	7,2	7,1
Lägre löneökningstakt	8,7	9,0	7,5	6,9	6,9
Högre löneökningstakt	8,7	9,3	8,2	7,6	7,3
Fördröjd penningpolitisk respons	8,7	9,2	8,1	7,5	7,2

Referenser

- Addison, J. T., M. L. Blackburn och C. D. Cotti (2013), ”Minimum wage increases in a recessionary environment”, *Labour Economics*, vol. 23, sid. 30–39.
- Ahn, T., P. Arcidiacono och W. Wessels (2011), ”The distributional impacts of minimum wage increases when both labor supply and labor demand are endogenous”, *Journal of Business & Economic Statistics*, vol. 29, sid. 12–23.
- Arbetsförmedlingen (2020), *Utsikter för arbetsmarknaden 2020–2021*, juni 2020, Arbetsförmedlingen.
- Bundesbank (2020), *Monthly report*, juni 2020, Deutsche Bundesbank
- Calmfors, Lars, Petter Danielsson, Simon Ek, Ann-Sofie Kolm, Tuomas Pekkarinen och Per Skedinger (2018), *Hur ska fler komma in på arbetsmarknaden?*. Stockholm: Dialogos Förlag.
- Card, D. och Krueger, A. (1994), ”Minimum Wages and Employment: A Case Study of the Fast-food Industry in New Jersey and Pennsylvania”, *American Economic Review*, vol. 84, sid. 772–793.
- Clemens, J. och M. Wither (2019), ”The minimum wage and the Great Recession: Evidence of effects on the employment and income trajectories of low-skilled workers”, *Journal of Public Economics*, vol. 170, sid. 53–67.
- Dolton, P. och C. R. Bondibene (2012), ”The international experience of minimum wages in an economic downturn”, *Economic Policy*, vol. 27, sid. 99–142.
- Dube, A. (2019), ”Impacts of minimum wages: Review of the international evidence”, www.gov.uk.
- Elsby, M. W., Shin, D., & Solon, G. (2016). “Wage adjustment in the Great Recession and other downturns: Evidence from the United States and Great Britain”. *Journal of Labor Economics*, 34(S1), S249-S291. EU-kommissionen (2020), *European Economic Forecast. Summer 2020*, juli 2020, EU-kommissionen.
- Erlandsson, M. och Markowski, A. (2006), ”The effective exchange rate index KIX – theory and practice”. Working paper nr. 95, november 2006, Konjunkturinstitutet.
- IMF (2020), *World Economic Outlook Update*, juni 2020, IMF.
- Konjunkturinstitutet (2018), *Lönebildningsrapporten 2018*.
- Konjunkturinstitutet (2019a), *Lönebildningsrapporten 2019*.

- Konjunkturinstitutet (2019b), “SELMA: Technical documentation”, www.konj.se.
- Konjunkturinstitutet (2020a), *Konjunkturläget*, april 2020.
- Konjunkturinstitutet (2020b), *Konjunkturläget*, juni 2020.
- Konjunkturinstitutet (2020c), *Konjunkturläget*, september 2020.
- Luttmer, E. F. (2007). *Does the Minimum Wage Cause Inefficient Rationing?* (No. w13012). National Bureau of Economic Research.
- Medlingsinstitutet (2018), *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2017*, Medlingsinstitutets årsrapport.
- OECD (2020), *OECD Economic Outlook, Interim Report*, september 2020, OECD.
- Sveriges riksbank (2016), *Penningpolitisk rapport*, december 2016, Sveriges riksbank.